

Råning

- En meningsfull vei fra ung til voksen.

Tor Egil Andersen

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2009

Sammendrag.

Råning har trolig sine røtter helt tilbake til «raggarne» på 50-tallet, og er i dag et utbredt fenomen over store deler av Norge. Råning er en aktivitet som i korte trekk går ut på å kjøre frem og tilbake langs en fast rånerunde. Det er noe som for mange oppleves som ganske meningsløst, men for rånerne er deltakelsen i rånemiljøet en sentral og meningsfull del av livet. Riktignok er råning på mange måter en kjøretur uten en bestemt destinasjon, men likevel kanskje ikke helt uten mål og mening. Problemstillingene i oppgaven vil ta for seg rånemiljøet som subkultur, råning som årsak til konflikt, og råning som et bidrag til subkulturdebatten.

Det som kanskje er mest særegent for rånemiljøet er bilen. Sammen med andre særegne symboler, uttrykksformer og kulturelle koder bidrar den til å skille rånemiljøet fra andre ungdomsmiljøer, og samfunnet for øvrig. Rånerne har et samlingssted i sentrum. En fast rånerunde som går gjennom hovedgata, hvor det kjøres frem og tilbake kveld etter kveld. At råningen foregår i sentrum, fører til konflikt med politi, myndigheter og andre beboere i gatene. Det som kanskje først og fremst kommer til uttrykk som territoriale konflikter, kan også forstås som en del av noen mer generelle konfliktområder i samfunnet. Råning kan forstås som et ungdomsfenomen. For å få en oversikt, har det blitt konstruert noen teoretiske modeller av ulike stadier av rånekarrieren. Det første stadiet, og veien inn i rånemiljøet, er tiden som *mopedråner*. Rekrutteringen til rånemiljøet går gjennom venner og familie. Det sosiale aspektet fremstilles som en sentral del av råningen. En annen årsak som nevnes, er at man bedriver råning fordi det ikke er noe annet å finne på. Det neste stadiet i karrieren er tiden som *råner*. I denne perioden blir bilene dyrere, og det brukes mer penger på styling og modifisering av bilene. Mye skyldes at rånerne har bedre økonomi enn mopedrånerne. På samme tid blir bilen en viktig kilde til status. Det siste stadiet er tiden som *gatebilråner*, og markerer avslutningen på karrieren som råner. De fleste gatebilrånerne har kommet ut i arbeidslivet, og flere er i et samboerforhold. Det brukes mer tid på jobb og familie. Og det blir gradvis mindre tid til råning. I oppgaven vil stadiene bidra til å belyse hvorledes råning kan forstås som en meningsfull vei fra ung til voksen.

Det teoretiske rammeverket for oppgaven baserer seg på to teoretiske perspektiver innenfor subkulturtradisjonen. Birminghamskolen og Sarah Thornton blir i litteraturen beskrevet som teoretiske motsetninger, og legger opp til en debatt om hvorvidt subkultur bør forstås som et uttrykk for motstand eller ikke. Ved å benytte begreper fra begge perspektivene, vil oppgaven om råning kunne være et bidrag til debatten.

Forord.

For meg har råning vært en naturlig del av nærmiljøet hvor jeg vokste opp. Det er et fenomen som har eksistert i flere generasjoner, og det tror jeg det vil fortsette å gjøre i mange år fremover. Råning er en aktivitet som for noen oppleves som helt meningsløst, men for andre oppleves som en sentral del av livet. I denne oppgaven har jeg forsøkt å belyse råning, og lære mer om hva det går ut på. Noe har jeg lært. At råning riktignok er kjøring uten en bestemt destinasjon. Men det er likevel ikke helt uten mål og mening.

Oppgaven om råning markerer avslutningen på en fem års utdanning. For meg har det vært en klassereise så vel som en utdanning. Masteroppgaveskriving har vært en lang og tidkrevende prosess. Lærerik og spennende, og utfordrende på samme tid. I den anledningen ønsker jeg å rette en stor takk til Olve Krange som veileder for oppgaven. En stor takk går også til Sanjin for gode diskusjoner på vei til spillejobb. Takk til Gunvor, og familien min for støtten underveis. Takk til Nils for hjelp på datamaskin. Til sist, men ikke minst, går den største takken til informantene. Takk for de interessante, morsomme og lærerike timene som ble tibrakt i bil sammen. Det vil jeg ta med meg på veien videre!

Blindern 9.november 2009

Tor Egil Andersen

Innhold.

1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 Egen erfaring med råning.....	1
1.2 Råning som tema for oppgaven.....	3
1.3 Notoddenkonflikten.....	5
1.4 Problemstillinger.....	6
1.5 En oversikt over oppgavens kapitler.....	7
2.0 METODE.....	8
2.1 Valg av metode – En kvalitativ tilnærming.....	8
2.2 Flere alternativer for feltarbeid.....	9
2.3 Feltarbeid i «Østbygd».....	10
2.4 Veien inn i feltet.....	11
2.41 Opprettelsen av kontakt med rånemiljøet.....	11
2.42 Innpass i rånemiljøet - En snøball i motbakke.....	12
2.43 Forutsetninger og strategier for innpass i feltet – Like barn leker best.....	14
2.44 Observasjon og deltakende observasjon.....	15
2.45 Rollen som sjåfør.....	16
2.5 Feltnotater.....	16
2.6 Media.....	17
2.7 Intervjuer.....	17
2.71 Praktiske forberedelser.....	18
2.72 Utfordringer med intervjuene og valg av sted.....	18
2.73 Gjennomføring av intervjuene.....	19
2.74 Forhold mellom intervjuer og informant.....	19
2.8 Noen etiske betraktninger.....	20
2.81 Bytterelasjon og betaling.....	20
2.82 Deltakende observasjon blant berusede informanter.....	21
2.83 Kriminalitet.....	21
2.84 Anonymisering av sted og informanter.....	22
2.9 Oppsummering.....	23
3.0 TEORETISKE RAMMER.....	24
3.1 Tidligere forskning på råning som tema.....	24
3.2 Subkulturtradisjonen.....	25
3.21 Birminghamskolen.....	26
3.211 Homologi.....	27
3.212 Bricolage.....	28
3.22 Sarah Thornton og subkulturell kapital.....	29
3.221 Subkulturell kapital.....	29
3.3 Noen kritiske innvendinger.....	32
3.4 Oppsummering.....	34
4.0 EN BESKRIVELSE AV RÅNEMILJØET.....	35
4.1 Rånerne i miljøet.....	36
4.11 Mopedrånerne.....	36
4.12 Rånerne.....	37
4.13 Gatebilrånere.....	37
4.2 Felles bakgrunn og noen sentrale kjennetegn med rånemiljøet.....	39
4.21 Slengpraten.....	39
4.22 En uformell gruppe.....	40

4.23 Praktisk kunnskap.	41
4.24 Jenter i rånemiljøet.	42
4.3 Gata som samlingssted.	43
4.4 Kulturelle motsetningsforhold – Et skille mellom by og land?	44
4.5 En følelse av stigmatisering.	46
4.6 Bilens ulike roller i rånemiljøet.	47
4.61 Bilen - Et viktig transportmiddel.	47
4.62 Råning - Et sted helt for seg selv.	48
4.63 Bilen - En del av fortellingen om seg selv.	49
4.64 Bilen som status symbol.	50
4.65 Rånekunnskap.	51
4.7 Rånernes vei inn i rånemiljøet.	52
4.71 Rekruttering gjennom familie, venner og kjærester.	53
4.72 Råning - Fordi det er sosialt.	53
4.73 Råning - Fordi det ikke er noe annet å finne på.	54
4.8 Rånernes vei ut av rånemiljøet.	55
4.81 Råning - En aldersbetinget aktivitet.	56
4.82 Kjærester.	57
4.83 Fra rånemiljø til gatebil.	57
4.9 Oppsummering.	59
5.0 ANALYSEDEL.	60
5.1 Noen klassekulturelle prosesser.	61
5.11 Rånernes første møte med rånemiljøet.	61
5.12 Liten deltakelse i lokale fritidsaktiviteter.	62
5.13 Rånernes møte med skolen.	64
5.2 Noen generelle utviklingstrekk.	65
5.3 Klassekulturelle motsetningsforhold.	66
5.4 Konflikter med politi og myndigheter.	67
5.5 Rånemiljøet – En alternativ arena.	68
5.51 Gata – Rånernes eget samlingssted.	68
5.52 Kulturell motstand – Rånemiljøet som et symbolsk frirom.	69
5.53 Motstandens utilsiktede konsekvenser.	71
5.6 Råning – En aldersbetinget aktivitet.	72
5.7 Rånemiljøet, en ungdomssubkultur?	73
5.8 Subkulturell kapital.	76
5.81 Former for subkulturell kapital i rånemiljøet.	77
5.82 Den subkulturell kapitalens analytiske fordeler.	81
5.9 Debatt innenfor subkulturtradisjonen.	83
5.91 Råning som tema – Et bidrag til subkulturdebatten.	83
6.0 AVSLUTNING.	88
6.1 Råning - En meningsfull vei fra ung til voksen.	89
Litteraturliste.	93
Vedlegg.	99

1.0 INNLEDNING.

”Jeg har vanskelig for å forstå at det er veldig spennende å drive med råning, og kjøre opp og ned time etter time. Det har jeg veldig vondt for å forstå. Og det er lett og tenke at: er det ikke noe mer spennende en kan finne på her i livet?”

Utdraget er fra et intervju med *Lise Wiig*, ordfører i Notodden¹. Spørsmålet som stilles rettes mot et utbredt fenomen som har eksistert i flere tiår. Råning er et fenomen som strekker seg helt tilbake til *raggarkulturen*, som oppstod i Sverige på 50-tallet (Bjurström 1990). Fordelt over store deler av Norge finner man et mangfold av rånemiljøer. I småbyer, tettsteder og mindre bygdesamfunn. Med sin særegne stil og stylede biler, gjør rånene seg godt synlig i sentrumsbildet, hvor de kjører frem og tilbake kveld etter kveld.

1.1 Egen erfaring med råning.

Råning var et fenomen jeg allerede hadde god kjennskap til da jeg startet mastergradsstudiet på Universitetet i Oslo. Gjennom hele min oppvekst på Evje, et lite tettsted nederst i Setesdalen, var råning en naturlig del av sentrumsbildet. Rånene hadde sitt faste samlingssted på parkeringsplassen fremfor den lokale sparebanken. Bilene stod side om side på en lang rekke. Tett inntil hverandre med vindusrutene sveivet ned. Ofte så nærme at speilet på bilene måtte bøyes inn for å ikke berøre hverandre. Med et særegent utseende på bilene, gjorde rånene seg godt synlig der de stod på rekke og rad. Fra avstand kunne man se sigarettøyken sive ut av bilvinduet i takt med bassen som dundret fra stereoanlegget. Ofte sammen med lyden av kvinende dekk mot asfalt, eller såkalt *burning*. Fra tid til annen kjørte bilene ut av rekken, og tok en tur langs den faste rånerrunden. En runde som gikk fra den ene til den andre enden av gata, og deretter tilbake igjen. De mest vanlige bilene man kunne observere i rånemiljøet var Opel, Volvo, Ford og BMW. Og det mest fremtredende kjennetegnet med bilene var stilingen. Flere av bilene hadde senkesett, påmontert spoiler, sotete ruter og andre modifikasjoner. Et annet kjennetegn var den særegne wonderbaumen og terningene som hang i frontruta. På Evje var rånene et av tre ungdomsmiljøer. Det største miljøet var den organiserte idretten med et mangfold av forskjellige idrettstilbud. Derest hadde man musikkmiljøet med korps, kor, musikkskole og rockeklubb. Det siste ungdomsmiljøet besto

¹ Intervjuet er hentet fra filmen ”Wonderbaum”. <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/02/12/526774.html>

av rånerne. Rånemiljøet var ikke organisert, eller del av noen forening. Det var opprettet på ungdommenes eget initiativ. Som på mange andre tettsteder kjente alle ungdommer på Evje hverandre. Det, til tross for at de var medlem i ulike miljøer. Selv var jeg aktiv i både idrett, organisasjonsliv, og spilte gitar i et revolusjonært rockeband. På samme tid hadde jeg venner fra rånemiljøet. Det var derfor ikke uvanlig at jeg satt på i rånebilene deres, uten at jeg nødvendigvis betraktet meg som råner. For selv om jeg hadde egen bil, var det vanskelig å forstå den store lidenskapen rånerne hadde for bil og motor, og hvordan de time etter time kunne stå i garasjen å skru på en rusten og gammel rånebil.

I ettertid kan man se tilbake på hvordan forskjellene mellom ungdomsmiljøene stadig ble mer tydelig ettersom tiden gikk. Mange av ungdommene innenfor rånemiljøet begynte på byggfag eller mekanisk linje. Ungdommer som var aktive innenfor idrett eller organisasjonsliv valgte derimot som oftest allmennfag. Overgangen fra ung til voksen kunne ta flere veier. Med et tilbakeblikk kan man muligens se en sammenheng mellom ungdommenes deltakelse i de forskjellige ungdomsmiljøene, og deres utdanningskarriere. Det var en tendens til at ungdommene innenfor idrett og musikkmiljøet flyttet til byen for å ta høyere utdanning. Rånerne derimot, ble som oftest værende igjen. Det var få som hadde planer om å flytte bort for å ta utdanning. I stedet for fikk de seg en jobb på den lokale bensinstasjonen eller verkstedet. For dem var det viktigere å komme seg raskt ut i arbeidslivet å tjene penger.

1.2 Råning som tema for oppgaven.

Det er flere årsaker til at det kan være interessant å belyse råning. Først og fremst er råning et svært utbredt fenomen. Det foregår ikke bare på landsbygda, men kan observeres i både byer, bygder og mindre tettsteder over hele landet. Sett bort i fra rånemiljøets utbredelse, er det på samme tid en kulturell uttrykksform som skiller seg signifikant ut fra andre samfunnsgrupper og samfunnet for øvrig. Det er et miljø hvor bilen har en sentral plass. Den skiller seg ut både gjennom hvorledes den ser ut, og hvilke bruksområde den har. Rånebilene har et distinkt utseende, og kjennetegnes blant annet gjennom sotete ruter, klistermerker, senkesett, spoiler, wonderbaum, terninger, stereoanlegg, omlakkering og andre modifikasjoner.

Råning foregår som oftest i nærheten av sentrum. Det kjøres frem og tilbake i gatene både på dagen og på kveldstid. Derfor er råning noe som tydelig preger gatebildet. Rånernes tilstedeværelse er mye omdiskutert og sterkt kritisert. Flere ønsker at råningen bør foregå utenfor sentrum. Det er en aktivitet som for noen kan virke helt meningsløs, men som for rånerne oppleves som en viktig og meningsgivende del av livet. Det er nettopp dette spenningsforholdet som kan være sosiologisk interessant. Forsøke å finne meningen i det som mange opplever som meningsløst.

Råning blir i mange sammenhenger utgangspunkt for større eller mindre konflikter. Konflikter mellom rånere, politi og myndigheter, og som innebærer spørsmålet om hvorvidt råning bør foregå i det offentlige rom eller ikke. Mange oppfatter råning som et problem med tanke på bråk, støy og forurensing. Det blir betraktet som «Harry» og sjenerende i gatebildet. På flere steder har myndighetene forsøkt å fjerne råning fra gata, eller presse rånerne ut av sentrum. Noen steder har man forsøkt å stenge gatene for biltrafikk. Andre steder har man laget fartsdumper for å forhindre råkjøring. Tiltak som i mange tilfeller kun har ført til ytterlige konflikter, og mer motstand fra rånernes side. Tove Thagaard skriver at norsk sosiologi har en sterk tradisjon i det Vilhelm Aubert kaller *problembasert empirisme* (Thagaard 2003: 52). Det er en tradisjon som i korte trekk går ut på at samfunnsforskningen bør ta utgangspunkt i sentrale problemer i samfunnet (Thagaard 2003:52). Konfliktene som oppstår i forbindelse med råning er stort sett av territorial art. Men bak konfliktene ligger det muligens en mer omfattende kulturell konflikt. Dermed kan råning som eksempel kanskje bidra til å synliggjøre noen mer generelle konfliktområder i samfunnet.

Når det kommer til råning som tema innenfor samfunnsvitenskapene, finnes det lite sosiologisk litteratur på området. Det eneste studiet som eksplisitt omhandler temaet er masteroppgaven ”*Stars of the cars*” av Hege Iren Lundbye (Lundbye 2005). Dermed blir det vanskelig å snakke om en konkret forskningsfront på temaet. Det er likevel en del som tyder på at rånemiljøet kan forstås innenfor rammen av subkulturbegrepet. Et kjennetegn er at rånemiljøet skiller seg signifikant fra andre ungdomsmiljøer gjennom en særegen stil og symboler. Et annet moment som taler for å se nærmere på subkulturbegrepet, er at råningen foregår i sentrum. Parkeringsplassen blir et territorialt avgrenset området (Cohen 1972:95) hvor rånene har sitt faste samlingssted.

Subkulturbegrepet har vært sentralt innenfor sosiologien. Den mest innflytelsesrike forskningstradisjonen er Birminghamskolen som forsket på ungdomssubkulturene teddyboys, mods, parkas, og punkere (Cohen 1972: 90-92). I senere tid har det vært rettet kritikk mot perspektivets overordnede fokus på motstand. En av kritikerne er Sarah Thornton, som tar utgangspunkt i begrepet «Subkulturell kapital» i beskrivelsen av rave og klubbkulturen som oppstod på 80- og 90-tallet (Thornton 1995). Felles for subkulturene var at de i mer eller mindre grad kun eksisterte innenfor en bestemt periode. Teddyboys for eksempel, var en ungdomssubkultur som i hovedsak oppstod i sammenheng med musikkstilen «Rockabilly», og hadde sin største utbredelse på femtitallet. Selv om vi med jevne mellomrom gjenopplever innpulser fra femtitallet i form av stil, design og musikk, er det lite som tyder på at vi med det første vil få en oppblomstring av ungdomsgjengen Teddyboys. Råning er derimot et fenomen som strekker seg over flere tiår, og har blitt stående gjennom flere perioder.

På tross av liten interesse for råning innenfor samfunnsfagene, er det imidlertid et tema som har fått mye oppmerksomhet i media i løpet av den siste tiden. Både i aviser, fjernsyn og film kan man finne reportasjer og dokumentarer som tar for seg råning. I et mediaperspektiv er råning interessant, fordi det i mange tilfeller omhandler kulturelle konflikter mellom ulike samfunnsgrupper (Allern 2001). Reportasjer fra media viser at råning er et kulturuttrykk som står i opposisjon til majoritetssamfunnet. Noe som kommer tydelig frem i avisartiklene:

”Et forslag om forbud mot råning i tettbygde strøk – og skilting av «Rånefri veg» – blir nå vurdert i Samferdselsdepartementet og Vegdirektoratet”. Nationen. 22.05.07

”Den siste tiden har politiet mottatt flere meldinger fra folk i Løten sentrum om såkalt ”burning” og råning nattetid. Senest natt til i dag har politiet mottatt melding fra folk som ikke får sove”
Østlendingen 05.07.07

1.3 Notoddenkonflikten.

Når det kommer til råning, kan det se ut som om det kulturelle spenningsforholdet har en tendens til å bli særlig konfliktfylt i kampen om tilstedeværelsen i det offentlige rom. En av sakene som fikk mye mediadekning høsten 2007, var rånekonflikten som oppstod på Notodden. Konflikten hadde utgangspunkt i et vedtak hvor kommunestyret fattet beslutningen om å gjøre Storgata 1 om til gågate, og dermed stenge gata for all ferdsel med bil. Bestemmelsen førte til sterke reaksjoner i rånemiljøet, og Telemarksavisa hadde følgende omtale om saken:

”På Notodden var sinnene i kok frem til kommunestyret for to måneder siden bestemte seg for å forsøke med stenging av Storgata. Med støtte fra mange av de næringsdrivende i Storgata, protesterte rånerne høyløyt, noe som resulterte i reaksjoner fra folk som støttet stenging. Klimaks kom 16. april da over 150 biler og nærmere 500 rånere holdt en markering, samtidig som motparten samlet 80 mennesker til en appell på Torget” (Reiersen 2007).

For rånerne innebar vedtaket et vesentlig inngrep i deres hverdag. De var i ferd med å miste sitt faste oppholdssted, som i flere år hadde vært Storgata. Rånerne opplevde at vedtaket var et forsøk fra politikernes side om å komme rånemiljøet til livs, og at det skulle bidra til å presse rånningen ut av sentrum. Det førte til storstilt motstand fra rånemiljøet, og det ble iverksatt en rekke aksjoner. Det ble gjennomført demonstrasjoner hvor rånere fra hele landsdelen møtte opp, og hvor det ble kjørt kolonnekjøring gjennom sentrum for å vise misnøye mot politikernes beslutning om å stenge gata. Det ble skrevet debattinnlegg i lokalavisa, og det ble utført en rekke aksjoner fra rånernes side. Konflikten som startet på høsten i 2007, utviklet seg etter hvert til å bli en mer alvorlig konflikt hvor ungdom i rånemiljøet aksjonerte mot vedtaket med blant annet å brenne bildekk og sette fyr på en campingvogn (Blindheim 2007). Konflikten som stadig ble mer tilspisset, endte med at et hus i Heddal ble påtent, og tre personer med tilknytning til bilmiljøet ble siktet for ildspåsettelse². Konfliktene i Notodden er kanskje en av de mest omfattende i sitt slag. Selv om vi ofte gjennom media kan høre om sammenstøt mellom rånere, politi og myndigheter, er det imidlertid et fåtall av konflikter som går så langt som konflikten i Notodden. Det er konflikter som oftest ikke er av særlig politisk art, men er forankret i territoriale stridigheter. For motstanden som rånerne utøver er ikke nødvendigvis et forsøk å endre samfunnet, slik som motstand tradisjonelt kan forstås. Det er først og fremst når rånernes rett til å oppholde seg i gata blir utfordret, at konfliktene oppstår.

² <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/07/24/507012.html>

1.4 Problemstillinger.

Innledningsvis har jeg tatt for meg bakgrunnen for valg tema. Med det som utgangspunkt, kan det sammenfattes noen problemstillinger for oppgaven. For å få en bedre oversikt, vil jeg i korte trekk gjengi problemstillingene.

1. *Rånemiljøet som subkultur.* Det som først og fremst kjennetegner rånemiljøet er bilene som blir brukt til råningen. De har gjennomgått en stilmessig forandring, og kan gjenkjennes ut i fra et distinkt utseende. Rånemiljøet skiller seg ut gjennom stiluttrykk, verdier og egenskaper som er eksklusive for miljøet. Det vil derfor bli sett nærmere på ulike elementer som er særegent for rånemiljøet, og hvorledes det skiller rånerne fra andre ungdomsgrupper og samfunnet for øvrig. Når det kommer til selve råningen, er det en aktivitet som for mange oppleves som meningsløs. For rånerne er det en sentral og viktig del av livet. Med det som utgangspunkt, vil det bli sett nærmere på hva som gjør at rånerne opplever råning som meningsfullt, og om det som kulturelt uttrykk kan knyttes til en større meningsdimensjon.
2. *Råning som årsak til konflikt.* Konflikt er et sentralt tema når det kommer til råning. I media blir råning ofte fremstilt i forbindelse med uoverensstemmelser mellom rånere, politi, veimyndigheter og personer som bor i sentrum. Det er stort sett konflikter av territorial art, og som oppstår når rånerne opplever at deres tilstedeværelse i gata blir truet. Det vil bli tatt for seg noen av konfliktene rånerne er innblandet i, og sett på om det kan bidra til å synliggjøre noen mer generelle konfliktområder i samfunnet.
3. *Råning som bidrag til subkulturdebatten.* I oppgaven vil det bli tatt utgangspunkt i perspektiver innenfor subkulturforskningen. Birminghamskolen og Sarah Thornton, som i litteraturen blir fremstilt som teoretiske motsetninger. På samme tid som oppgaven er ment for å fortelle noe mer om råning, kan den også være et bidrag til debatten om subkulturbegrepet.

1.5 En oversikt over oppgavens kapitler.

Kapittel 1. INNLEDNING. I det overstående kapitlet har jeg tatt for meg bakgrunnen for valg av tema. Både sosiologisk/samfunnsmessig relevans, og de erfaringer jeg selv har med råning. Det har også blitt formulert noen problemstillinger.

Kapittel 2. METODE. I denne delen vil det bli gjennomgått hvilke metoder som er valgt for innsamling av data. Deretter vil metodiske utfordringer bli drøftet i lys av metodelitteraturen og de forskjellige erfaringene som ble gjort under feltarbeidet.

Kapittel 3. TEORETISKE RAMMER. I forkant av analysen vil oppgavens teoretiske rammeverk bli gjennomgått. Det vil bli tatt utgangspunkt i teori fra subkulturtradisjonen og bruker begreper fra både Birminghamskolen og Sarah Thornton. Avslutningsvis vil det bli sett nærmere på teoretiske styrker og svakheter med teoriene.

Kapittel 4. EN BESKRIVELSE AV RÅNEMILJØET. Her vil det bli gitt en beskrivelse av rånemiljøet. Jeg vil forsøke å både gi en fyldig og detaljert beskrivelse av råning, samtidig som jeg vil foreta noen generaliseringer for å få frem de mer generelle trekkene i analysen. Beskrivelsen vil samtidig være en empirinær analyse av råning.

Kapittel 5. ANALYSEDEL. I analysedelen vil det bli tatt utgangspunkt i beskrivelsen av rånemiljøet hvor man fra en empirinær fremstilling vil forsøke å belyse empirien ut ifra noen teoretiske rammer. Videre vil jeg kort drøfte om hvorvidt det er fruktbart å bruke begrepet subkultur. Avslutningsvis vil jeg vise hvorledes teori og empiri alltid står i et dialektisk forhold. Og på samme tid som teorien kan hjelpe oss med å belyse empirien, kan empirien også bidra til å utfordre teorien.

Kapittel 6. AVSLUTNING. Avslutningsvis vil jeg i korte trekk oppsummere hovedpunktene i oppgaven, og forsøke å vise hvordan råning må forstås som del av en større sammenheng.

2.0 METODE.

2.1 Valg av metode – En kvalitativ tilnærming.

Kvalitativ metode viste seg å være best egnet til å svare på spørsmålene som ble reist i problemstillingen. Når det overordnede målet var å identifisere noen meningsdimensjoner og kulturelle prosesser fremfor å få kunnskap om fenomenets tallmessige utbredelse (Thagaard 2003;16-17). Et annet mål var å forstå rånemiljøet i lys av sin kontekst med utgangspunkt i et lite utvalg av informanter (Thagaard 2003;16-17). Av de forskjellige retningene innenfor kvalitativ forskning, ble det tatt utgangspunkt i en etnografisk tilnærming. Etnografi innebærer å studere en gruppe mennesker som deler samme verdier, atferdsmønster, tro og språk. John W.Creswell kaller dette for en *culture sharing group* (Creswell 2007; 68-69). I lys av dette, ønsket jeg å se nærmere på et rånemiljø for å få innsyn i hvilke virkelighetsoppfatninger, verdier, holdninger, atferd og talemåte som ble delt av miljøets medlemmer. Deretter få en oversikt over kjennetegnene ved rånemiljøet som gjorde det særegent og annerledes fra samfunnet for øvrig.

Innsamling av informasjon ble gjort gjennom feltarbeid bestående av både ikke-deltakende og deltakende observasjon. Den innledende delen av feltarbeidet besto av ikke-deltakende observasjon for å få en generell oversikt over rånemiljøet. Det ble blant annet notert bilmerkene i miljøet, kjøremønster, antall biler i rånerekken, råkjøring, burning og tidsrommet for råningen. Men for å oppnå en større innsikt i de kulturelle særegenhetene ved rånemiljøet, var det nødvendig å delta. Målet var å unngå et objektiviserende perspektiv på råning, og istedenfor delta aktivt i rånemiljøet for å få en økt forståelse av fenomenet (Skjervheim 1996). Deretter ble det foretatt dybdeintervjuer. Informanter ble plukket ut med utgangspunkt i fra feltarbeidet. Intervjuene ble et viktig supplement til informasjonen som feltarbeidet gav, og rånerne kunne fortelle om meningen som ble tillagt råningen. En siste informasjonskilde var media. Det ble vist interesse for råning i både aviser, blader, fjernsyn, dokumentarfilmer og internett.

Å bruke flere typer datainnsamlingsmetoder, slik det er blitt gjort her, kalles for *metodetriangulering* (Graue & Walsh 1998; 102-104). Det ble brukt metodetriangulering for å få et mest mulig helhetlig innblikk i rånemiljøet. Forsøke å få en oversikt både over hva rånerne gjør, og hva de mener.

2.2 Flere alternativer for feltarbeid.

I samtaler med venner og medstudenter fikk jeg inntrykket av at mange hadde en klar forestilling om råning. Fra media eller fra opplevelser de selv hadde. Det ble vist stor interesse og for temaet. Mange jeg pratet med, fortalte gjerne en historie om et rånemiljø de hadde kjennskap til. Ut i fra fortellingene fikk jeg flere forslag til hvor jeg kunne utføre feltarbeidet. Noen av stedene som ble nevnt var Notodden, Gjøvik, Vennesla, Bø i Telemark, Jessheim, Arendal, Tynset, Grimstad, Gjøvik og Hamar. Mange hadde kunnskap om rånemiljøet der de kom fra. I samtalene ble det ofte henvist til forestillingen om at bygda var et «*Harry*» sted. Fortellingen gikk igjen i flere av samtalene, og jeg fikk ofte høre lignende: ”*Da må du reise dit jeg kommer fra! Der er det mange rånere!*”. Samtidig ble stedene i mange tilfeller omtalt som: ”*der det verste rånemiljøet er*”, eller ”*det mest Harry stedet du finner*”. Fortellingen om et Harry bygdeliv gikk igjen i flere av samtalene, og fremstillingene tegnet et stereotyp bilde av bygdenorge.

Internett gav også oversikt over forskjellige rånemiljøer. Flere av râne/gatebilmiljøene hadde egne internettsider (Gatebil.no, Evje Gatebil, Indre Agder råneklubb, Kristiansand Gatebilkubb, Custom Cowboys, og Pink Racing³), og der fikk jeg blant annet tilgang til informasjon om medlemmene, klubben, kjøp og salg av bildeler, nyheter og informasjon om fremtidige Gatebiltreff⁴. På Rudskogen⁵ og Vålerbanen⁶ ble det arrangert årlige samlinger for flere tusen bilinteresserte mennesker fra hele Norden.

Det var også en økende interesse for råning i media, og flere av avisreportasjene omhandlet konflikter mellom myndigheter, politi og rånere. Et av stedene som fikk mye oppmerksomhet var konflikten i Notodden. I utgangspunktet kunne Notodden være et egnet sted for feltarbeid. På samme tid var det en fare for at konflikten ville overskygge de mer generelle trekkene ved råning. Målet for oppgaven var å få mer generell oversikt over råning som fenomen. Ikke Notoddenkonflikten spesielt.

³ <http://www.gatebil.no/>, <http://www.evjehgatebil.no/>, <http://www.agdergatebil.no/>,
<http://home.no.net/krsgtbil/main.htm>,
<http://www.customcowboys.no/>, <http://www.pink-racing.com/>

⁴ <http://www.gatebil.no/>

⁵ <http://www.rudskogen.no/>

⁶ <http://www.vålerbanen.no/>

2.3 Feltarbeid i «Østbygd».

En av utfordringene med å gjennomføre feltarbeid på et lite sted og skrive om en liten gruppe mennesker, er å ivareta informantenes anonymitet. Derfor er ikke stedsnavnet oppgitt, men istedenfor har det blitt tatt utgangspunkt i et fiktivt navn (Fangen 2004:230). Stedet har jeg kalt for *Østbygd*, og ligger et sted på Østlandet. Ved å ta i bruk et fiktivt stedsnavn er det i følge Katrine Fangen, nødvendig å beskrive stedets karakteristikk, dets sosiale og kulturelle struktur og dets demografiske sammensetning (Fangen 2004:230). Ved å se på kommunens hjemmeside og data fra statistisk sentralbyrå, har det blitt hentet statistikk som kan bidra til å gi en generell beskrivelse av stedet.

I *Østbygd* finner man det største næringsgrunnet innen service og industrinæringen. I likhet med mange andre distriktskommuner, er kommunen en viktig arbeidsgiver innenfor skole, helse, omsorg og andre kommunale tjenester. I tillegg bidrar private foretak innen service og industrinæringen også til en del av sysselsettingen. Kommunen er preget av jordbruk og skogbruksnæring. Når det kommer til høyere utdanning, er det kun et fåtall av innbyggerne som har utdanning fra høyskole eller universitet. Og tallene fra statistisk sentralbyrå viser at utdanningsnivået er lavere enn landsgjennomsnittet. Det finnes få arbeidsplasser som krever høyere utdanning. De fleste av middelklasseyrkene finner man innenfor kommunal sektor, men også innenfor jordbruk, skogbruk og lederstillinger innenfor industrien. I *Østbygd* er arbeidsledigheten noe høyere enn i resten av landet. Tallene fra statistisk sentralbyrå viser at *Østbygd* har en relativt høy gjennomsnittsalder på befolkningen. Det er færre barn og unge enn landsgjennomsnittet. I likhet med andre distriktskommuner ser man en tendens til økt fraflytting. Tilflyttingen og utflyttingen til og fra kommunen varierer noe fra år til år, men over et lengre tidsrom kan man se en generell trend til økt fraflytting. Noe som muligens kan skyldes at flere velger å flytte ut på grunn av arbeid eller for å ta høyere utdanning. Alt i alt er folketallet i *Østbygd* nedadgående. Når det kommer til fordelingen av kvinner og menn er fordelingen ganske lik den man finner på nasjonalt nivå. En fordeling hvor det generelt er noe færre kvinner enn menn.

2.4 Veien inn i feltet.

2.4.1 Opprettelsen av kontakt med rånemiljøet.

Utenom informasjon fra kommunens hjemmeside og statistisk sentralbyrå, hadde jeg lite forhåndskunnskaper om Østbygd. Jeg kjente ingen personer som kunne sette meg i kontakt med rånemiljøet, og det ble det brukt mye tid på å opprette den første kontakten. Rånemiljøet kan forstås som en lukket gruppe. Et miljø som var forbehold rånerne. Dermed ble det snakk om å måtte skaffe seg innpass. En strategi var å i begynnelsen kun opprette kontakt med noen få av rånerne. Ved å få et nærmere forhold til dem, var planen at de kunne fungere som portvakt, og dermed gi tilgang til resten av rånemiljøet (Fangen 2004; 63-65). Ved å opprette et tillitsforhold til noen få personer kunne man etter hvert bruke *snøballmetoden* for å rekruttere flere informanter. Snøballmetoden går ut på at man i begynnelsen av feltarbeidet oppretter kontakt med kun noen få informanter. Etter hvert som man får bedre kontakt, kan informantene introdusere deg videre for nettverket de er medlem av (Fangen 2004;55). Samtidig kan det pekes på metodiske utfordringer med bruk av snøballmetoden. En utfordring man kan støte på, er at informantene består av en vennegjeng som er del av det samme sosiale nettverket. Dermed oppnår man kanskje ikke den ønskede spredningen i utvalget som man i utgangspunktet hadde forestilt seg (Thagaard 2003;54). For min del var det eneste kravet til informantene at de tilhørte rånemiljøet. For å komme i kontakt med den første gruppen av informanter, ble det først forsøkt å gå gjennom lokalavisen. De hadde publisert flere artikler om råning, og det var sannsynlig at de hadde kontakt med noen på innsiden av miljøet. Journalisten som i første omgang viste stor interesse for oppgaven, ville gjerne sette meg i kontakt med noen av rånerne. Forutsatt at han fikk muligheten til å gjøre en reportasje om prosjektet. For min del var det i orden, men på betingelse av at informantene ble anonymisert. Det viste seg imidlertid at han ikke var interessert i å skrive en artikkel med anonymiserte informanter. For avisen var det viktig å kunne vise til et bilde av rånerne. De neste mailene jeg sendte, ble ikke ble besvart, og kontakten med avisen var brutt. Dermed var jeg tilbake på starten. Uten tilgang til rånemiljøet.

Media hadde gitt inntrykk av at forholdet mellom politiet og rånerne i Østbygd var konfliktfylt. Å ta kontakt med politiet innebar en risiko om å frastøte seg rånerne. Samtidig var det en av få gjenværende alternativer. Politiet var positive til prosjektet, og mente det ikke var problematisk at de formidlet kontaktinformasjon. Dessuten var forholdet mye bedre enn før, og de hadde vært i dialog med rånerne. De sendte over kontaktinformasjon til dem de mente var hovedpersonene i rånemiljøet. For å gjøre presentasjonen enklere, avtalte vi at

politiet på forhånd skulle informere om prosjektet mitt. På den måten ville rånerne kunne være mest mulig forberedt da de etter hvert ville bli kontaktet. Noen uker senere tok jeg kontakt med *Lars*, en mann i midten av tyveårene. Han hadde allerede hørt om prosjektet, og var villig til å stille opp som informant. Han var positiv til å sette meg i kontakt med andre personer i rånemiljøet. Det første *Lars* foreslo, var at jeg som utenforstående skulle få se hvor stor bilinteressen var blant folk flest. Vi avtalte at jeg skulle få være med på Gatebiltreff på Vålerbanen og Rudskogen. Kontakten med rånemiljøet var blitt opprettet, men det skulle vise seg å være en lang vei igjen.

2.42 Innpass i rånemiljøet - En snøball i motbakke.

Det første møtet med *Lars* hadde vært vellykket. Etter en helg i Østbygd, Gatebiltreff på Vålerbanen og Rudskogen, virket alt til å gå bra. Den videre prosessen med å opparbeide innpass i rånemiljøet skulle imidlertid vise seg å bli en utfordring. En av årsakene skyldtes at *Lars* var på vei ut av rånemiljøet, og tilbrakte langt mindre tid på råning. Samtidig hadde jeg en følelse av at han heller ikke hadde samme interessen for å være med på prosjektet som tidligere. Den deltakende observasjonen ble utsatt, og det måtte forsøkes å finne en annen måte å komme i kontakt med rånemiljøet på. Snøballen hadde sluttet å rulle.

I og med at *Lars* var på vei ut av rånemiljøet, kunne jeg derfor ikke komme i kontakt med rånemiljøet gjennom å henge med han. Han kunne ikke lenger fungere som døråpner til rånemiljøet. Ut i fra situasjonen som hadde oppstått, måtte jeg forsøke en annen tilnærming. Det gikk ut på å observere råningen fra avstand, der jeg satt i min egen bil, og kikket på rånerne som kjørte frem og tilbake. På samme tid som jeg observerte rånemiljøet, fikk jeg gitt meg til kjenne for rånerne. Ved å kun være til stede, og vise mitt nærvær kunne ved en senere anledning gjøre opprettelsen av kontakt enklere. Etter flere kvelder med observasjon, tok jeg for første gang kontakt med noen av rånerne som oppholdt seg i gata. Det var en utfordrende oppgave. Det opplevdes som svært ubehagelig å gå bort og presentere seg for helt fremmede mennesker. Med første kontakt virket rånerne ganske skumle, og det føltes som om jeg brøt meg inn på deres private område da jeg banket på bilrutene for å presentere meg. Etter en introduksjon av meg selv og prosjektet, fortalte jeg om mitt møte med *Lars*. Noe som kanskje ville gjøre det enklere å få etablert kontakt med noen av rånerne. Det viste seg at *Lars* var en kjent person innenfor miljøet. Et felles bekjentskap viste jeg å fungere som en bra åpning på samtalene. Feltarbeidet fremover ble brukt til å henge på bensinstasjonen og observere. Fra tid til annen stoppet noen av rånerne. Det gav anledningen for å slå av en prat. Men det var alltid

jeg som måtte ta kontakt, og rånerne viste generelt liten interesse for min tilstedeværelse. Det var svært sjeldent at de tok initiativ til en samtale. Problemet kan ha vært at jeg ikke hadde en klar og definert rolle. Det oppstod *rolleklarhet* som Katrine Fangen skriver om i boken *deltakende observasjon* (Fangen 2004:116-117). Selv om jeg presenterte meg som student, var det flere som oppfattet meg som en representant for media, eller en person fra myndighetene. Det var tilfeller hvor noen trodde jeg var spaner for politiet. Et eksempel som illustrerer dette, var da Lars en av kveld kom bort til meg og sa: ”*Jasså, så du sitter her og spaner?*”. Katrine Fangen skriver at man som forsker av og til får tildelt en rolle av informantene, og at det kan gi tilgang på ulik informasjon (Fangen 2004; 113-114). I mitt tilfelle hadde jeg fått tildelt en rolle som antageligvis utelukket meg fra tilgang til informasjon, og hindret meg i å få innpass. Likevel fortsatte jeg å henge i gata og kjøre frem og tilbake for å kjenne litt på følelsen av å råne. Men å kjøre frem og tilbake helt alene, føltes ganske meningsløst. Råning er en sosial aktivitet.

Å få innpass i et miljø er en tidkrevende prosess, og det kan være spesielt utfordrende når man bare deltar i feltet i korte perioder (Fangen 2004; 58), noe som jeg var nødt til på grunn av begrensede økonomiske og tidsmessige ressurser. I tiden fremover fortsatte jeg å oppholde meg i gata, og tidvis kjørte jeg bort til rånerekken for å slå av en prat. Ettersom tiden gikk, ble jeg mer og mer frustrert over at jeg ikke kom lenger inn i miljøet, og at jeg for eksempel ikke ble tilbudt å få sitte på. Det var vanskelig å tolke signalene fra rånerne. I utgangspunktet virket de lite interessert i å involvere meg i råningen. Samtidig ble det sendt tekstmeldinger om gatebiltreff og lignende arrangementer. Først etter å ha vært i Østbygd flere kvelder, opplevde jeg en episode hvor det åpnet seg en mulighet for å komme tettere innpå rånerne. Etter å ha stått noen timer og observert, kom en bil med fire ungdommer kjørende inn på bensinstasjonen. Etter en stund bestemte jeg meg for å gå bort og presentere meg. I motsetning til tidligere erfaringer, ble jeg møtt med nysgjerrighet fra ungdommene. De syntes de var spennende at noen viste så stor interesse for råning, og ba meg sitte på noen runder. De ville gjerne vise hvordan råningen foregikk. Vi kjørte frem og tilbake i omtrent en halvtime. Under kjøreturen overhørte jeg at ungdommene forsøkte å få tak i en sjåfør for kvelden. Her så jeg min mulighet, og jeg var raskt ute med å tilby meg selv som sjåfør. Det tok ikke lang tid før jeg fant meg selv i sjåførsetet på en gammel, og ganske rusten Wolswagen. Vi rante fra åtte om kvelden til tre om natta, og jeg fikk tilgang til mye informasjon som jeg tidligere ikke hadde fått tilgang til. I tiden fremover var jeg sjåfør ved flere anledninger, og tilgangen til feltet var åpnet.

2.43 Forutsetninger og strategier for innpass i feltet – Like barn leker best.

Forskeren sin bakgrunn som alder, sosiale status og kjønn vil i følge Dag Album kunne påvirke forskerens innpass i feltet (Album 1996: 244-246). Hege Iren Lundbye, som tidligere har skrevet om råning, skriver at som forsker i et maskulint rånemiljø fikk hun antageligvis ikke tilgang til all informasjon på grunn av at hun var jente (Lundbye 2005: 29-30). Det var en fordel av jeg var en ung mann i tjuårene. Samtidig hadde jeg i likhet med rånerne bakgrunn fra arbeiderklassen. Min oppvekst i et lignende bygdesamfunn, og tidligere kjennskap til råning, var også en betydelig fordel. Det bidro muligens til å gjøre den sosiale avstanden til rånerne mindre.

På samme tid var jeg også annerledes. Det var noe jeg var bevisst på før jeg oppsøkte feltet. I og med at jeg hadde flyttet fra bygda til byen, og var sosiologistudent ved Universitet i Oslo, kunne det bidra til å skape avstand til informantene. Det jeg imidlertid ikke var like bevisst på var mitt asiatiske utseende, og i hvilken grad det ville kunne påvirke tilgangen til feltet. I min oppvekst har jeg sjeldent opplevd diskriminering, eller kommentarer på utseendet mitt. Som en aktiv deltaker i lokalsamfunnet har det aldri vært i tvil om min norske identitet. Det har ført til at jeg ofte glemmer at jeg ikke ser norsk ut, selv om jeg oppleves utenlandsk for andre. Noe som kom til syne under feltarbeidet. En episode jeg opplevde var da jeg dro tilbake til Østbygd i februar for å være sjåfør. Etter at vi hadde kjørt rundt noen timer, tok vi turen innom huset hvor en av rånerne bodde. I møte med foreldrene, presenterte rånerne meg som «Ping». Det utbrøt latter, og spøken gikk videre resten av kvelden. Først opplevde jeg det som fornærmende. Etter hvert forstod jeg at det kanskje istedenfor kunne tolkes som en form for aksept. Noe som ble tydeligere senere på kvelden da faren kom bort til meg og sa: ”*Du vet de ikke mener noe vondt med det? Det er slik vi er her oppe*”. Antageligvis hadde jeg blitt utsatt for det rånerne kalte for slengprat. En egen sjargong innenfor rånemiljøet som gikk ut på å si frekke kommentarer til hverandre.

For å gjøre tilgangen til feltet enklere forsøkte jeg å tilpasse meg de kulturelle kodene innenfor rånemiljøet ved hjelp av tidligere erfaringer med råning. Fangen skriver at tilgangen til feltet kan gjøres lettere ved å tilpasse klesstilen din til det miljøet du studerer, men samtidig bør du ikke kle deg helt likt som informantene (Fangen 2004:58). Når det kom til klesstil, forsøkte jeg alltid å være casual (jeans og hettegenser). I tillegg hadde jeg alltid med meg en pakke sigaretter, og håpet det ville bidra til å gjøre avstanden til informantene mindre. Det var viktig å ikke bli oppfattet som en helsefrik, som en av rånerne kalte det. Jeg passet samtidig

på å ikke ta med meg lighter eller fyrstikker. Dermed fantes det alltid en god grunn for å gå bort å spørre om fyr, noe som fungerte som en god åpning på samtalene.

Siden bilen er det som først og fremst kjennetegner rånemiljøet, kjørte jeg min egen bil til Østbygd. Det gav mer fleksibilitet til å kunne velge når og hvor jeg ville utføre feltarbeidet. Det gjorde meg også i stand til å delta på råningen, og dermed kjenne litt på følelsen av å råne. Et annet mål var at det kunne gjøre prosessen med å opparbeide innpass i rånemiljøet enklere, noe det imidlertid viste seg at det ikke gjorde. Bilen var en original Woltswagen Golf 3 med tilhengerfeste. Den hadde ikke gjennomgått noen form for styling. Og det ble lagt godt merke til. Det gav opphav til noen viktige erfaringer jeg gjorde meg på området. For rånerne var bilen mer enn bare et fremkomstmiddel. Den var del av en livsstil, og det ble gjort et skille mellom personer som betraktet bilen som et fremkomstmiddel, og dem som hadde en genuin lidenskap bil. I denne sammenhengen havnet nok jeg i kategorien av dem som betraktet bilen som et fremkomstmiddel. Delvis skyldtes det bilen, og noe var på grunn av den manglende kunnskapen jeg generelt hadde om bil. En manglende kunnskap som fort ble gjennomskuet av rånerne. Det var vanskelig å følge med på samtalene som handlet om *toførr*, *interkuler* og andre fremmedord. Den manglende kunnskapen om bil, bidro mest sannsynlig til å gjøre tilgangen rånemiljøet vanskeligere.

2.44 Observasjon og deltakende observasjon.

I henhold til observasjonene som ble gjort, ble to gjennomført på Våler og Rudskogen under gatebiltreff. Resten ble gjennomført i Østbygd fra august til oktober. Etter å ha kommet et stykke i skriveprosessen dro jeg tilbake til Østbygd i februar og mars. For å oppnå tilstrekkelig distanse fra feltet, kan det av og til være viktig med noen opphold fra feltet (Fangen 2004:99). For min del opplevde jeg det motsatte. Etter flere uker med skriving, og sosiologiske teorier, fikk jeg følelsen av å miste nærheten til feltet. Derfor dro jeg tilbake til Østbygd i februar for å få en bekreftelse på det jeg hadde skrevet i oppgaven.

Feltarbeidet bestod av både deltakende observasjon og ikke-deltakende observasjon. Deltakende observasjon som sjåfør for rånerne. Ikke - deltakende observasjon uten deltakelse på råningen, men hvor jeg for det meste satt i min egen bil og observerte hva som skjedde fra sidelinjen. Begge observasjonsmåtene gav en mengde med informasjon. Likevel gav kanskje den deltakende observasjonen i størst grad gav informasjon som var nyttig med tanke på problemstillingen. Å få en økt forståelse av meningsaspektet med råning. Gjennom deltakelse og tilstedeværelse i bilen, fikk jeg kartlagt samhandlingen mellom rånerne under råningen.

Dette viste seg imidlertid (som jeg tidligere har vært inne på) å bli en utfordring, og det var vanskelig å få tilgang til passasjer sete uten og måtte spørre direkte. En årsak var at bilen ble forstått som et privat sted, og at jeg derfor ikke hadde noen naturlig grunn for å være der siden jeg ble sett på som en fremmed. Det var ikke før jeg fikk rollen som sjåfør, det ble åpnet opp for en naturlig plass i bilen.

2.45 Rollen som sjåfør

Det som etter hvert skulle gi muligheten til å gjennomføre deltakende observasjon, var rollen som sjåfør. Det endte opp med at vi kjørte en av bilene til rånerne. I følge rånerne egnet ikke en Golf med tilhengerfeste seg til råning. Sjåførrollen ble et slags bytteforhold (Fangen 2004;56) hvor jeg fikk lov å være sammen med rånerne i bytte mot at jeg var sjåfør for dem.

I motsetning til det første forsøket på å opprette innpass i rånemiljøet, ga rollen som sjåfør en mulighet til å være sammen med rånerne uten å måtte bevise kunnskap om bil. For jobben var jo i hovedsak å kjøre bilen fra sted til sted. Likevel var rånerne veldig opptatt av mine kjøreegenskaper. De ble det tydelig gitt uttrykk for, og det kom ofte kommentarer som: *”Du kan sikkert slå av blinklyset nå altså”* eller *”bilen er ikke så glad i høyt turtall i andre gir”*. I og med at rånerne antageligvis betraktet meg som en ganske dårlig sjåfør, benyttet jeg muligheten til å ta på meg rollen som *lærlingen* (Thagaard 2003;68-69). Det ga mulighet for å stille de ”dumme” spørsmålene, og åpnet opp for informasjon som det tidligere ikke hadde vært tilgang til. I rollen som sjåfør fikk jeg både med meg hva som ble sagt, og hva som ble gjort under råningen. Samtidig ga deltakerrollen muligheten til å kjenne litt på selve følelsen av å råne, hvor jeg fikk bekreftelsen på at råning er en sosial aktivitet.

2.5 Feltnotater.

Under feltarbeidet forsøkte jeg å få satt av tid til å skrive feltnotater av det jeg opplevde. Hvor mye som ble skrevet varierte i forhold til omstendighetene. Under den ikke - deltakende observasjonen var det enkelt å sitte i bilen med en liten skriveblokk og notere. Det var derimot vanskeligere å få tid til å skrive feltnotater som sjåfør. Det var ikke passende å ta frem notatblokken under selve råningen. Et annet problem var at råningen kunne vare opptil flere timer av gangen. Råningen kunne begynne råningen klokken syv, og var ikke ferdig før to-tre tiden på natten. Det opplevdes heller ikke naturlig å ta pauser under råningen for å skrive feltnotater. En nødløsning var å bruke mobiltelefonen, og under tissepausene benyttet jeg

anledningen til å skrive ned korte stikkord og sitater på telefonen. Det var først på morgenvisten, på hjemreisen, det åpnet seg opp en mulighet for å skrive feltnotater. Vanligvis stoppet jeg innom en bensinstasjon, kjøpte meg en kopp kaffe, og satt meg til å skrive ned inntrykkene fra kvelden.

2.6 Media.

Råning har i den siste tiden fått en økt mediadekning. Det er gjort flere reportasjer og dokumenterer som omhandler fenomenet. Det kommer også ut et magasin en gang i måneden som heter *”Råner’n – ”Så Harry at det er sjarmerende”*⁷. Som et supplement til informasjonen fra feltarbeid og intervju har jeg derfor brukt media. Det har ikke blitt brukt uttalelser fra media som utgangspunkt for analyse. Samtlige sitater er hentet fra feltarbeidet og intervjumaterialet. Informasjon fra media er derfor kun brukt til å utarbeide forskningsspørsmålene, for å komme i kontakt med et rånemiljø, og tilegne meg forhåndskunnskap om bil, motor og råning. Det har for det meste vært bruk av internett og avisartikler, men også dokumentarfilmen *Wonderbaum, Gatebil magazine* DVD og bladet *Råner’n – ”Så Harry at det er sjarmerende”*.

2.7 Intervjuer.

Som et supplement til deltakende observasjon, ble det gjennomført intervjuer. Først og fremst for å få mer informasjon om rånemiljøet, men også for å kunne få muligheten til å avklare misforståelser, eller spørsmål som jeg hadde gjort meg i løpet av feltarbeidet. Informantene ble rekruttert på to måter, hvor den ene måten gikk ut på å spørre rånerne jeg møtte i gata. Den andre måten var å ringe til personene jeg hadde fått oppgitt av *Lars*. Til sammen gjennomførte jeg syv intervjuer med åtte av ungdommene i rånemiljøet. To av intervjuene ble gjennomført på campingplassen jeg bodde, to ble gjennomført i bilen, et intervju gjorde jeg hjemme hos en av informantene og to intervjuer ble gjennomført på telefon. Intervjuene varte i omtrent en time.

⁷ Se mer informasjon om Råner’n på www.raanern.no

2.71 Praktiske forberedelser.

Planen var å gjennomføre intervjuene på campingplassen hvor jeg oppholdt meg på under feltarbeidet. Målet var å få mest mulig kontroll over intervjusituasjonen. I forkant av intervjuene hadde jeg gjort noen praktiske forberedelser for å tilrettelegge intervjusituasjonen. Det var viktig at intervjuene opplevdes som mest mulig komfortable for informantene. Siden intervjuene skulle tas opp, hadde jeg kjøpt en mp3 spiller som ble brukt som opptaksutstyr. Mp3 spilleren var både størrelsesmessig mindre og mer diskret enn en diktafon, noe som var en fordel. Når det kom til gjennomføringen av intervjuene hadde jeg forberedt meg med å koke litt kaffe, kjøpt inn litt brus, og sjokolade. I tillegg til å tilpasse omgivelsene, var det viktig å være bevisst på klesstil. En uformell klesstil i form av joggebukse og T-skjorte, var ment for å gjøre intervjusituasjonen så lite høytidlige som mulig. Målet var at intervjuene skulle oppleves mer som en samtale fremfor et dybdeintervju.

2.72 utfordringer med intervjuene og valg av sted.

Selv godt forberedt, oppstod det uforutsette utfordringer med gjennomføringen av intervjuene. I utgangspunktet var det ikke vanskelig å få rekruttert informanter. Flere hadde sagt seg villige til å bli intervjuet. Problemet var at de fleste avlyste intervjuet minutter før møte. To kvinnelige informantene møtte opp, men ingen av mennene. Det viste seg å være nødvendig med et mer fleksibelt opplegg. Dermed ble mp3 spilleren lagt i lomma slik at intervjuene kunne gjennomføres uavhengig av tid og sted. Det førte til at flere deltok på intervju. To intervjuer ble gjennomført i bilen. Et ble gjort hjemme hos en av informantene. De to siste intervjuene ble gjort over telefon fordi informantene ønsket det slik. At intervjuene ble gjort impulsivt, gjorde det vanskelig å kontrollere intervjusituasjonen. Det var få hjelpemidler som kunne tas med inn i intervjuene. På andre siden var det en fordel at intervjuene i større grad ble gjennomført på informantenes premisser, og på et sted hvor de muligens følte seg tryggere i intervjusituasjonen. Senere under feltarbeidet ble årsaken til at så få hadde møtt opp til intervju på campingplassen avslørt. Mange av informantene hadde en negativ holdning til eieren av campingplassen.

2.73 Gjennomføring av intervjuene.

Selv om alle informantene som stilte til intervju hadde fått informasjon om prosjektet på forhånd, ble likevel intervjuene åpnet med en kort presentasjon av oppgaven. Under samtalen ble det opplyst om hva oppgaven gikk ut på, hva den ville brukes til. De fikk beskjed om at alle informantene ville bli anonymisert, og som en del av *informerte samtykke* (Thagaard 2003:23), ble det minnet om at de når som helst kunne trekke seg fra intervjuet uten å måtte oppgi grunn.

På forhånd av intervjuene var det laget en *intervjuguide*⁸ som hjelpemiddel under intervjusituasjonen (Widerberg 2001:60). Intervjuguiden inneholdt delvis strukturerte temaområder (Thagaard 2003: 84) og ikke hele spørsmålsformuleringer for kunne være mest mulig fleksibel under intervjusituasjonen. Målet var at intervjuene skulle oppleves som en generell samtale om råning. Intervjuguiden startet med lite sensitive temaer som omhandlet informantenes bakgrunn og litt om bilene de hadde. Det virket til å være et tema de følte seg trygge på og fikk samtalen i gang. Først mot slutten av intervjuet kom de mer sensitive temaene som omhandlet konflikter med politi og følelsen av stigmatisering (Thagaard 2003: 95). Avslutningsvis ble det tatt opp trivielle temaer som en avslutning på intervjuet. Der ble temaene som informantene var opptatte av fulgt opp. Temaer som kjæresteforhold, biler, bilkonkurranser, fremtidsplaner og elgjakta.

2.74 Forhold mellom intervjuer og informant.

Dag Album skriver i boken "*Nære fremmede*" at han under sitt opphold på sykehuset, forsøkte å tilpasse sitt forskningsopplegg til feltet i forhold til de personlige egenskapene han hadde (Album 1996:226). Karin Widerberg hevder at personkjemien mellom informant, og den som intervjuer vil også ha betydning for kvaliteten på intervjuet (Widerberg 2001:101). Når det kom til gjennomføringen av intervjuer, hadde jeg allerede erfaring fra deltidsjobb som telefonintervjuer for TNS Gallup. Med det som tidligere erfaring, følte jeg meg relativt trygg på oppgaven. Samtidig forstår jeg meg selv som ganske utadvent person. Der jeg kan både være pratende og lyttende, noe som var en fordel under feltarbeidet og intervjuene. Etter å ha hengt sammen med rånerne en stund, ble forholdet mer avslappet. Dermed var det en fordel å gjennomføre intervjuene mot slutten av feltarbeidet.

⁸ Intervjuguid er lagt ved som vedlegg.

2.8 Noen etiske betraktninger.

Siden man i kvalitativ forskning oppretter personlig kontakt med informantene man studerer, kan det lett oppstå etiske utfordringer med prosjektet du utfører (Thagaard 2003:11). Selv om informantene mine ikke var med i et spesielt belastet miljø, eller at oppgaven omhandlet noen særskilte former for sensitive temaer, var det likevel noen etiske betraktninger jeg måtte gjøre underveis i feltarbeidet.

2.81 Bytterelasjon og betaling

Under oppholdet i rånemiljøet var det viktig å få tydeliggjort min rolle som forsker. I noen tilfeller har jeg mistanke om at jeg ble oppfattet som journalist. Få av informantene hadde kunnskap om hva en ”sosiologistudent” egentlig var. Derfor var det nødvendig under hele oppholdet og forsøke å klargjøre min rolle som forsker/student. Et dilemma under feltarbeidet, var da jeg fikk tilbud om betaling for jobben som sjåfør. Det berørte et tema som har vært under debatt⁹. En debatt om hvorvidt forsker bør ha en økonomisk relasjon til informantene som studeres. For rånerne var det en selvfølge at jeg skulle få betaling. Det var vanlig praksis å betale hverandre for sjåførjobber. For min del var det viktig å understreke at jeg ikke var en av dem. Mitt formål med rollen som sjåfør var ikke å tjene penger, men å lære mer om råning. Betalingen måtte leveres tilbake flere ganger, og etter mye frem og tilbake godtok rånerne til slutt at jeg ikke kom til å ta imot betaling. Nesten. For da kvelden var omme, lå det en tyvepakning med sigaretter i jakkelomma mi. Å være sjåfør for rånerne ga muligheten til å reflektere over hvilken relasjon jeg burde ha til informantene. Selv om pengene ble gitt tilbake, lot jeg være å levere tilbake røykpakken. Både fordi det der og da følte riktig, og jeg oppfattet det som viktig for rånerne å få gitt en form for takk for tjenesten. Men samtidig kunne jeg spørre meg selv i hvilken grad jeg hadde klart å tydeliggjøre rollen min som forsker? Hadde informantene egentlig forstått hva rollen min innebar? Derfor ble det med flere anledninger gjort påminnelser om hvilken rolle jeg hadde. At målet for min tilstedeværelse først og fremst var å få kunnskap om råning.

⁹ http://www.nsd.uib.no/nsd/nsdnytt/09-1/7_betaling_av_informanter.html

2.82 Deltakende observasjon blant berusede informanter.

Rollen som sjåfør innebar at informantene var beruset under råningen. I ettertid kan man spørre om det var etisk forsvarlig å utføre feltarbeid mens informantene var beruset. Intuitivt er svaret nei, fordi under beruset tilstand kunne informantene si, eller utføre handlinger de kanskje ellers ikke ville ha gjort. På den andre siden var det vanskelig å gjennomføre feltarbeid uten å være tilstede da det ble drukket. Festing var en stor del av miljøet. Mange av rånene brukte bilen til vorspiel, og fikk en kamerat til å være sjåfør. Unngått å være til stede under festingen, ville det antageligvis gitt et usant bilde av rånemiljøet. Derfor ble det utført deltakende observasjon på tross av at informantene hadde inntatt alkohol. Eksempelet viser til en problemstilling som oppstår når man står mellom etiske hensyn på den ene siden, og validitet på den andre siden. For å ballansere mellom validitet og etiske hensyn, ble det feltarbeidet fulgt opp med dybdeintervjuer. Under intervjuene fikk informantene mulighet til å kommentere det som ble gjort under råningen, og å forklare, endre på uttalelser eller ting de hadde sagt. I tillegg ble *informert samtykke* (Fangen 2004:155-158) gjennomgått for å være sikker på at informantene var inneforstått med hva de deltok på.

2.83 Kriminalitet.

I forkant av feltarbeidet var jeg klar over at det var en risiko for å bli vitne til lovbrudd (råkjøring, burning, sladding, kjøre bil som ikke var i forsvarlig stand, fyllekjøring og lignende). Muligheten var også åpen for at jeg ville bli oppfordret til å delta på enkelte lovbrudd. På den ene siden var det min borgerplikt å rapportere til myndighetene om kriminelle handlinger (Fangen 2004:161). På den andre siden var det viktig å bevare informantenes anonymitet, og opprettholde tilliten som var bygd opp. Rånemiljøet var i kontrast til nynazistmiljøet som Katrine Fangen studerte (Fangen 2004), et lite belastet miljøet. Tvert imot. De fleste rånene var godt etablerte mennesker. Noen var samboere. Mange var enten under yrkesutdanning eller hadde fast jobb. Likevel var det en ærlig sak at flere hadde fått enkle forelegg for brudd på fartsgrenser og mangler på bilene. I perioden under feltarbeidet støtte jeg heldigvis på få etiske problemstillinger, men opplevde å være vitne til råkjøring, salg av hjemmebrent, burning og biler som var i uforsvarlig stand. I og med at det ikke var noen form for alvorlig kriminalitet, og at det ikke gikk ut over en uskyldig tredjepart (Fangen 2004:161) lot jeg være å rapportere det til politiet.

2.84 Anonymisering av sted og informanter.

Å studere et rånemiljø som besto av en liten gruppe mennesker på et lite tettsted innebar spørsmålet om anonymisering. For et første omhandler oppgaven i liten grad noen sensitive temaer. For det andre var rånerne lite opptatt av om de ble anonymisert eller ikke. Likevel er ut i fra forskningsetiske hensyn viktig at informantens identitet blir anonymisert. Derfor har det blitt diktet opp et fiktivt sted på Østlandet, og samtidig forsøkt å beskrive stedets karakteristikk, demografi, og klassemessige sammensetning med utgangspunkt i stedet hvor feltarbeidet ble utført (Fangen 2004:230). Ved å bruke et fiktivt stedsnavn, har det blitt forsøkt å bevare informantenes anonymitet slik at personer utenfor miljøet ikke skal kunne kjenne dem igjen. Et annet virkemiddel for å sikre anonymisering, har gått ut på å ikke gjengi informantenes dialekt i sitater som er hentet fra intervjumaterialet. *Hege Iren Lundbye* har i sin avhandling valgt å bevare dialektene i intervjumaterialet sitt, men begrunnelse om at hun ikke ønsker å forfine informantenes dialekt, og vil forsøke å beholde det autentisk (Lundbye 2005: 41-42). Alle sitater i oppgaven har blitt gjengitt på bokmål. Om det igjen bidrar til å gjøre oppgaven mindre autentisk, får det heller være.

I og med at de fleste rånerne var i samme miljø, ble det derimot en utfordring å anonymisere informantene ovenfor hverandre (Thagaard 2003:200-201). Rånemiljøet var et lite miljø, hvor de fleste av medlemmene kjente hverandre. Et lite grep jeg har gjort for å gjøre muligheten for gjenkjennelse vanskeligere, har vært å utelate bilmerkene til rånerne. Dersom rånernes bilmerke hadde blitt gjengitt, ville gjenkjennelse av bilene vært en enkel sak. Det ville også vært en sjanse for at rånere i andre miljøer også ville ha kunne gjenkjent noen av bilene på grunn av deres distinkte utseende.

Det er likevel vanskelig å hindre at rånerne gjenkjenner hverandre innad i miljøet. Det er fordi de fleste i miljøet vet det meste om hverandre. En måte ville vært og endret mer på karakteristikk, uttalelser og hendelser. Men da ville jeg risikert å skrive en fortelling hvor rånerne ikke hadde kjent seg igjen. Dersom jeg hadde fått tilgang til sensitive og private opplysninger om rånerne, ville saken vært annerledes. I det tilfellet måtte jeg nok ha revurdert graden av anonymisering. Siden jeg ikke møtte på slike problemstillinger, og at oppgavens fokus var rettet på rånerne som gruppe, og ikke deres innerste private opplysninger, ble ikke det et problem.

2.9 Oppsummering.

I metodekapittelet har det blitt gjennomgått valg av metode, og veien inn i feltet. Det var flere utfordringer med å opprette kontakt med rånemiljøet. Flere runder med media, men som til slutt måtte avlyses på grunn av manglende samarbeidsvilje fra media sin side. Til slutt var det politiet som videreformidlet kontaktinformasjon til noen av ungdommene i miljøet. Videre var det utfordringer med å få innpass i rånemiljøet. Rollen som sjåfør gav til slutt en legitim plass blant rånerne. Det er også gjennomgått metoder for datainnsamling, hvor det er brukt metodetriangulering. Ikke - deltakende observasjon, deltakende observasjon, dybdeintervjuer og media. Til slutt har det blitt reflektert over noen etiske problemstillinger. Blant annet rundt forholdet mellom informant og forsker, kriminalitet og anonymisering.

3.0 TEORETISKE RAMMER.

3.1 Tidligere forskning på råning som tema.

Selv om råning i løpet av den siste tiden har fått økt oppmerksomhet i media, har det vært skrevet svært lite om temaet innenfor sosiologien. For å finne litteratur som omhandlet råning, søkte jeg i biblioteket på begreper som: *hotrod, nascar, raggar, råning, råner, car, youth, carculture, driving, subculture* og andre ord som kunne være relevant for temaet. Det var flere bøker som omhandlet subkulturer generelt, men det var svært lite å finne om råning. I den sosiologiske billitteraturen blir råning bare nevnt ved noen korte anledninger (i Jørgensen 1993; Øia 1987), og det er ikke funnet forskning som har hovedfokus på fenomenet. I det sosiologiske tidsskriftet *"Theory culture and society volume 12 issue 4 & 5"*, som handler om bil, er råning også i liten grad nevnt. For å se om råning kunne finnes innenfor annen litteratur tok jeg for meg bøker som omhandlet bil. I Olav Mjaatvedt sin bok *"Trill rundt. Transport i hverdagen"*, som omhandler bilens rolle i det norske samfunnet, er det lite som konkret omhandler råning og rånemiljøet (Mjaatvedt 1999). I svensk litteratur er det skrevet noe om raggarkulturen. Det er blant annet skrevet en bok av Erling Bjurström som heter *"Raggare, en tolking av en stils oppkomst och utveckling"* (Bjurström 1990). Utenom kan en nevne bøker og artikler som: *"Raggare og jänkbilar"* i drømmen om bilen (Rosengren 1997). *"Raggare – et försök att belysa ett aktuellt fenomen"* (Anderson Lungren og Petré (1978). Våren 2005 ble det levert en mastergrad i kriminologi om råning. Oppgaven het *"Stars of the cars"*, og er skrevet av Hege Iren Lundbye. Innledningsvis skriver hun:

"(...) Dette er en beskrivelse av en kultur som på den tiden var kjent som raggekultur. I dag er den kjent som rånkultur. Til tross for at dette er et utbredt fenomen med lang historie er det ikke gjort noe eksplisitt forskning på dette"(Lundbye 2005:1).

"Stars of the cars" fokuserer på bilens betydning for rånernes konstruksjon av identitet. Oppgavens overordende teoretiske perspektiv tar utgangspunkt i Bourdieu sine teorier om det sosiale rom (Lundbye 2005: 3). Utenom denne masteroppgaven var det ingen konkret forskningsfront på temaet.

3.2 Subkulturtradisjonen.

Subkulturbegrepet gir en analytisk forståelsesramme som kan bidra til å belyse ulike sider ved råning. Begrepet har opphav i Chicagoskolen. En sosiologisk tradisjon som kan plasseres innenfor urban etnografi, og som på begynnelsen av nittenhundretallet forsket på ungdomsgjenger i USA (Gelder og Thornton 2005:19-24). Subkulturbegrepet har gjennom årene vært under debatt. Det er ulike tilnærminger til begrepets innhold og avgrensing. Det er en debatt som har reist en rekke spørsmål som blant annet innebærer spørsmålet om subkulturer bør forstås som en motkultur til majoritetssamfunnet? Eller i hvilken grad subkulturer kan knyttes til klasse? Det har også blitt stilt spørsmål til om selve subkulturbegrepet i det hele tatt er relevant til å forstå ungdomskulturer, og om vi istedenfor bør snakke om livsstiler (Miles 2000).

De mest fremtredende og innflytelsesrike perspektivene innenfor subkulturtradisjonen må kanskje være Birminghamskolen og Sarah Thornton. I den sosiologiske litteraturen har perspektivene blitt fremstilt som teoretiske motsetninger (Thornton 1995; Miles 2000; Barker 2003). I følge Birminghamskoleperspektivet må ungdomssubkulturene forstås som et tegn på opposisjon og motstand mot majoritetssamfunnet. Thornton går bort fra Birminghamskolens fokus på motstand og beskriver istedenfor subkulturene som en alternativ fortolkningsramme til den generelle virkelighetsoppfatningen som eksisterer i samfunnet generelt. Det er en debatt som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Men før det blir gått nærmere inn på subkulturperspektivene som teoretiske rammer for oppgaven, presenteres det noen generelle definisjoner av begrepet subkultur:

“Groups of persons so labelled who share distinct values and norms which are held to be at variance with dominant and mainstream society. Subcultures offer maps of meaning which make the world intelligible to its members” (Barker 2003: 489).

“The meaning systems and modes of expression developed by groups in particular parts of the social structure in the course of their collective attempts to come to terms with the contradictions of their shared social situation...They therefore provide a pool of available symbolic resources which particular individuals or groups can draw on in their attempts to make sense of their own specific situation and construct a viable identity” (Epstein 1998: 121)

3.21 Birminghamskolen.

Birminghamskolen er en av de mest innflytelsesrike tradisjoner innenfor forskningen på ungdomssubkulturer. Perspektivet er blant annet påvirket av Frankfurtherskolen sitt fokus på konsumsamfunnet, og Chicagoskolen sin interesse for urbane ungdomssubkulturer (Gelder & Thornton 2005: 80-85). Tradisjonen hadde røtter fra symbolsk interaksjonisme. Det ble tatt utgangspunkt i strukturfunksjonelle kategorier som innovasjon og ritualisme fra Robert Mertons teori om anomi. Her rettet hovedfokus seg mot avvik og lovbrudd (Epstein 1998: 8)”. Birminghamskolen bestod blant annet av Dick Hebdige, Jon Clarke, Stanley Cohen og Paul Willis. De arbeidet ved *Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS) og hadde hovedfokus på ulike ungdomsgjenger som oppstod i Storbritannia etter andre verdenskrig (Barker 2003: 406).

I etterkrigstiden var Europa preget av en sterk økonomisk vekst, økt konsum og teknologiske nyvinninger. For mange innbyggere førte det til en bedre og høyere levestandard. For arbeiderklassen betydde det en vanskeligere tid. Utviklingen førte til at utbygging av byene og de områdene som tidligere hadde vært arbeiderklassebebyggelse, stadig ble presset lengre ut av bykjernen til fordel for bedrifter og industribebyggelse. På samme tid førte teknologisk nyvinninger til at manuell arbeidskraft kunne erstattes med maskiner, og dermed økte arbeidsledigheten innenfor tradisjonelle arbeiderklasseyrker (Cohen 1972). I lys av utviklingen som fulgte, oppstod det en rekke ungdomssubkulturer som for eksempel *teddyboys mods*, *parkas*, *skinheads* og *crombies*. I følge Birminghamskolen hadde ungdommene opphav i arbeiderklassen. De forskjellige ungdomsgjengene kunne gjenkjennes ved særegne symboler, konsum og stiluttrykk (klesstil, hårklipp, musikksmak). Ungdomssubkulturene var altså et produkt av sin samtid, og samfunnsutviklingen som de stod ovenfor. På den ene siden kunne det forstås som et opprør mot foreldrekulturen hvor subkulturen fungerte som et autonomt og symbolsk fristed for ungdommene. På samme tid var subkulturene en videreføring og identifisering av foreldrenes arbeiderklassekultur (Cohen 1972: 90-92). Selv om subkulturene stod i et motsetningsforhold til majoritetssamfunnet, var de i mer eller mindre bare en symbolsk eller ”magisk” løsning på de strukturelle klasseforholdene de befant seg under (Barker 2003: 411). Subkulturene var ikke en realistisk løsning på å forbedre selve arbeiderklassen sin posisjon, men det var en symbolsk motstand mot middelklassens holdninger og verdier (Willis 1978).

3.211 Homologi.

Et sentralt begrep er *homologi*, og var originalt brukt av sosialantropologen Claude Lévi-Strauss (Hebdige 1979:127-129)¹⁰. Homologi beskrives som:

“The concept of homology connects a located lived culture as a set of constitutive relationship to the objects artefacts, institution and systematic practices of others which surrounds it” (Barker 2003:412).

Begrepet viser til en bestemt måte å forstå forholdet mellom *struktur* og *kultur*. Subkulturen som et kulturelt uttrykk må forstås i lys av strukturene den omgis av. Et eksempel kan hentes fra *Paul Willis* sin beskrivelse av en motorsykkelgjeng hvor motorsykkelen var det viktigste symbolet. At motorsykkelen ble et symbol, var i følge Willis ikke tilfeldig. Det var et uttrykk for maskuliniteten, og hardheten som kjennetegnet motorsykkelmiljøet (Barker 2003:412). Subkulturen er altså ikke en tilfeldig respons på strukturelle omgivelser, men et uttrykk for sosiale motsetningsforhold, og kan forstås som en motstandskultur mot det kapitalistiske samfunn (Barker 2003: 412-413). Et eksempel som belyser en motstandskultur er fra boken *“Learning to labour”* av Paul Willis. Boken omhandler en gjeng med ungdommer som kaller seg for *“the lads”*. The lads har opphav i arbeiderklassen. De forstår at selv om de gjør en akademisk karriere vil de ikke bidra til å endre arbeiderklassens posisjon. Dermed danner the lads en form for motstandskultur til skolens middelklasseverdier, og på den måten skapes et symbolsk frirom som gir dem en følelse av autonomi og frihet (Willis 1978). Men på samme tid har motstanden en utilsiktet konsekvens. Ved å utføre motstand og trass mot middelklassens hegemoni, føres the lads inn i de samme arbeiderklasseyrkene som foreldrene sine. Dermed er de selv med på reproduksjonen av klassesamfunnet. Denne mekanismen har Krange og Skogen kalt for *“Hammertown mekanismen”* (Krange og Skogen 2003:260-263).

Begrepet homologi viser til hvordan strukturer er bestemmende for hvordan subkulturen kommer til uttrykk. De kulturelle uttrykkene og symbolene som kjennetegner den enkelte subkulturen er ikke vilkårlig. Subkulturens uttrykk oppstår som et resultat av strukturene de er underlagt. Men det skjer også i samspill med aktørenes *“kreativitet”*. Det er altså ikke snakk om materialistisk determinisme, og Birminghamskolen presenterer agencybegrepet *bricolage* (Hebdige 1979).

¹⁰ Både *homologi* og *bricolage* er begge begreper som er hentet fra sosialantropologien (Hebdige 1979).

3.212 Bricolage.

Et annet sentralt begrep er *bricolage*, som er beskrevet av Dick Hebdige i boken ”*The meaning of style*” i 1979 (Hebdige 1979). Bricolage kan forstås som rekontekstualisering av objekter som innebærer at objektene i møte med aktørene tillegges en ny mening som er annerledes fra sin opprinnelige (Barker 2003: 413). Birminghamskolen hadde i likhet med Frankfurtherskolen fokus på konsumsamfunnet, men hadde likevel et annet perspektiv på konsumets rolle. I motsetning til Frankfurtherskolen fryktet for at forbrukerne ble fremmedgjorte og passive forbrukere av kultur og konsumprodukter, mente Birminghamskolen at forbrukerne selv tok en aktiv rolle i identitetskonstruksjonen ved hjelp av kulturproduktene de var omgitt av (Sandberg og Pedersen 2007: 64). Et lignende perspektiv kommer også frem i artikkelen ”*Understanding popular culture*” av John Fiske. Han hevder at all form for populærkultur har et potensial for motstand. Det er ikke slik individet i alle tilfeller er en passiv mottaker av et budskap, men tolker det i lys av sin allerede eksisterende virkelighetsoppfating. På den måten kan budskapet tillegges en ny mening. Derfor kan ikke populærkultur kun forsås som undertrykkende og pasifiserende som Frankfurtherskolen fryktet. Populærkultur er potensielt en arena for symbolsk motstand (Fiske 1989). Fiske hevder at selv om makten i det kapitalistiske samfunnet i hovedsak baserer seg på økonomisk makt, er den samtidig avhengig av semiotisk makt. Semiotisk makt innebærer evnen til å tilegne symboler eller utrykk en mening (Fiske 1989: 10). På denne måten kan populærkulturen sees på som en arena for motstand, hvor dannelse av mening skjer i møte mellom sender og mottaker.

Med et tilbakeblikk på Birminghamskolen, kan *skinheads* være et eksempel som kan belyse begrepet *bricolage*. Skinheads som en subkultur kunne blant annet kjennetegnes gjennom en særegen hårklipp, militærstøvler og ska-musikk. Blandingen av ulike symboler og stilarter ga skinheadsstilen en ny mening og ble et uttrykk for maskuliniteten og arbeiderklassebakgrunnen som kjennetegnet subkulturen (Barker 2003: 413). De komplementære begrepene homologi og bricolage bidrar til en sosiologisk forståelsesramme som kan forklare noen av reproduksjonsmekanismene av subkulturene. På den ene siden har man begrepet homologi som setter subkulturene inn i en kontekstuell ramme som classesamfunnet. På den andre siden finner man begrepet bricolage, som gir aktørene større handlingsrom ved at symboler rekontekstualiseres og dermed tillegges en ny mening. På den måten unngår man også å ende om med en reduksjonistisk forklaring (Barker 2003:415).

3.22 Sarah Thornton og subkulturell kapital.

Sarah Thornton presenterer et annet perspektiv på subkulturer som i den senere tid har hatt stor påvirkning innenfor subkulturtradisjonen. Thornton er mest kjent for begrepet *subkulturell kapital*, en teoretisk videreføring av kapitalbegrepene til Pierre Bourdieu. I sin artikkel ”*the social logic of subcultural capital*” presenterer hun sitt perspektiv som Post-Birmingham (Thornton 1995: 184). Videre kritiserer hun tradisjonen for å ha en overfokusering på motstand og konflikt i sine analyser av ungdomskulturer.

”While youth have celebrated ‘underground’, the academics have venerated ‘subcultures’, where young people have denounced the ‘commercial’, scholars have criticized ‘hegemony’, where one has lamented ‘selling out’, the other has theorized ‘incorporation’. In this way the Birmingham tradition has both over-politicized youthful leisure and in the same time ignored the subtle relation of power at play within it” (Thornton 1995:185).

I artikkelen kritiserer hun Birminghamskolen i å legge for stor vekt på motstand i sitt teoretiske perspektiv. Med en overfokusering på motstand står man i fare for å overpolitisere subkulturenes fritidsaktiviteter og konsumvaner. At ungdommene selv forstår sitt konsum som en form for opposisjonell handling, betyr ikke at man i alle tilfeller bør gi den status som en politisk ytring, eller motstand av noen større politisk betydning. På grunn av at Birminghamskolens overdrevne fokus på fritidsaktiviteter som politiske ytringer, har i følge Thornton subtile maktrelasjoner innenfor ungdomsmiljøene blitt utelatt (Gelder & Thornton 1995: 185).

3.221 Subkulturell kapital

I motsetning til Birminghamskolen som belyser subkulturene i lys av sosiale og klassemessige motsetningsforhold, retter Thornton fokuset mot incentiver som bidrar til opprettholdelse og reproduksjon av subkulturene. I artikkelen ”*The social logic of subcultural capital*” skriver hun om britiske *clubcultures*. Videre tar hun utgangspunkt i begrepet subkulturell kapital som er inspirert av Pierre Bourdieu sine kapitalbegreper økonomisk, kulturell og symbolsk kapital. Subkulturell kapital er i likhet med Bourdieus feltspesifikke kapital avgrenset til et særegent felt. Noen eksempler på avgrensede felter kan være det akademiske, språklige, intellektuelle eller det litterære felt (Thornton 1995:186). På samme måte som økonomisk og kulturell kapital posisjonerer individet i det sosiale felt, vil mengden av subkulturell kapital gi individet en posisjon innenfor subkulturen. Innenfor klubbkulturen som Thornton skriver om, er

hipness den gjeldende subkulturelle kapitalformen. Å være hip innebærer at personen har kunnskap og evne til å ha greie på hva som til en hver tid er ”in” (musikksmak, klesstil, hårfrisyre, dansetrinn etc.), og hva som har gått over til å bli *mainstream*. Det er et forhold som stadig er under endring (Thornton 1995:188-191). *Mainstream* er det motsatte av *hipness*. Det skjer med produktene etter hvert som de blir kommersialisert, masseprodusert og gjort tilgjengelig for resten av samfunnet. Klubbmiljøet som er basert på denne formen for *hipness*, står alltid i fare for å bli gjort *mainstream*, og dermed mister sin eksklusive posisjon som subkultur. I et intervju med noen av ungdommene som tilhører klubbkulturen, kommer en negativ holdning til *mainstream* tydelig frem: “*The rave scene is dead and buried. There is no fun going to a legal rave when Sharons and Tracys know where it is as soon as you buy a ticket*” (Thornton 1995: 188). Utdraget viser hvordan subkulturen eksistens er avhengig at aktivitetene ikke er tilgjengelig for alle og enhver. Når ravesenen åpnes opp for *mainstream*samfunnet, mister den dermed sin status innenfor subkulturen.

I likhet med Bourdieus begrep *kulturell kapital*, kan subkulturell kapital også bli objektivisert og kroppsliggjort. Objektivisering av subkulturell kapital er når den kommer til uttrykk gjennom symboler og objekter. Det kan for eksempel være at personen er eier av en eksklusiv platesamling, eller at man har moteriktig hårsveis. Samtidig som den subkulturelle kapitalen kan vises gjennom objekter, kan den også vises gjennom en kroppsliggjort fremførelse. Sarah Thornton beskriver kroppsliggjøring av subkulturell kapital som: “*subcultural capital is embodied in the form of being in the know, using (not over-using) current slang and looking as if you were born to perform the latest dance style*” (Thornton 1995: 186). Det er viktig at fremførelsen av *hipness* blir oppfattet som naturlig og ikke tilgjort. Dersom det blir oppdaget at man prøver for hardt kan det ødelegge personens *hipness* (Thornton 1995: 186). Thorntons *resonnement* har flere likhetstrekk med sentrale prosesser i det Bourdieu beskriver som det sosiale rom. En av prosessene som beskrives, er hvordan personer fra middelklassen stadig forsøker å tilegne seg smaken og stilen som *distingverer* overklassen. Det blir istedenfor oppfattet som *pretensiøst* fordi det gjennomskues som tilgjort og unaturlig. Og på samme tid som personer fra middelklassen streber etter å tilegne seg overklassens stil og smak, er den stadig under endring. Dermed vil den alltid forbli utilgjengelig. Denne prosessen bidrar til reproduksjon av det sosiale rom (Bourdieu 2006). Det er imidlertid viktig å påpeke at dette er subtile prosesser som knyttes til individets *habitus*. Hvilken smak man har er ikke et bevisst valg, men kunnskap som tilegnes gjennom kroppen. *Kroppsliggjort* kunnskap læres ved gjentagelse av et handlingsmønster, og som etter

hvert blir internalisert som en del av individets habitus. (Bourdieu 1999: 134-147). På samme måte blir hipness blir gjort utilgjengelig for mainstreamsamfunnet. Et eksempel kan være at så fort en låt, dans, eller hårfrisyre blir populær i majoritetssamfunnet, mister den status innenfor clubkulturen, og blir erstattet med noe nytt. Eksempelet viser hvordan subkulturen som et resultat av interne prosesser, skiller seg fra resten av samfunnet. Selv om man kan forstå subkulturer som en motkultur til majoritetssamfunnet, må det i følge Thornton ikke nødvendigvis forstås som en motstandskultur. Dermed presenterer Sarah Thornton et alternativt perspektiv på subkultur. Et perspektiv som klart bryter med motstand og konfliktperspektivet til Birminghamskolen.

Fremfor å forstå subkulturer som motstandskulturer, må det istedenfor forstås som en måte å forsinke *social aldring* på. Thornton refererer til Bourdieu, og hevder videre at å forsinke social aging: (...) *leads people to adjust their aspirations to their objective chances, to espouse their condition, become what they are and make do with what they have* (Thornton 1995: 189). Begrepet henter Thornton fra Bourdieu, og har mange likhetstrekk med kognitiv dissonanst teori innenfor sosialpsykologien (Festinger 1957). Kognitiv dissonans oppstår når individet opplever at ulike tanker, forestillinger eller handlinger kommer i konflikt med hverandre. Denne tilstanden oppleves som ubehagelig, og dermed forsøker individet til enhver tid å tilpasse sine forventninger til den reelle situasjonen han eller hun befinner seg i. Et eksempel kan være at man som mastergradsstudent har planlagt å levere masteroppgaven innen en gitt frist. Skriveprosessen viser seg imidlertid å ta lengre tid en først antatt og leveringen må utsettes. Dette forårsaker kognitiv dissonans. For å gjenskape kognitiv ballanse forsøker studenten å finne gode årsaker for utsettelsen. Kanskje var det best likevel? For utsettelsen betyr jo samtidig at man får jobbet med oppgaven.

Dette er noe av kjernepoenget i Sarah Thornton sitt perspektiv. Deltakelse i subkulturen må ikke forstås som motstand, eller som en politisk ytring. Det må forstås som en måte å unngå en posisjonering i classesamfunnet. Istedenfor at ungdommene aksepterer den sosiale posisjonen de er underlagt i classesamfunnet, skaper de et alternativt verdisystem innenfor subkulturen. Thornton skriver:” *Young people irrespective of class, often refuse the responsibilities of and identities of work world, choosing to invest their intentions, time and money in leisure* (Thornton 1995: 189). I kontrast til Birminghamskolen, som presenterer subkulturer som kun en imaginær/magisk løsning på klasseforholdene de er underlagt (Barker 2003: 411), presenterer Thornton subkulturell kapital som et alternativt verdisystem. En alternativ fortolkingsramme av den sosiale verden, hvor man innenfor klubbkulturen

distingverer seg ut i fra forholdet mellom ”hip” og ”mainstream”. Fremfor å forstå samfunnet ut ifra dikotomiene dominerende og underordnet, eller majoritetsamfunn, subkultur og motstand, kan man gjennom perspektivet til Thornton belyse populærkulturen som et multidimensjonalt rom hvor man får muligheten til å få øye på maktstrukturer som finnes i den kulturelle konkurransen mellom ulike sosiale grupper (Thornton 2005: 191). Selv om Birminghamskolen og Sarah Thornton tradisjonelt har blitt forstått som et teoretisk motsetningspar innenfor subkulturtradisjonen, betyr ikke nødvendigvis at perspektivene er empirisk uforenlig. Det er noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Først vil jeg ta for meg noen kritiske innvendinger som er rettet mot subkulturtradisjonen generelt.

3.3 Noen kritiske innvendinger.

På samme tid som Birminghamskolen sin forskning har vært et viktig bidrag til å forstå ungdomskulturer, har det i ettertid også vært rettet en del kritikk mot tradisjonens konfliktorienterte tilnærming. En av hovedkritikkene har rettet seg mot Birminghamskolen sitt overordnede Marxistiske perspektiv med fokus på motstand og konflikt (Miles 2000: 3-8). Steven Miles hevder at det ikke lenger er relevant å snakke om subkulturer, men om forskjellige livsstiler. Han kritiserer den tidligere ungdomsforskningen sitt fokus på strukturtunge diskusjoner som omhandlet problematiske ungdommer som et tegn på sosial endring. Ungdommer er ikke et tegn på sosial endring, men et tegn på videreføring, hevder Miles. Livsstilene er ikke nødvendigvis et uttrykk for motstand, men bidrar til å gi ungdommene en følelse av stabilitet i en postmoderne verden som stadig er i bevegelse (Miles 2000: 158-161).

Sosiologen Erling Bjurström viser til flere kritiske innvendinger mot Birminghamskolen hvor det blant annet rettes kritikk mot subkulturbegrepets avgrensing. Bjurström hevder at det frem til nå har blitt tegnet opp et alt for skarpt skille mellom de såkalte ”autentiske subkulturene” og mainstreamkulturen. I følge Steve Redhead, som Bjurström referer til, har det aldri vært noen harmonisk kobling mellom populærmusikk og avvikende ungdomsstiler som tidligere subkulturelle teorier har proklamert. Derfor er de ”autentiske subkulturene” kun et produkt av subkulturelle teorier og ikke omvendt (Bjurström 2005: 98). Kritikken mot inndelingen, kan også rettes mot Sarah Thornton sin teori om subkulturell kapital hvor det gjøres et skille mellom hipness og mainstream. Videre skriver Bjurström at Birminghamskolen sin romantisering av subkulturene sin motstand mot sosiale strukturer og klasseforhold har møtt mye kritikk. Ideen om motstand blir i følge Bjurström for

upresist og innebærer samtidig et paradoks. På samme tid som teorien bygger på sosial semiotikk hvor de symbolske stiluttrykkene tolkes som et tegn på motstand, mangler teorien et subjekt som har en refleksiv oppfattelse av handlingene som et uttrykk for motstand. Dermed må motstanden som utøves av individene forstås som ubevisst (Bjurström 2005:98). Kritikken om individenes refleksive forhold til sin virkelighet, kan også rettes mot Sarah Thornton som gjør et skille mellom kroppsliggjort kunnskap og refleksiv kunnskap. Fordi den subkulturell kapital er en kroppsliggjort kunnskap, er den derfor ikke tilgjengelig for individenes refleksive vurdering.

3.4 Oppsummering.

I teorikapitlet har det blitt gjennomgått tidligere litteratur om råning. Fra tidligere er det skrevet om raggarkulturen, men det er lite eksplisitt forskning om råning. Om råning er det kun skrevet en masteroppgave i kriminologi. Det overordnede perspektivet som blir brukt for å belyse råning er «subkultur». Videre er det tatt utgangspunkt i to sentrale perspektiver innenfor subkulturtradisjonen, Birminghamskolen og Sarah Thornton, som i litteraturen blir forstått som teoretiske motsetninger. Birminghamskolen forstår subkulturer som et uttrykk for motstand mot majoritetssamfunnet. Thornton betrakter istedenfor subkultur som en alternativ arena som tilbyr ungdommene et alternativt hierarki til det som eksisterer i mainstreamsamfunnet. Til slutt er det redegjort for noen kritiske innvendinger mot subkulturtradisjonen.

4.0 EN BESKRIVELSE AV RÅNEMILJØET.

Rånemiljøet er med første øyekast ganske lett å gjenkjenne. Det skiller seg stilmessig fra andre ungdomsgrupper og samfunnet for øvrig. Et ungdomsmiljø hvor bilen har en sentral rolle, og utmerker seg hvorledes den ser ut. Bilen har gjennomgått styling eller modifisering, og kan minne om racingbiler. Med senkesett, sotede ruter, racingseter og lettmetallsfelger. Og med de særegne bilene bedrives råning. En aktivitet som går ut på å kjøre frem og tilbake i gatene. Time etter time, kveld etter kveld. Uten et bestemt mål for kjøreturen. Råning er en kjøring hvor målet er kjøringen i seg selv.

Rånemiljøet i Østbygd bestod for det meste av ungdommer, og unge voksne i alderen seksten til tretti år. Det var også noen eldre personer med interesse for bil som oppholdt seg i sentrum. De var ikke medlemmer av rånemiljøet, men amcarklubben. De kjørte rundt i gamle amerikanere, og hadde sitt eget samlingssted noen parkeringsplasser bortenfor. Hos rånerne var det også noen få medlemmer som var over tretti år, men de ble ofte sett litt ned på av de yngre rånerne. Rånemiljøet var et mannsdominert miljø.

På avstand virket rånerne til å være nokså like. Både i klesstilen og bilene de kjørte. Det var en gjennomgående uformell klesstil, og de fleste bilene hadde gjennomgått en form for styling eller modifikasjon. Og det kunne virke som de fleste av rånerne brukte mesteparten av fritiden til å kjøre frem og tilbake i gata. Men ettersom jeg ble bedre kjent med miljøet, ble nyansene tydeligere. Det var forskjeller på ungdommene, og forskjeller på bilene. Ved å se nærmere på de ulike bilene, kunne man tydelig se at de eldre rånere hadde dyrere biler enn de yngste. Og gatebilene til de eldre rånerne hadde langt høyere status enn de gamle og rustne rånebilene. Når det kom til selve kjøringen, var det mest de yngste rånerne som bedrev råning. De eldre rånerne var mer interessert i å delta på utstillinger og konkurranser på de årlige Gatebiltreffene. Etter hvert forstod jeg at råningen innebar mye mer enn å kjøre frem og tilbake i gatene, og at det fantes en god del nyanseforskjeller innad i rånemiljøet. I denne delen vil jeg gi en beskrivelse av rånemiljøet. Jeg vil forsøke å gi både fyldige og detaljerte beskrivelser, samtidig som jeg vil konstruere noen teoretiske kategorier for å få frem de mer generelle trekkene med fenomenet.

4.1 Rånerne i miljøet.

I Østbygd kunne man observere forskjellige typer av rånere. En teoretisk konstruert inndeling vil være mellom *mopedrånere*, *rånere* og *gatebilrånere*. Bruken av konstruerte kategorier er ikke ment å gjengi kategoriene som empiriske fremstillinger, men som en teoretisk fremstilling for å få en generell oversikt over empirien. Kategoriene bør ikke forstås som forskjellige ungdomsgrupper. De må forstås som ulike stadier i rånernes vei gjennom rånemiljøet, hvor rånerne gikk fra å være mopedrånere til rånere, og fra rånere til gatebilrånere. Derfor går alle kategoriene under betegnelsen *rånere*. Overgangen fra å være mopedrånere til rånere ble symbolisert ved at rånerne fikk sertifikatet og kjørte egen bil. Overgangen fra rånere til gatebilrånere var derimot mer glidende. Det var ikke et klart skille mellom rånerne og gatebilrånerne, og flere befant seg et sted midt i mellom. Når jeg deler rånekarrieren inn i idealtypiske stadier, er det altså viktig å påpeke at stadiene ikke må forstås som absolutte eller nødvendige. Det fantes unntak hvor rånere ikke fulgte stadiene i rånekarrieren, og overgangene mellom de ulike stadiene kunne være glidende. Det eneste absolutte, var at stadiene var irreversible. Det var ikke mulig å gå fra rånere til mopedrånere eller fra gatebilrånere til rånere. Nedenfor vil jeg presentere de tre idealtypiske stadiene i rånekarrieren: *Mopedrånere*, *rånere* og *gatebilrånere*.

4.11 Mopedrånerne.

De yngste medlemmene i rånemiljøet har jeg kalt for *mopedrånerne*¹¹. For mange av rånerne var tiden som mopedrånere begynnelsen på rånekarrieren. Mopedrånere bestod av ungdommer fra seksten til atten år, som ikke hadde sertifikatet. Likevel var de allerede med, eller på vei inn i rånemiljøet. Flere hadde eldre søsken og venner som hadde egen bil. Da kunne de sitte på i bilene deres. Andre hadde tatt mopedlappen og brukte mopeden til råning. På tross av at mopedrånerne var for unge til å kjøre bil, hadde de likevel stor kunnskap om bil. Noen var selvlærte, mens andre tok fagbrevet innenfor mekaniske fag på videregående. Flere av mopedrånerne hadde kjøpt seg egen bil lenge før de fylte atten. Det var ofte gamle bruktbiler som ble fikset og reparert. Da mopedrånerne etter hvert tok sertifikat, stod bilen allerede klar for råning. Selv om mopedrånerne ikke hadde egne biler, var de likevel ofte å se i gatene. Når det av og til hendte noe, flokket de seg på parkeringsplassen, nysgjerrige på hva som skjedde.

¹¹ Begrepet ”mopedrånere” er hentet fra feltarbeidet hvor en av rånerne kalte ungdommene som kjørte frem og tilbake i gata på moped for mopedrånere.

4.12 Rånerne.

Den andre gruppen innenfor rånemiljøet var *rånerne*. De var stort sett i alderen atten til tidlig tjuårene. Mange av rånerne hadde startet som mopedrånere, men hadde tatt sertifikatet og kjørte bilen som hadde stått og ventet i garasjen. Thomas kjørte moped før han fikk bil og forteller i et intervju:

Intervjuer: Du kjørte først moped?

Thomas: Ja

Intervjuer: Går det an å råne med moped da?

Thomas: Ja. Kjøre rundt og stå og prate og slik. I Østbygd er det mange som råner på moped nå faktisk. Det er mange av ungdommene som kjører rundt. Men det blir ikke det samme. Kulere å få bil liksom.

For rånerne var det å kjøre sin egen bil en stor begivenhet. Det symboliserte overgangen fra mopedrånere til råner. Rånerne eide de eldste og billigste bilene i rånemiljøet. De var for det meste gamle bruktbiler, og jeg observerte modeller som var produsert helt tilbake på åttitallet. Bilens alder var imidlertid ikke noe problem for rånerne. For etter noen arbeidstimer i garasjen var de klare for råning. I tillegg til at bilene var gamle, kunne man se at styingen var utført til en relativt billig pris. Det meste av arbeidet som innebar stying eller modifisering, gjorde rånerne selv. De fleste rånerne var i jobb, eller på vei ut i arbeidslivet. Noen var på praksisplass, mens andre hadde fått jobb. Alle var i startfasen når det kom til arbeid og fast inntekt. Det kan muligens være noe av årsaken til at bilene og styingen var kjøpt innenfor en ganske stram budsjettamme. I løpet av feltarbeidet var det i hovedsak rånerene jeg var sammen med på kveldstid. Det var også rånerne som i størst grad brukte bilen til vorspiel og fest i helgene. Med kjærester, venner og yngre mopedrånere som passasjerer. Etter hvert som rånerne ble eldre, ble de mindre å se i gatene. For dem som ikke sluttet å råne, var det flere som gradvis gikk over til å bli gatebilrånere som en siste del av karrieren som råner.

4.13 Gatebilrånere.

Den siste gruppen i miljøet var *gatebilrånere*. Det var ofte de eldste rånerne i miljøet, og noen av dem var i slutten av tjuårene. Mange av gatebilrånere hadde vært innom perioden som mopedrånere og råner da de var yngre. Men ettersom de ble eldre, var flere på vei over i det de kalte for *gatebil*. For gatebilrånere var råningen mer sesongbetont, og bilene var mest å se i sentrum på sommerstid. Bilene til gatebilrånere ble brukt mindre til råning, og få som

tilbrakte kveldene i sentrum i like mye som før. I tillegg til råning, ble gatebilene brukt til å delta på gatebiltreff på Rudskogen og Vålerbanen¹². Der ble det arrangert konkurranser innenfor blant annet banekjøring, *breisladden* og *drifting*. Breisladden gikk ut på å ligge så bredt som mulig og lage mest mulig røyk fra dekkene. Drifting gikk ut på sladde bilen kontrollert rundt banen på kortest mulig tid. Det var også konkurranser i DB Drag, en konkurranse som gikk ut på å få høyest desibel fra stereoanlegget. I tillegg ble det arrangert utstillinger av de forskjellige gatebilene. Det er viktig å få med at selve gatebilarrangementene som hvert år har flere tusen besøkende, også består av bilinteresserte personer utenfor rånemiljøet.

I og med at gatebilene ble brukt til konkurranse og utstillinger, lå bilene innenfor en mye høyere prisklasse enn rånebilene. De bar også preg av å være mer gjennomført i hvorledes de var stilet og modifisert. Omlakkeringen ble utført på lakkeringsverksted, alt av styling var originaldeler fra merkeleverandør, og bilene lignet på sportsbiler og racingbiler. Når det kom til annet ekstrautstyr, var det i motsetning til rånebilene få av gatebilene som hadde wonderbaum og terninger i frontruta. Da jeg spurte Linn om hun hadde Wonderbaum svarer hun: ”*Nei! Hvis jeg har det, så har jeg det under gulvmatta*”. En del av gatebilrånene syntes at revehale, wonderbaum og julelys i frontruta var litt ”Harry”. De syntes også at bilene til mopedrånene hadde billig og overdreven styling. I og med at gatebilrånene hadde dyrere biler og deltok utstillinger og konkurranser på gatebiltreffene, fikk de høyere status i rånemiljøet. Disse statusforskjellene fant også Hege Iren Lundbye i sin hovedfagsoppgave om råning (Lundbye 2005;99-100). Bilen som kilde til status vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

¹² Se: <http://www.gatebil.no/>, <http://www.vaalerbanen.no/> og <http://www.rudskogen.no/>

4.2 Felles bakgrunn og noen sentrale kjennetegn med rånemiljøet.

En teoretisk inndeling av *mopedrånere*, *rånere* og *gatebilrånere*, viser de generelle stadiene i karrieren som rånere. Og det viser forskjellene mellom rånerne i miljøet. På samme tid hadde rånerne noe til felles. De hadde en bakgrunn fra arbeiderklassen, hvor en eller begge av foreldrene hadde arbeid innenfor industrien, håndverkerfaget, servicenæringen eller helse og utdanningssektoren (hjelpepleier, barnehageassistent, ufaglært) Noen drev også innenfor landbruk eller skogbruk. Mange av rånerne hadde fulgt i sine foreldres fotspor, og var selv enten i jobb eller under utdanning som fagarbeidere innenfor mekaniske yrker, helsesektoren eller innenfor servicenæringen.

I rånemiljøet kunne man observere noen sentrale trekk i form av verdier, holdninger og væremåter som kjennetegnet rånerne. Det var slengprat, en egen sjargong rånerne hadde. Rånemiljøet var en uformell gruppe, hvor praktisk kunnskap var viktig. Noen av rånerne var jenter, men rånemiljøet var i hovedsak et mannsdominert miljø.

4.21 Slengpraten.

Samtalene på parkeringsplassen handlet ofte om bil, mekking, styling og modifisering. I tillegg var det også mye humor som preget samtaleemnene. Som medlem av rånemiljøet måtte man tåle å bli utsatt for en spøk, eller for ”slengprat” som *Linn* kalte det. Slengprat kan anses som en særegen sjargong innenfor miljøet. Det gikk ut på å si negative ting til hverandre uten at det nødvendigvis er innenfor en negativ forståelsesramme. Det kan forstås som en subtil form for kommunikasjon hvor meningen ikke lå i hva som ble sagt, men hvorledes det ble sagt. *Linn* forteller:

”(...) Vi koddar immari mye med hverandre. Det kan være immari stygg prat, men det er ikke nærmere sagt at det er noen mening med det (...) Det er bare slik: Så feit du er og liksom så stygg du er og liksom. Det er ingen mening med det. Det er bare sånn. Så sitter vi og ler etterpå. Så det er ikke noen som blir sure for det liksom”.

For å forstå slengpraten måtte man være del av miljøet. Slengpraten var kontekstuell, og rånerne kunne gå fort ut og inn av slengpratmodus. Det som for noen minutter siden var ment som spøk, kunne være seriøst i neste minutt.

4.22 En uformell gruppe.

Som jeg tidligere har vært inne på, oppnådde rånerne forskjellig status på grunnlag av bilen de kjørte. Det synliggjør et motsetningsforhold. For samtidig som det fantes statusforskjeller innad i rånemiljøet, stod også normen om likhet sterkt. Det var ingen formelle ledere blant rånerne. ”Her kjører vi som vi vil, og her gjør vi som vi vil” sa en av informantene da vi kom inn på temaet. Selv om det ikke fantes noen formelle ledere, var det likevel noen som hadde uformell status som en slags leder. En av dem var *Lars*, og var en av de eldste gatebilrånerne. Han betraktet seg ikke som noen leder, men det var mange av de yngre rånerne som så opp til han. Da jeg spurte om det fantes noen leder i rånemiljøet svarer en av informantene:

”Nei. Egentlig ikke.. Men det var jo Lars. Han var en person som tok mye initiativ. Vi reiste på rånetreff en slik periode liksom. Vi reiste til Gjøvik, Oslo, Drammen og rundt omkring liksom. Han tok initiativ til å samle en gjeng. Han hadde kontakter. Han var på en måte et.. Et forbilde for oss alle. På en måte”.

Rånemiljøet kan altså forstås som *uformell gruppe*. For selv om det ikke fantes noen formelle ledere eller statushierarkier, hadde rånemiljøet en uformell struktur. Det var heller ingen formelle opptakskrav for å bli medlem. Som en av rånerne sa: ”*Bare du har en bil som er kjørbær, kan du være med i miljøet. Det er ingen andre krav liksom*”.

At det uformelle ble høyt verdsatt kom også frem i hvordan medlemmene forholdt seg til hverandre på. Det var viktig og ikke å fremstå som overlegen av seg, eller å tro at man var noen. De som gjorde det ble kalt for *fisefine*, *ordentlige* eller ”*dem som ville være i klassen over*”. Personer som gjorde det, ble forstått som motsetningen til rånerne. At det uformelle hadde en stor betydning, kom også tydelig frem gjennom en uformell klesstil, hvor de fleste av rånerne som oftest gikk iført olabukse, collegegenser, caps og lignende. Slik kunne de gå kledd på gata, på fest eller på puben. På den måten kom det uformelle til uttrykk både i hverdagen, og i de litt mer formelle anledningene. Thomas forteller:

”(...) Folk som går i dressbukse og skjorte og litt mer ordentlige. Eller ikke ordentlige... De går ikke rundt i olabukse og en hullete genser og (Thomas peker på seg selv). Vi er ordentlige kledd vi og, men er ikke slik stivpynta når vi går på fest (...) Det er noen som skiller seg ut på en måte. Godt trent og stram skjorte. Det er klassen over liksom. De er ikke som vanlige folk som rusler inn på puben i joggebukse og ikke bryr seg så følt liksom. Jeg kan gå på puben uten og pynte meg lissom (...).”

4.23 Praktisk kunnskap.

Lars forteller om at han allerede var skolelei etter ungdomsskolen. Han ville ha en praktisk utdanning og sier at: ”Det er mulig jeg ikke har så høy IQ, men når det gjelder det tekniske skal jeg greie å klare en del bedre”. Thomas forteller også at han ønsket å gjøre noe praktisk da han skulle velge utdanning etter ungdomsskolen. Skolen la vekt på individuelle prestasjoner og formidlet en teoretisk kunnskap som i et langtidsperspektiv kunne brukes senere i livet. Rånerne opplevde derimot skolen som kjedelig. Da jeg spurte Erlend om hva han syntes om skolen svarer han:

Erlend: Ja, jeg synes det var bra. Tre kjedelige år. Det var jo morsomt, men det var kjedelig til tider og.

Intervjuer: Men det var et godt miljø?

Erlend: Ja, det var helt greit. Vi hadde en bråkete klasse.

Intervjuer: Bråkete klasse? Var du en av dem?

Erlend: (ler) Det var egentlig de fleste.

Intervjuer: Nei, det er ikke alltid like lett å være lærer.

Erlend: Nei det var ikke lett. Vi hadde jo PP tjenesten slikt, psykologer og alt som var (nevner to navn)

De to var bråkete i klassen. Men det gikk bra. Mange som har klart seg bra. Alle tror jeg...

For rånerne var det viktigere å leve her og nå. Fritiden ble derfor høyt verdsatt. Thomas sier: ”Gammel blir du fort nok, så det er bra å leve livet mens man kan”. De kulturelle verdiene og den teoretiske kunnskapen som skolen vektla, ble ikke verdsatt av rånerne. For dem var den praktiske og den erfaringsnære kunnskapen viktigere. Kunnskap som hadde blitt videreført fra foreldre, eldre søsken og venner etter flere arbeidstimer i garasjen. Lars sier i et intervju at han allerede var skolelei på ungdomsskolen. Han forstod tidlig at han var mer praktisk av seg, og bestemte seg for å gå yrkesfaglig linje på videregående. For rånerne var det viktig at arbeidet skulle innebære noe praktisk. Den teoretiske kunnskapen man lærte på allmennfag ville mest sannsynlig føre til en kontorjobb. En jobb som for rånerne var lite attraktiv. I rånemiljøet var altså *praktisk kunnskap* viktig. De som ble sett på som mer teoretisk orienterte var ofte folk fra Oslo som jobbet på kontor. Thomas forteller:

”Det er mest folk i dress, litt ordentlige folk som trenger jobben gjort fort. Det virker som de er mindre praktiske. På løsninger og slikt. Bare bil og. (...) Folk står og spar snø med en avis, eller en fluesmekker. En spade, hva er det for noe liksom? Det er helt utrolig. Får dem bilen over kanten er det bra nok. Men når halve vinteren har gått, er kanten fínslipt fremfor bilen liksom, og du skal over den med en bil og piggfrie vinterhjul. Da sitter du bom fast da! Henger på ramma!”

Ved å tegne et skille mellom personer som var praktisk orienterte, og de som var mer teoretisk orienterte. Et skille mellom uformelle personer og de mer formelle, formes et bilde av noen kulturelle forskjeller. Kulturelle forskjeller som ble forstått innenfor rammen av dikotomien by og land. Det vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

4.24 Jenter i rånemiljøet.

Rånemiljøet var en mannsdominert arena, og de fleste rånene var gutter. Det fantes likevel også noen jenter i miljøet. Ved å bruke idealtypiske kategorier, kan vi dele inn dem inn i to kategorier. Den første kategorien var jentene som kjørte egen bil. De kaller jeg for *rånejenter*. Det var få av dem, men de oppfattet seg selv lik linje med guttene. Stine, en av to rånejenter jeg intervjuet sier:

”Vi føler liksom selv at vi er på en måte guttejenter. Vi kan finne på å være med gutta på guttetur liksom, bare sånn. Vi prater jo om alt gutta prater om. Det spiller ingen rolle. De prater om alt de vanligvis prater om og vi ler og fniser av det liksom”.

På en måte var jentene i rånemiljøet kanskje litt guttejenter. Til en viss grad. Men samtidig gav de et klart uttrykk for at de var jenter gjennom hårklipp, sminke og klesstil. Bilene deres hadde også annerledes og mer feminin *styling* enn guttenes biler. Og som Stine forteller, var jentene mer i bakgrunnen. Der guttene for det meste pratet og jentene lo og fniste. Noe som kanskje også forteller noe om maktrelasjonen mellom guttene og jentene i rånemiljøet. Rånejentene jeg intervjuet, hadde begge kjæresten i rånemiljøet. De var også mer eller mindre innenfor gatebilrånere kategorien.

Den andre kategorien var jenter som ikke hadde egen bil. De var *passasjerjenter* og hadde en mer passiv rolle i miljøet enn rånejentene. Noen hadde kjæresten innefor rånemiljøet. Andre var for unge til å ha førerkort, og i likhet med mopedrånene fikk de være passasjer i bilene. Det gjaldt spesielt for helgene da bilene ble et sted for vorspiel og fest. Det kunne ofte være et litt anspent forhold mellom rånejentene og passasjerjenter. Passasjerene på sin side, mente at det var guttene som burde være eiere av bilene. Og det var guttene som burde stå for mekkingen. Jenter skulle ikke ha sin egen bil, og mekking ble sett på som en gutteaktivitet. Rånejentene derimot, mente at passasjerjentene var noen ”jålete berter” som ikke hadde egen bil. Det var passasjerjentene som hadde lavest status i rånemiljøet. De var jenter i et mannsdominert miljø. De hadde verken egen bil, kunnskap om bil eller mekkefredigheter.

4.3 Gata som samlingssted.

Ved at rånningen foregikk i det offentlige rom, ble det ofte grunnlag for konflikter med politi, myndigheter og andre innbyggere i Østbygd. For på kveldene var det rånerne som preget gatebildet. Rånebilene var lette å gjenkjenne der de kjørte frem og tilbake i gata, og på hvorledes de stod parkert side om side på parkeringsplassene i sentrum. Gata var deres samlingssted. Og på kveldstid hadde de gata stort sett helt for seg selv. Det var bare den lokale amcarklubben som i tillegg til rånerne var å observere i gata. Amcarklubben bestod av mye eldre personer enn medlemmene i rånemiljøet. Og de oppholdt seg på en annen parkeringsplass enn rånerne.

Rånerne hadde et nært forhold til gata. Den var sentral i deres selvforståelse som gruppe. En av rånerejentene fortalte under en av rånerrundene at: ”*Gata føles liksom som en del av meg. Eller... Gata betyr i alle fall veldig mye for meg*”. Selve kjøringen gikk i en fast rånerrunde i hovedgata. Ved at rånningen foregikk i sentrum, ble flere beboere plaget av bråk og støy fra bilene. På den ene siden hadde rånerne forståelse for beboernes frustrasjon over rånningen. På den andre siden følte rånerne også at de hadde rett til å oppholde seg i gata. Dermed oppstod det en konflikt om territorium. Thomas forteller:

”Jeg bor ikke i gata, men jeg skjønner på en måte frustrasjonen for dem som bor der da. Du skal forsøke å sove og så står det en utenfor og sladder og skriker, og ryker og det lukter svidd gummi i hele huset liksom. Men det er noe jeg tror man må lære seg å leve med om man bor i hovedgata. De burde tenkt på det, og om de ikke liker det kan de stasjonere seg et annet sted liksom. Det går an å bo i ei bakgate og. Når du bor på toppen av en butikk i hovedgata må du regne med litt bråk (...).

På samme tid som rånerne kom i konflikt med beboerne i sentrum, opplevde rånerne også konflikter med politiet. Politiet slo hardt ned på råkjøring, og biler som ikke var i forsvarlig stand. Noe som rammet rånemiljøet. Mest av alt de yngste rånerne, som var eiere av de dårligste bilene. Mange av rånerne hadde likevel en nyansert forståelse av politiet. Spesielt de eldre gatebilrånerne viste et nyansert perspektiv. I utgangspunktet var de positive til jobben de gjorde. De forstod at de hadde visse rammer de måtte forholde seg til. Det var først når rånerne opplevde at politiet truet deres livsprosjekt, at konfliktene utartet seg. Når de følte at politiet bare var ute etter å fjerne rånemiljøet fra gata. Flere fortalte spesielt om en politimann som de til stadighet hadde vært i konflikter med. Mange mente han hadde en personlig agenda om å få rånerne bort fra gata, og ga bøter for den minste feil på bilene. *Erlend* forteller:

”Det er enkelte som kan være litt drittsekker og. De er bare ute etter å ta folk. Det var en her i vinter. Han drev på og kjørte rundt og gjemte seg så vi ikke skulle se han. Han var helt bajas. Dukkert ned i bilen da vi kjørte forbi og. Han reiser Norge rundt omtrent han for å ta folk. Han er litt ivrig kanskje”.

Forholdet mellom politi og rånere hadde blitt bedre i løpet av de siste årene. Politiets tidligere forsøk på å stanse råkjøring i gatene hadde hatt liten innvirkning. Derfor hadde de forsøkt en annen tilnærming. Istedenfor å gi bøter, hadde de gått i dialog med ungdommene i rånemiljøet. På den måten følte rånerne å bli møtt med forståelse fremfor en nedlatende holdning. *Lars* sier:

Lars: Måten politiet har vært på nå, det er en helt ny side av hva vi har opplevd tidligere. Ja, de har skjønt det at de må prøve nye veier å gå. Hvis de viste oss motstand, fikk de motstand tilbake og da ble det en evig kniving. Og fortsette å leke katt og mus i evigheter det funker ikke.

Intervjuer: Nei, for det var litt sånn katt og mus opplegg før altså?

Lars: Ja, det var det. Politiet var ute etter å ta oss og vi provoserte mest mulig, egentlig.

Lars forteller her om at det oppstod en form for ”katt og mus lek”. Det utviklet seg til et spill hvor politiet forsøkte å ta rånerne, mens de forsøkte å komme seg unna. Derfor var rånerne spesialister på alle småveiene som gikk utenfor veiene hvor politiet foretok radarkontrollene sine. De var også flinke til å provosere politiet mest mulig uten å gå over streken slik at de bli ilagt bøter.

Råningen ble altså opphav til konflikter. På den ene siden var det rånerne som bedrev råningen i sentrum. Politiet og beboere på den andre siden, mente derimot at råningen burde foregå utenfor sentrum. Under overflaten lå det på samme tid noen kulturelle konflikter. Konflikter som hadde utgangspunkt i kulturelle motsetningsforhold. Motsetningsforhold som strakte seg langt utover spørsmålet om hvor råningen egentlig burde foregå.

4.4 Kulturelle motsetningsforhold – Et skille mellom by og land?

På samme tid som rånerne opplevde personer som ønsket råningen bort fra gata, følte de seg også møtt med en nedlatende holdning. Det fantes dem som syntes at råning var «Harry». I følge rånerne var årsaken at de ikke hadde forstått hva råning egentlig gikk ut på. For rånerne var råning så mye mer enn å kjøre frem og tilbake i gatene. At rånerne ble møtt med en nedlatende holdning, ble grunnlag for konflikt. Konflikter som kan sees i lys av kulturelle motsetningsforhold. *Linn* som hadde bodd flere år i Oslo forteller:

Intervjuer (...) Hva tenker du i forhold til det at det er Harry?

Linn: Nei, det synes jeg er tåpelig for dem. Dem får prøve å engasjere seg i miljøet før de sier noe. Det synes i alle fall jeg. Jeg husker jeg hadde noen diskusjoner med dem jeg gikk i klasse med i Oslo. Så det. Men ja. Alle er jo forskjellige, og man må godta det.

Intervjuer: Hva sa de da?

Linn: Nei, at det var så Harry å ha sota ruter og senket bil og så ja. Og da må jeg stå frem med det at jeg ikke synes det er Harry. Jeg synes det er kult (ler). Og da må de mene hva de vil.

I intervjuet ser vi to ulike oppfatninger av råning. Klassekameratene til Linn oppfatter det som Harry, mens Linn oppfatter det som kult. Forskjellene utgjorde et skille mellom *oss* og *dem*. Et skille som ble forstått innenfor dikotomien *by* og *land*. Mellom de som var urbant orienterte, og de som hadde en mer rural tilknytning. I følge rånerne var det folk fra byen¹³, og de urbant orienterte som hadde en negativ holdning til råning. De jobbet på kontor og ble beskrevet som litt penere på det, eller fisefine. Dessuten hadde de alltid dårlig tid. De var sportslige, gikk alltid pent kledd, og stod som oftest i bilkø til og fra jobben. Som jeg har nevnt tidligere, ble det gjort et skille mellom to typer kunnskap: *Teoretisk kunnskap* og *praktisk kunnskap*. Folk fra byen ble beskrevet som mer teoretiske av seg. På den andre siden var de ganske klønete av seg når det kom til det praktiske. Lars sier i et intervju:

”Vi sitter ofte og ler oss dødt i hjel av folka inni Oslo, Hvert eneste år så kommer snøen og så mange kjører av veien fordi de har på sommerdekk. De har meldt det på værmeldinga ei uke i forveien: at nå blir det snø. Enda gjør dem samme tabba år etter år. Jeg har kjørt med vinterdekk i allerede fjorten dager før snøen kom”.

At folk fra byen i liten grad verdsatte praktisk og erfaringsnær kunnskap, kunne i følge rånerne forklare hvorfor de hadde problemer med å forstå meningen med råning. De hadde ingen erfaring med det. For rånerne var bestod råning av så mye mer enn å kjøre frem og tilbake i gatene. Det var noe som måtte oppleves. Noe som måtte erfares. Dermed var det umulig for utenforstående å forstå hva råning egentlig gikk ut på. Som Linn sier, burde de heller *”engasjere seg i miljøet før de sier noe”*.

¹³ Når det ble snakket om by, ble det som oftest referert til Oslo.

4.5 En følelse av stigmatisering.

Rånerne opplevde å få liten aksept og forståelse for interessen deres. Politi og beboere ville ha dem bort fra sentrum. Kommunen var lite villige til å støtte opp om rånemiljøet, og legge til rette for at de kunne drive med råning. De følte at utenforstående hadde en nedlatende holdning til råning, og at lidenskapen de hadde for bil ble stemplet som Harry. Samtidig opplevde de at det negative fokuset på råningen ble forsterket gjennom media. Lars forteller:

”(...)Vi blir ofte sett ned på. Og det som kommer frem i media er det negative. Og det har alltid vært en negativ sak rundt oss. Og folk vet ikke hvor stort miljøet er. Nei, interessen er stigende, og det kommer til å bli mer og mer. Vi blir møtt med motstand hele tiden. Det er litt frustrerende. Det virker ikke som vi skal ha noe å si. Bilinteressen er der og folk vet det og ja. Men allikevel blir vi stemplet som komplett idioter og politiet har slått ned på oss i alle år, og biltilsynet slår ned på oss. Vi er litt lei av det stempelet at det bare er negativt hele tida. Selv om bilinteressen i Norge omtrent er like stor som fotball interessen, men likevel er det fotballen som kommer frem, og det er fotball og idrett som det blir fokusert på og prioritert og ofra litt til. Men vi på den andre siden, må jobbe for det vi har og får”.

Rånerne opplevde en følelse av stigmatisering. For selv om de fantes mange med interessen for bil, ble rånerne likevel ikke hørt. Istedenfor ble de møtt med en nedlatende holdning, og en manglende forståelse. Rånernes frustrasjon rettet seg kanskje mest mot politiet og media. Begge representerte overmakta sitt inngrep i deres hverdag. Politiet ble et maktapparat som forsøkte å holde råning borte fra gata. Media fremstilte rånerne i et negativt lys ved å fokusere på konfliktene rånerne innblandet i. I mange tilfeller følte de seg maktesløse. Kanskje ikke over selve politiet, der rånerne gjorde motstand. Men mest av alt følte de seg maktesløse mot makta som fantes bak politiet. Mot dem som hadde makta til å definere hva som var legitim smak. Hva som var Harry, og hva som var stilig. Det var en arena hvor rånerne hadde liten mulighet til å slå tilbake. For rånerne handlet råning om så mye mer enn å kjøre frem og tilbake. Bilen var mer enn bare et transportmiddel, og viste seg å inneha langt flere roller i rånemiljøet enn i resten av samfunnet.

4.6 Bilens ulike roller i rånemiljøet.

For rånerne hadde bilen en helt særegen betydning. Den viste seg å inneha langt flere roller innenfor rånemiljøet enn den hadde i samfunnet forøvrig. For noen rånere var bilen en hobby, for de fleste var den en livsstil. I rånemiljøet observerte jeg mest europeiske biler som Volvo, Opel, BMW, Audi og Mercedes. Bilen hadde i utgangspunktet tre roller. For det første ble bilen brukt som et transportmiddel. For det andre ble bilen brukt til råning. For det tredje ble bilen del av rånernes fortelling om seg selv og som et statussymbol. I de neste avsnittene handler om de ulike rollene bilen hadde i rånemiljøet.

4.61 Bilen - Et viktig transportmiddel.

I områdene utenfor de store byene, er avstandene som regel noe større mellom de forskjellige stedene hvor folk møtes. På samme tid er det også som oftest et mindre kollektivtilbud, og enkelte steder går bussene bare noen få ganger i døgnet. Derfor er man mer avhengig av bil dersom man bor utenfor de store byene. Thomas forteller:

Thomas: Bensin må du ha. Spesielt oppi her, Det er lite kollektiv transport. I Oslo kan du ta en trikk, et tog eller en buss. Men her er det umulig for tida da. Det går ikke busser forbi her om dagen, så du må..

Intervjuer: Ut til hovedveien?

Thomas: Ja, og der jeg bodde før gikk det to busser om dagen liksom.

Mange av rånerne hadde arbeid utenfor Østbygd. Det gjorde dem avhengig av bil. På grunn av spredt bosetting og lange avstander mellom hverandre, ble bilen også et praktisk fremkomstmiddel da rånerne skulle treffes på fritiden. Ved at rånerne hadde egen bil, gav det muligheten for økt mobilitet. Det ble enklere å dra til nærmeste by på kino eller lignende. Dessuten var det få samlingssteder i Østbygd hvor rånerne kunne møtes. De fleste var for gamle til å gå på ungdomskubben, og det var få steder hvor rånerne følte det var naturlig og møtes. Bilen gjorde rånerne uavhengige av et fast sted de kunne være. De kunne samles i bilene på parkeringsplassen eller utenfor bensinstasjonen. Ivar Frønes skriver at: ”*Den tilbudsfattige verden, med spredte samlingspunkter som sentra, bestemte bensinstasjoner og hoteller, legger igjen grunnlaget for en bilkultur*” (Frønes 1989:179-180). For bilen var ikke kun et transportmiddel. Mest av alt ble den brukt til råning. I pausene mellom råningen, hadde rånerne sine faste stoppesteder ved bensinstasjonen og parkeringsplassen. Der parkerte de bilene tett inntil hverandre og slo av en prat.

4.62 Råning - Et sted helt for seg selv.

På samme tid som bilen ble brukt som transportmiddel, ble den kanskje mest av alt et grunnlag for sosialt samvær mellom rånerne. Da jeg spurte rånerne om hva råning gikk ut på, var det vanligste svaret at råning gikk ut på å kjøre frem og tilbake i ei gate. De kjørte gjennom en fast *rånerunde*. En strekning som gikk fra den ene til den andre enden av gata. Det viste seg imidlertid at råning innebar mer enn å kjøre frem og tilbake. Råningen innebar også et sosialt aspekt. Gjennom råningen møtte rånerne stadig på venner og bekjente. Da bilene passerte hverandre blinket de med lysene. Mopedrånerne brukte tuta på mopeden. Det var en form for hilsning. Etter noen runder i gata, stoppet rånerne med jevne mellomrom på en av parkeringsplassene. Der kjørte de bilene opp til hverandre, og stod parkert side om side på en rekke. Med vinduene sveivet ned gikk samtalen fra den ene til den andre bilen. For rånerne var det sosiale samværet på parkeringsplassen kanskje noe av det viktigste med råningen. Det viser at råning ikke bare må forstås innenfor rammene av å kjøre frem og tilbake en gitt strekning, men bør også forstås innenfor noen sosiale rammer. *Linn* sier i et intervju:

”Men sosialt synes jeg. Når vi stopper og prater og kjører og stopper og prater og ja. Går inn på bensinstasjonen og står der og henger litt og går ut igjen og kjører og ja. Sosialt (...) For skulle vi kjørt opp og ned hovedgata uten og hilst på hverandre hadde det blitt immari kjedelig (ler). Da hadde det jo ikke vært noe poeng i det”.

I utdraget fra intervjuet med *Linn*, kommer det tydelig frem at råning består av mer en bare bil og kjøring. Det var altså et sosialt aspekt ved råningen som bidro til å gjøre aktiviteten meningsfull. Man råner ikke alene, man råner sammen.

Bilen muliggjorde sosiale møter mellom rånerne. Bilen ble et sted hvor rånerne kunne feste, høre på musikk og være sammen med venner uten å måtte treffes hjemme hos hverandre, på en kafé, på puben eller diskoteket. I motsetning til andre ungdomsmiljøer, hadde rånerne gata som sitt faste samlingssted. I helgene og på kveldstid samlet de seg på parkeringsplassene. Ved at rånerne gjorde gata til sitt samlingssted skilte dem fra andre ungdommer i Østbygd, eller de mer ”ordentlige” som Thomas kalte det. *”Ja, liksom mer ordentlige. Eller reiser rundt, eller på restaurant, eller kafé. De sitter der og prater, eller møtes hjemme hos hverandre for den saks skyld”.* De ”ordentlige” ungdommene møttes hjemme hos hverandre, og hadde andre helt andre fritidsinteresser enn rånerne.

Råning innebar også at bilen ble brukt til vorspiel og fest. Spesielt for de yngre rånerne som hadde venner og kjærester under atten år. Det var også vanlig at mopedrånerne fikk sitte på med de eldre rånerne. I bilen kunne de drikke og feste selv om de ikke kom inn på puben. Med sotete ruter som gav lite innsikt, kunne rånerne drikke uten at foreldre eller andre oppdaget det. De sotete rutene gjorde også bilen til en arena for flørting og intimitet. I rånemiljøet strakk bilens betydning seg langt utenfor grensene til kun å være et transportmiddel. Bilen ble et møtested som rånerne i stor grad kunne bestemme over selv. De kunne bestemme hvor de ville møtes, og hvem som kunne få sitte på i bilen. For de yngre mopedrånerne ble bilen et sted som befant seg utenfor foreldrenes kontroll. Foreldrene hadde ingen mulighet til å overvåke det som skjedde i bilen, eller hvem som satt på i bilen. I den sammenhengen ble bilen både et fysisk og symbolsk rom rånerne kunne ha for seg selv. Et rom som både gav frihet fra andre, samtidig som den kanskje mest av alt gav rånerne følelsen av autonomi. Men på samme tid som bilen var et sosialt rom, inngikk den også i en fortelling som omhandler så mye mer det. For rånerne ble bilen del av fortellingen om seg selv.

4.63 Bilen - En del av fortellingen om seg selv.

Mange av informantene fortalte at de hadde brukt timevis på *modifisering* og *styling*. Modifisering og styling gikk ut på å endre bilens egenskaper. Det kunne innebære endring bilens kjøreegenskaper med utskiftning av motor og dekk. Men mest av alt gikk det ut på endring av bilens utseende. Å gi bilen et personlig uttrykk. Blant annet ved soting av rutene, soting av lys, senkesett, klistermerker, lettmetallsfelger og omlakkering. Forskjellen på *styling* og *modifisering* er at styling er produkter som kan kjøpes ferdig. For eksempel ved å kjøpe nye felger, eller sette på senkesett til bilen. Modifisering er når man selv tilpasser de forskjellige delene til bilen. For eksempel er å fjerne bilens nummerskilt, og montere det et annet sted enn det originalt var plassert. Dermed får bilen et helt unikt og personlig uttrykk. På et lite sted som Østbygd, hadde rånerne stort sett oversikten over de fleste bilene i miljøet. Derfor kunne de forskjellige rånerne ofte bli identifisert ut ifra bilen de hadde. Det var en fordel under feltarbeidet. Om jeg ikke husket navnet på rånerne, kunne jeg bare beskrive bilen, så visste de andre hvem jeg refererte til. Slik fungerte det også andre veien dersom råneren skulle fortelle meg om noen i miljøet. Et eksempel kunne være: ”Du kjenner Lars? Han som kjører den sorte Volvo 240'en. Den som går så garent fort”. Bilen var altså et viktig kjennetegn ved rånerne. Annette Rosengren skriver at bilen er en måte å uttrykke din egen identitet på. Hun skriver:

“The automobile is a way to express your own identity. How you want to be categorized by others and which subculture you want to be associated with. According to this it also offers a way to categorize other people. Particularly in small communities people have the opportunity to know a lot of cars around, and to control and know which persons owns the special and odd car. And they conduct themselves in different ways to different car owners” (Mjaatvedt 1999:328¹⁴)

4.64 Bilen som status symbol.

I likhet med andre gjenstander som gjøres til små fortellinger om hvem vi er (mat, drikke, klesstil etc.) og dermed et uttrykk for status, ble bilen også et statussymbol i rånemiljøet. For det første, hadde forskjellige bilmerkene ulik status. Det var sportsbiler, Mercedes og BMW som ble ansett for å være bilene med høyest status. I tillegg til selve bilmerkene hadde stilingen en betydning i forhold til status. Desto mer gjennomført det var, desto høyere status fikk bilen. Det var stilingen som skilte rånerne og gatebilrånerne. Gatebilrånerne hadde høyere status i miljøet fordi de både hadde bedre biler, og mer gjennomført stiling. De hadde også høyere status fordi de hadde bilene med på utstillinger og konkurranser på gatebiltreffene. Å delta på konkurranser i form av banekjøring eller DB Drag gav høy status i rånemiljøet. Stine forteller om samboeren sin som hvert år deltar på gatebiltreff:

”Jeg legger merke til i forhold til samboeren min da. Han har egentlig veldig status i og med at han kjører på bane og sånt på gatebil. Og han driver med Mercedes. Han er på en måte Mercedes guruen her da. Det er på en måte statusen hans. Det er jo kanskje det. Det ringer jo fremdeles folk og lurere på om han kan skru. Det er jo en status det og vil jeg tro”.

Stine forteller her at rånernes egenskaper bak rattet hadde betydning for statusen de fikk i rånemiljøet. Samboeren hennes fikk status fordi han deltok i billøp på gatebiltreff. I tillegg var han gatebilråner, noe som gav høy status. At kjøreegenskaper gav status, kunne man også observere i sentrum på kveldstid. Kjøreegenskaper som ble demonstrert gjennom *burning* og *sladding*. *Burning* går ut på å gi full gass, holde bremsene inne, samtidig som man sakte slipper opp bremsene. Dermed glir bilen sakte fremover og legger igjen en sort stripe med svidd gummi på asfalten.

Som sjåfør for rånere, opplevde jeg nettopp det å bli utfordret på mine kjøreegenskaper da en av rånebilene kjørte opp bak meg og blinket med lysene. Da de ikke sluttet å blinke med lysene, bestemte jeg meg for å stoppe ved bensinstasjonen for å finne ut

¹⁴ Sitatet som brukes av Mjaatvedt er hentet fra Annette Rosengren (Rosengren1993:134).

hva de ville. Den andre bilen kjørte tett opp ved siden. Han som satt i passasjeretsetet rullet ned vinduet, og ba meg om å *burne* en stripe. Det kunne virke som han satt meg på en slags manndomsprøve, og måtte bevise min *maskulinitet*. Jeg ble ganske ”satt ut” av hele episoden, og forsøkte høflig å takke nei til utfordringen. For det første kunne jeg ikke burne. For det andre gav politiet bøter for såkalt ”grisekjøring” i sentrum. En bot jeg som student ikke hadde råd til. Etter en stund forstod rånerne at jeg ikke kom til ta utfordringen, og kjørte videre ut på gata. En lignende episode hadde jeg også observert tidligere under feltarbeidet. Da var det en jente som ble utfordret, men i motsetning til meg la hun igjen to meter med svidd gummi på asfalten bak seg. Hun bestod testen.

4.65 Rånekunnskap.

Bilen var et sentralt statussymbol i rånemiljøet. Den var også en viktig del av det jeg vil kalle for *rånekunnskap*. Dersom vi vender tilbake til intervjuutdraget til Stine, forteller hun om at andre rånere pleide å ringe samboeren hennes for å få hjelp til å ”skru”. For rånerne var det viktig å ha kunnskap om bil og motor. Da pekes det ikke på teoretisk kunnskap, men praktisk kunnskap. Det var viktig at rånerne kunne litt om mekking. De måtte være i stand til å vedlikeholde og reparere bilen. Styling og modifisering ble også forventet at rånerne kunne utføre selv. Det var kunnskap som ble videreført fra fedre, eldre søsken og venner. Samtidig hadde flere av rånerne utdannelse som bilmekaniker, og hadde mye kunnskap om bil. Dette var kunnskap som klart lå utenfor den generelle mannen i gata sine bilkunnskaper. Da det for eksempel ble snakket om bilmerker, ble ikke selve bilmerket omtalt, men bare modellen. Det var ingen som nevnte Volvo 240, men refererte kun til ”*toførre*”. Man ble fort gjennomskuet dersom man ikke hadde kjennskap til dette, noe jeg ble, en av kveldene jeg var sammen med rånerne. Vi hadde kjørt rundt i gata noen timer. Samtalen fløt lettere enn den hadde gjort tidligere, og jeg følte jeg hadde fått dreisen på å kjøre bilen, som var uten servostyring. Selv om samtalen for det meste gikk av seg selv, la jeg merke til at en av jentene satt og stirret på meg. Hun satt der med et lurt smil, og stirret lenge på meg før hun plutselig utbrøt: ”*Du? Du har ikke peiling på bil i det hele tatt du! Har du vel?*”. Ærlig måtte jeg innrømme at jeg faktisk ikke hadde en eneste anelse.

Tidligere refererte jeg til en av rånerne som hevdet at det ikke fantes noen formelle opptakskrav for å bli medlem i rånemiljøet. Det eneste kravet for å delta var at man måtte ha en egen bil. Det er noe jeg mener kun var delvis sant. For selv om det ikke fantes formelle opptakskrav, eksisterte det noen kulturelle koder i form av verdier, egenskaper og bilkunnskaper som var mer eller mindre eksklusivt for rånemiljøet. Noe jeg vil definere som *rånekunnskap*, som omhandlet blant annet bil, motor, styling, klesstil, humor, uttrykk og begreper. Det var kunnskap som ble lært gjennom deltakelse i rånemiljøet. Kunnskap som ble lært videre fra de eldre gatebilrånere til mopedrånerne. Og kunnskap som bekreftet medlemskap i rånemiljøet.

Det var imidlertid ikke all rånekunnskap som var helt særegent for rånemiljøet. Kunnskap om bil og motor for eksempel, var kunnskap som også bilmekanikere hadde tilgang til. Men likevel var det flere elementer med rånekunnskapen som var forbeholdt rånemiljøet, og som bidro til å synliggjøre at man var med i rånemiljøet. Et eksempel var hvorledes bilene stod parkert på parkeringsplassen. Bilene stod parkert tett inntil hverandre på en lang rekke. Ofte så tett at det ikke var mange centimeterne mellom speilene. Noen ganger ble speilene til og med brettet inn for at bilene kunne stå enda nærmere. I begynnelsen av feltarbeidet pleide jeg å parkere litt bortenfor rekken, og gå ut av bilen når jeg ville slå av en prat. For rånerne var dette antageligvis et tydelig tegn på at jeg ikke visste hvorledes dette foregikk, og at jeg ikke var en av dem. Rånekunnskap et mål på status. Graden av kunnskap rånerne hadde om bil, mekking eller styling, hvilken bil man kjørte, eller egenskapene som sjåfør, hadde påvirkning på statusen man fikk innad i miljøet.

4.7 Rånernes vei inn i rånemiljøet.

Et av intervju spørsmålene handlet om hvordan rånerne begynte med råning. Det ble fortalt at veien inn i rånemiljøet gikk gjennom familie, venner og kjærester. Mange av rånerne begynte sin karriere i rånemiljøet som mopedrånere. Da det ble spurt om årsaken til at man bedrev råning var det to fortellinger som stadig gikk igjen i intervjumaterialet. For det første drev man med råning fordi det var sosialt. For det andre, rånte man fordi det ikke var noe annet å finne på. I denne delen vil det bli tatt for seg noen av veiene som ledet inn i rånemiljøet.

4.71 Rekruttering gjennom familie, venner og kjærester.

Rånerne hadde begynt å interessere seg for bil og motor i en tidlig alder, og veien inn i rånemiljøet gikk som oftest gjennom eldre søsken, venner eller kjærester. Linn forteller om sin vei inn i rånemiljøet:

”Før jeg var atten har jeg vært sammen med noen som har vært to eller tre år eldre enn meg. Så før jeg fikk lappen, hadde de lappen. Så jeg satt på med dem. Venner og broren min er fire år eldre enn meg. Det er jo den veien. Kompisene hans liksom. For man blir kjent med dem selv om de er fire år eldre. Så har mye kommet inn med teskje, tenker jeg. Pappa har ikke vært så tam han heller da han var ung”.

Teskjemetaforen Linn bruker, viser til en fortelling om at bilinteressen var del av kulturen som hun hadde med seg hjemmefra. Både faren og broren var bilinteresserte. Broen deltok selv i rånemiljøet, og var en av de eldre gatebilrånerne. I og med at både eldre søsken og vennene til rånerne var med i miljøet, ble det en arena for sosiale møter. Som jeg nevnte i sted, ble rånemiljøet et sted de kunne ha for seg selv. Et sted de kunne møte venner og bekjente. Derfor var den viktigste motivasjonen for råningen det sosiale aspektet.

4.72 Råning - Fordi det er sosialt.

At rånerne ble rekruttert til rånemiljøet gjennom sin nære omgangskrets, bidrar til å belyse det sosiale aspektet med råning. Som jeg nevnte tidligere var den sosiale dimensjonen det som gjorde at rånerne opplevde råningen som meningsfull. Thomas sier:

”Det er det jeg liker med det. Det sosiale, og du blir kjent med mange. Vi sitter ikke kun i bilen på gata liksom. Opp gjennom årene blir du kjent med mange. Lars og sånn. Han er en del år eldre enn meg og jeg hadde ikke blitt kjent med han om jeg ikke hadde råna da jeg var mindre (...).

For rånerne ble råningen først og fremst forstått som en sosial aktivitet. Gata ble et sted hvor de kunne møtes på deres egne premisser. Et eget sosialt rom. For samtidig som det sosiale aspektet var sentralt, ble råning også betraktet som et av få alternativer de kunne bedrive på fritiden. Derfor ble jeg ofte fortalt at man rånerte fordi det rett og slett ikke var noe annet å finne på.

4.73 Råning - Fordi det ikke er noe annet å finne på.

I Østbygd fantes det flere fritidstilbud for ungdommer i kommunen. Mange av tilbudene var gjennom det lokale idrettslaget. Likevel var det få av rånene som deltok på de organiserte fritidsaktivitetene. Linn forteller at hun hadde forsøkt flere ganger, men funnet ut at det ikke var noe for henne. I et intervju sier hun: *”Jeg spilte håndball og fotball og. Jeg tror jeg var innom alle idretter, men det var stort sett bare en uke av gangen. Idrett har jeg liksom aldri vært noe fan av”*. På tross av de fritidstilbudene som fantes, var det flere rånere som hevdet at de rånerte fordi det ikke var noe annet å finne på. Thomas sier: *”Ja, i Østbygd er det begrenset med fritidsmuligheter. Det er ikke som i Oslo”*.

Delvis, så tror jeg rånene hadde rett når de hevdet at det ikke var noe annet å finne på. Selv om det fantes flere organiserte fritidsaktiviteter, var det ingen som passet for dem. Et eksempel var det lokale fotballaget. Rånene opplevde fotballgutta som sin rake motsetning. De gikk på allmennfag og ble oppfattet som feminine. I følge rånene hadde de sleik og gikk i trange bukser. Dessuten hadde fotballgutta et nedlatende syn på råning, og hadde planer om å flytte fra Østbygd etter videregående. De kulturelle motsetningsforholdene som jeg tidligere har vært inne på, var også til stede i Østbygd. Da jeg spurte om det fantes personer i Østbygd som hadde en nedlatende holdning til råning, forteller Erlend og Siren:

Erlend: *Ja, det er jo noen få.*

Siren: *Noen få. Og de går allmenn.*

Intervjuer: *De går allmenn ja?*

Siren: *Ja.*

Intervjuer: *Og flytter ut?*

Erlend: *Ja, de flytter ut. For jeg tror ikke de vil bo i bygda.*

Intervjuer: *Nei. Det er noen av dem i Østbygd?*

Erlend og Siren: *Ja.*

Intervjuer: *Men er det noen konflikt mellom de miljøene der?*

Erlend: *Nei, dem har ikke noe med hverandre å gjøre. Det vi gjør er ikke på samme stedet.*

Intervjuer: *Hva forestiller dere at de driver med?*

Erlend: *Fotball*

Siren: *Fotball. Trening*

Intervjuer: *Trening ja. Idrett og sånt?*

Erlend og Siren: *Ja.*

Intervjuer: *Dere har interessen for bil og?*

Erlend: *Ja.*

Siren: *Litt mer kar.*

Erlend: *Det er svært få i Østbygd som både spiller fotball og kjører rundt. Ikke her i området i hvert fall.*

I tillegg til at fotballgutta ble sett på som rånernes motsetning, var det forskjeller i hvorledes miljøene var organisert og strukturert. Fotballgruppa hadde en mer formell og hierarkisk struktur. Med fotballspillere, kaptein, trenere, styreleder og andre formelle posisjoner. Den

formelle organisasjonskulturen som kjennetegnet fotballaget var annerledes enn den uformelle væremåten i rånemiljøet. En annen forskjell var at fotballen som lagidrett også formidlet individualistiske verdier. Det ble lagt mer vekt på spillernes individuelle prestasjoner etter hvert som de ble eldre. Man måtte prestere for å være med på laget. Var man ikke god nok, fikk man heller ikke spille på laget. Derfor måtte man bruke store deler av fritiden til trening, noe som krevde en høy grad av selvdisiplin. I rånemiljøet ble kollektive verdier satt fremfor individuelle. Selv om det fantes forskjeller mellom rånerne (mopedrånere, rånere og gatebilrånere), ble det lagt mindre vekt på forskjellene. I følge rånerne kunne alle som ønsket få være med i rånemiljøet. Det var i alle fall ingen formelle krav til bil eller kjøreegenskaper. I rånemiljøet stod fellesskapet sterkt. Man skulle ikke tro at man var bedre enn noen andre. Det fantes en del forskjeller mellom rånemiljøet og fotballmiljøet. Det førte til at rånerne ikke betraktet fotball som et alternativ, og tok istedenfor avstand til både fotballgruppa og de andre fritidstilbudene. For dem var det ikke annet å finne på enn å råne.

I denne delen har jeg tatt for meg noen av veiene som førte inn i rånemiljøet. Foruten en stor interesse for bil, motor og praktisk kunnskap gikk veien gjennom familie og venner. Derfor var det sosiale aspektet sentralt i å gjøre rånningen meningsfull. Samtidig rånede man fordi det ikke var annet å finne på. I den senere analysedelen vil jeg forsøke å belyse de forskjellige aspektene i lys av et sosiologisk perspektiv for å få en helhetlig forståelse av rånernes vei inn i rånemiljøet. Først vil jeg ta for meg rånernes vei ut av miljøet.

4.8 Rånernes vei ut av rånemiljøet.

Når alt kom til alt, var rånning en aktivitet som var avgrenset til å gjelde innenfor en bestemt periode i rånernes ungdomstid. Og samtidig som det fantes veier inn i rånemiljøet, fantes det også veier ut av rånemiljøet. Med utgangspunkt i intervjuene og feltarbeidet jeg gjennomførte, har jeg kommet frem til tre idealtypiske kategorier. For det første var rånning en aldersbetinget aktivitet. For det andre var det en del rånere som trakk seg ut av miljøet etter at de fikk kjæresten. Den tredje kategorien var dem som gikk over til gatebil. Det er viktig å påpeke at kategoriene ikke er absolutte, og at de kunne virke samtidig. Et eksempel kan være, at man som oftest inngår i mer stabile kjærlighetsforhold ettersom man blir eldre, og i det tilfellet er det vanskelig å avgjøre om det var alder eller kjærlighet som var mest avgjørende.

4.81 Råning - En aldersbetinget aktivitet.

Ettersom rånerne ble eldre oppholdt de seg mindre i sentrum på kveldene. Det gjaldt spesielt når det kom til selve råningen. I samtalene jeg gjorde med de eldre rånerne fikk jeg inntrykk av at flere var på vei ut av miljøet. Når de møttes i sentrum en gang inne mellom var det for det meste for å slå av en prat med gamle kjente. Ellers tilbrakte de mer av tiden hjemme. I denne sammenhengen kan man derfor si at råning var aldersbetinget. De fleste rånerne var i aldersintervallet fra ca. seksten til tretti år. Og ettersom rånerne nådde en bestemt alder, ble de stadig mindre å se i rånemiljøet. Da jeg spurte Erlend og Siren om når man sluttet med råning svarer de: Erlend: ”Når en kanskje blir 23, 24 år...”. Siren: ”Når man blir voksen!”.

For det første hadde alderen en betydning ved at forpliktelser, ansvarsområder og andre interesser stadig ble en større del av hverdagen ettersom rånerne ble eldre. Det kunne for eksempel være kjærester, familieliv, arbeid eller flytting. Flere av rånerne var i jobbsammenheng borte for flere dager av gangen. Dermed ble det mindre tid til råning. For det andre opplevde mange rånere at selve råningen ble mindre meningsfull ettersom de ble eldre. Det skyldtes blant annet at de eldste rånerne, som tidligere hadde vært forbilder i miljøet, var gått ut av rånemiljøet. Thomas forteller:

Intervjuer: Hva tror du er grunnen til at du ikke råner like mye som før?

Thomas: Vokst fra det, tror jeg egentlig. Og det er ikke det samme miljøet som det var lenger. Det begynner å komme på det yngre alderstrinnet nå. Ned mot atten år. Jeg kjenner ikke så mange. Da blir det ikke samme interessen liksom. Etter at Lars og Tom ble borte, har det ramla fra litt.

I utdraget fra intervjusamtalen, leser vi at Thomas ikke råner like mye som han engang gjorde. Han var i mer eller mindre grad på vei ut av rånemiljøet. En av årsakene han viser til, er at *Lars og Tom*, som tidligere var de eldste rånerne, hadde forlatt rånemiljøet. Noe som gjorde at Thomas nå var en av de eldste rånerne i miljøet. Han hadde et nostalgisk forhold til sin yngre tid som rånere. Rånemiljøet var ikke det samme som det engang hadde vært. For nå bestod miljøet for det meste av yngre rånere som han ikke kjente. På samme tid som Thomas var på vei ut av rånemiljøet fordi de eldre rånerne var borte, følte han seg også gammel i forhold til de yngre rånere i miljøet. Det synliggjør muligens en norm om at råning i hovedsak ble forstått som en ungdomsaktivitet.

I rånemiljøet var det en norm om at råning hørte til ungdomstiden. Det kom tydelig frem under en av kveldene som sjåfør for noen av de yngre rånerne. Da vi kom inn på temaet om alder og råning, ble jeg fortalt om en råner som het *Tore*. Han var en kjent person innenfor miljøet. Det skyldtes fordi han var mye eldre enn de andre rånerne, og var fortsatt å observere i sentrum på kveldene. Da de yngre rånere snakket om Tore, fikk jeg inntrykk av at de syntes det var rart at han fremdeles hang i miljøet. Oppfatningen var at råning var en ”ungdomsgreie” og at Tore egentlig var for gammel til å være en råner.

4.82 Kjæresten.

En annen faktor som førte ut av rånemiljøet, var da rånerne fikk seg kjæreste. Eller når de ble ”seriøse” som Thomas kalte det. Rånerne som hadde kjæreste fortalte at de tilbrakte mer av tiden i hjemmet. De kunne slappe av med en god film. Eller få besøk av venner og familie. De var også mer ute og spiste enn før. Det ble mindre tid til råning. Thomas, en av de eldre rånerne opplevde at etter hvert som vennene fikk kjæresten, ble de mindre å treffe i gata. Han sier: *”Det begynte med at han ene kameraten min begynte med bil, og de kameratene jeg hadde da jeg gikk på ungdomskolen ble litt seriøse. Mange har fått seg dame og sitter hjemme om kveldene. Ser dem ikke ute”.*

Det var ikke alle som sluttet med råning fordi de fikk seg kjæreste. En del av rånerne hadde med seg kjæresten inn i miljøet. Andre hadde møtt hverandre i rånemiljøet hvor begge allerede var med. Men alt i alt var både alder og kjæreste årsaker til at rånerne gradvis ble en mindre og mindre del av rånemiljøet. For rånerne som hadde en vedvarende interesse for bil, motor og råning var det vanlig å gå over til gatebilmiljøet.

4.83 Fra rånemiljø til gatebil.

Ettersom rånerne ble eldre, ble de gradvis mindre å observere i rånemiljøet. Noen sluttet i miljøet mens andre gikk over til gatebil. Rånerne i overgangsfasen rånemiljøet til gatebil har jeg kalt for *gatebilrånere*. Gatebil må ikke forstås som et særegent miljø i samme grad som rånemiljøet. Gatebilmiljøet kretser i hovedsak rundt gatebiltreffene på Vålerbanen og Rudskogen. De blir arrangert kun noen få ganger i året. Gatebiltreffene består av mange forskjellige grupper og mennesker. Rånerne inkludert. Felles for dem er den store interesse for bil og motor. For mange av rånerne ble gatebil en vei ut av rånemiljøet, men hvor de likevel

fikk fortsette å dyrke sin interesse for bil og motor. Fremfor råning, deltok de på gatebiltreff noen ganger i året. Etter hvert de fikk bedre økonomi, ble bilene dyrere og stylingen ble mer gjennomført. Flere deltok på utstillinger, banekjøring og konkurranser i DB drag. Slik kunne de opprettholde interessen de hadde for bil i og med at de ble for gamle til å være med i rånemiljøet. Å delta på gatebil var samtidig enklere å kombinere med voksenlivet. For i motsetning til råning, var det gatebiltreff bare noen få ganger i løpet av året.

Ved at overgangen til gatebil markerte slutten for rånekarrieren, viser tilbake til de tre stadiene i rånekarrieren jeg presenterte innledningsvis i kapitlet. Fra mopedrånere til rånere. Fra rånere til gatebilrånere. Den siste perioden som gatebilrånere markerte gradvis enden på karrieren som rånere. En periode som også markerte en overgang fra ungdom til voksen. Det skal vi se nærmere på senere i oppgaven.

4.9 Oppsummering.

I dette kapitlet har man gitt en generell oversikt av rånemiljøet i Østbygd. For å belyse de ulike stadiene i rånekarrieren, har rånerne blitt delt inn i tre idealtypiske kategorier: *mopedrånere*, *rånere* og *gatebilrånere*. Deretter har man tatt for meg rånernes sosiale bakgrunn. Beskrevet noen særtrekk ved arbeiderklassekulturen som preget rånemiljøet og sett nærmere på jentene i et mannsdominert rånemiljø. Bilen har en fremtredende plass i rånemiljøet. Derfor er det gjort en nærmere beskrivelse av bilens mange roller. Samtidig som bilen er et transportmiddel er ble den også brukt til råning, personlig kjennetegn og som kilde til status. Bilen, og kunnskap om bil var del av *rånekunnskap*. Det var kunnskap, egenskaper og holdninger som gav status innenfor rånemiljøet. Avslutningsvis har de forskjellige veiene som ledet inn og ut av rånemiljøet blitt belyst.

5.0 ANALYSEDEL.

En empirisk gjennomgang har bidratt til å synliggjøre noen sentrale trekk ved rånemiljøet. Det var en kultur hvor bilen hadde en fremtredende rolle. For rånerne var det sosiale aspektet med rånningen noe av det viktigste. Noe som bidro til å gjøre aktiviteten meningsfullt. Samtidig opplevde de at det var få fritidstilbud for dem, og at det derfor ikke var stort annet å finne på enn å rane. Videre vil jeg se materialet i lys av noen sosiologiske begreper og forståelsesrammer. Dermed forsøke å knytte det opp mot en større meningsdimensjon. Den teoretiske rammen vil basere seg på to teoretiske tilnærminger: Birminghamskolen og begrepet *subkulturell kapital* av Sarah Thornton. Den siste delen av analysen vil innebære en empirisk diskusjon av det teoretiske motsetningsforholdet mellom perspektivene, og om subkulturbegrepets teoretiske avgrensning.

5.1 Noen klassekulturelle prosesser.

I forrige kapittel tok jeg for meg rånernes vei inn i rånemiljøet med utgangspunkt i hva rånerne fortalte. Rekrutteringen til miljøet gikk gjennom kjæreste, familie og venner. Det sosiale aspektet med råningen var med andre ord viktig, og spilte en sentral rolle i å gjøre opplevelsen av råningen meningsfull. En annen årsak rånerne oppga, var at de bedrev råning fordi det ikke var noe annet å finne på. I den videre analysen skal vi se nærmere på rånernes vei inn i rånemiljøet i lys av noen klassekulturelle forklaringer. Dermed ønsker jeg å synliggjøre en større meningsdimensjon med råningen. Prosesser som muligens kan gi en økt forståelse av rånernes vei inn i rånemiljøet, og deres fraværende deltakelse på andre arenaer.

5.11 Rånernes første møte med rånemiljøet.

I likhet med en mer generell arbeiderklassekultur (Willis 1990) var rånemiljøet en mannsdominert arena, hvor man kunne finne en trassig holdning til autoriteter. Rånerne hadde en egen form for humoristisk samtaleform de kalte for «slengprat». Rånemiljøet var også et sted hvor praktisk kunnskap, maskulinitet og en uformell væremåte ble høyt verdsatt. En arena hvor jentene både kunne ha en passiv rolle (passasjerjentene), eller en mer aktiv rolle (rånjentene), men alltid på guttas premisser. Det var en mannsdominert arena. Mange av de samme kulturelle verdiene fant Paul Willis i sin studie av engelske industriarbeidere (Willis 1990: 190-194). *Shopfloor* culture som Willis kalte det, innebar blant annet en egen type humor (*practical joke*), mistillit til teoretisk kunnskap, motstand mot autoriteter og et maskulinitetsideal (Willis 1990: 190-194). Selv om fortellingen om industriarbeiderne tok til i England på nittitallet, og fortellingen om rånerne befinner seg i Norge nesten tyve år senere, kan vi likevel finne flere kulturelle likhetstrekk mellom miljøene. Kulturelle likhetstrekk som går på tvers av både tid og rom, og gjør det nærliggende å tro at *shopfloorkulturen* og råneculturen har utgangspunkt i samme opphavskultur. En kultur som ut i fra kjennetegnene kan forstås som en arbeiderklassekultur (Willis 1990). Så selv om rånemiljøet på noen områder skilte seg fra foreldrekulturen, var råning samtidig en form for videreføring av arbeiderklassekulturen rånerne hadde med seg hjemmefra (Cohen 1972: 91). At rånerne hadde vokst opp i en arbeiderklassekultur, hadde betydning for hvordan de opplevde sitt første møte med rånemiljøet. Ved at rånemiljøet var en form for arbeiderklassekultur, opplevde rånerne å bli presentert for en kultur de allerede var kjent med. De møtte personer med lik bakgrunn, og personer som delte mange av de samme kulturelle verdiene og oppfatninger som dem selv.

Dermed kan vi forstå hvorfor det sosiale aspektet var så viktig for rånerne, og at rånemiljøet fungerte som en form for kollektivt meningsfelleskap. Den samme kulturelle mekanismen viser Jørgensen om ungdommers rekruttering slaurerolla i *Bygdeby* (Jørgensen 1993:140-141). En mekanisme som viser hvorledes kulturelle likhetstrekk mellom ungdomsmiljøer og kulturen ungdommene hadde med seg hjemmefra, gjorde overgangen fra det ene miljøet til det andre miljøet enklere.

5.12 Liten deltakelse i lokale fritidsaktiviteter.

På samme tid som rånerne fremhevet det sosiale aspektet med råning, fortalte de også at de bedrev med råning fordi det ikke var noe annet å finne på. Et utsagn som ikke stemte overens med at det faktisk fantes opptil flere fritidstilbud i kommunen. Det var noe jeg tror rånerne også egentlig var fullt klar over. Derfor bør utsagnet istedenfor tolkes i retning av at rånerne opplevde at fritidsaktivitetene ikke samsvarte med deres interesser. Dermed ble de eksisterende fritidstilbudene ikke forstått som et reelt alternativ. Det kan muligens gi svar på hvorfor rånerne hevdet at det ikke var noe annet å finne på enn å råne.

For å få en økt forståelse av hvorfor rånerne ikke oppfattet fritidstilbudene som et reelt fritidsalternativ, må vi se nærmere på noen kulturelle prosesser. Prosesser som oppsto som et resultat av rånernes møte med kulturen som dominerte fritidsaktivitetene. For i motsetning til arbeiderklassekulturen som preget rånemiljøet, var de lokale fritidsaktivitetene preget av en annen kultur. Et eksempel var den lokale fotballgruppa. Fotballgruppa hadde en formell struktur, og det ble formidlet verdier som fremhevet individuelle prestasjoner og selvdisciplin. Kulturen i fotballgruppa kunne på flere områder minne om kulturelle trekk man finner i middelklassen. Fra rånernes perspektiv ble rånemiljøet og fotballgruppa forstått som to kulturelle ytterpunkter, og som *Erlend* forteller i intervjuet: ”*Det er svært få i Østbygd som både spiller fotball og kjører rundt. Ikke her i området i hvert fall*” Rånemiljøet og fotballgruppa som kulturelle ytterpunkter synliggjør et klassekulturelt motsetningsforhold mellom rånernes arbeiderklassekultur og en middelklassekultur. I samtale med rånerne ble motsetningsforholdet tydeliggjort gjennom hvordan de beskrev fotballgutta. Rånerne betraktet fotballgutta som sin rake motsetning. Kulturelle uttrykk som sleik og trange bukser ble sett på som feminint, og brøt med rånernes maskulinitetsidealer. I tillegg var ungdommene som spilte fotball mer urbant orientert. De gikk på allmennfag og flere kom antageligvis til å flytte fra kommunen for å ta høyere utdanning. Det fantes noen klare kulturelle forskjeller mellom rånerne og fotballgutta. Noe som førte til at rånerne opplevde fotballmiljøet som fremmed. En

kultur de ikke identifiserte seg med, og som tok avstand fra. Rånemiljøet ble en motkultur til fotballgutta. Det ble gjort et skille mellom "oss" og "dem". Så istedenfor å delta på fritidstilbudene til kommunen, ble rånemiljøet en alternativ arena. For rånerne var det ikke annet å finne på enn å råne.

At deltakelse i fritidsaktiviteter kan variere i forhold til ungdommers klassebakgrunn fant Gunnar Jørgensen i "*Ungdom i spenninga mellom det lokale og det globale*". Med utgangspunkt i bygdene Vågen og Fjorden, delte han inn ungdommene etter idealtypene *Gild*, *Idrettsfolk* og *Ramp*. Den første gruppen bestod av Gild (kristne ungdommer som var med i ten-sing) og Idrettsfolk. Det var i hovedsak ungdommer fra middelklassen, og det var dem som i størst grad deltok på de lokale fritidsaktivitetene. Når det kommer til ungdommene som ble betegnet innenfor kategorien *Ramp*, kan vi se flere likhetstrekk til rånerne. Ramp var ungdommer med bakgrunn fra arbeiderklassen. De brøt med den hegemoniske ungdomsrollen som innebar deltakelse i skole og organisasjonsliv. For dem var gatehjørnet en viktigere arena for etablering og vedlikehold av vennsforbindelser (Jørgensen 2001). Mye av de samme trekkene kunne man finne hos rånerne. For dem var gata et viktig samlingspunkt fremfor å delta i organisasjonsliv og fritidsaktiviteter. Både studiet til Jørgensen og studie av råning, viser at ungdommers klassebakgrunn kan ha en sammenheng med hvilke fritidsaktiviteter de velger å delta i. At ungdommers klassebakgrunn kan ha en påvirkning på deres deltakelse innenfor idrett og organisasjonsliv, mener jeg har noe med hvorledes de ulike aktivitetene organiseres, og hvilke verdier som formidles. I likhet med skolen, tror jeg mange fritidsaktiviteter er strukturert etter middelklasseverdier. Det fører til at ungdommer fra middelklassen møter en kultur de på forhånd allerede er kjent med. Arbeiderklasseungdom møter derimot en kultur som for dem oppleves som fremmed. En kultur de velger å ta avstand fra. Dermed oppstår det en subkulturalisering (Krangle og Skogen 2003), og istedenfor å delta i de organiserte fritidsaktivitetene, skaper arbeiderklasseungdommene sine egne aktiviteter som en motvekt. Aktiviteter som for dem oppleves som meningsfulle. Det er viktig å påpeke at dette på ingen måte gjelder alle ungdommer fra arbeiderklassen. Meningen er å peke på noen klassekulturelle prosesser som kan synliggjøre en større meningsdimensjon med råningen, og gi en økt forståelse av rånernes utsagn om at de bedrev råning fordi det ikke var noe annet å finne på.

5.13 Rånernes møte med skolen.

De samme kulturelle prosessene som kunne forklare rånernes fravær i organisasjonsliv og fritidsaktiviteter, kom også til syne i deres møte med skolen. Skolen de hadde gått på var preget av en middelklassekultur. Den la blant annet vekt på boklig kunnskap, objekt og aktiviteter (Jørgensen 1993: 140). Kulturen rånerne møtte på skolen var annerledes en arbeiderklassekulturen de hadde med seg hjemmefra, og kulturen i rånemiljøet. I motsetning til den uformelle tonen i rånemiljøet, var skolen organisert etter en formell struktur (Krange og Skogen 2003:279). Dermed ble skolen en kulturelt fremmed arena, og rånerne opplevde skolehverdagen som kjedelig. Mange hevdet de var ”skolelei” allerede etter ungdomskolen. Fremfor den teoretiske kunnskapen som ble formidlet på skolebenken var det helt andre verdier som ble verdsatt av rånerne (en uformell struktur, praktisk kunnskap og slengprat). I stedet for at skolen ble en integrerende faktor med tanke på økt mobilitet og dermed førte til svekkelse av en lokal orientering (Heggen 1997:148-156), ble skolen en arena rånerne tok avstand fra. Motstand og opposisjonen mot skolen var mest fremtredende i fortellingen til mopedrånerne. Fortellinger om hvordan de motsatte seg lærerne, og at skolen til slutt måtte få hjelp av PP tjenesten og psykologer.

Mange av de samme kulturelle elementene finner vi også hos ”*the lads*” i boken *learning to labour* av Paul Willis (Willis 1977). I likhet med mopedrånerne, er ”*the lads*” ungdommer fra arbeiderklassen som i skolesammenheng møter en middelklassekultur de opplever som kulturelt fremmed. Det er en kultur de ikke anerkjenner. *The lads* betrakter ”*ear’ oles*” som sin rake motsetning. Det er de skoleflinke ungdommene fra middelklassen. På skolen saboterer *the lads* lærernes undervisning med å bråke i timen, skrape med stolene, og går på do flere ganger i løpet av timen. Når de møter læreren i korridoren opptrer de ironisk overvennlig, eller er helt stille i det de går forbi. I stedet for å bli tapere på skolen, utvikler *the lads* en *motkultur* mot den hegemoniske middelklassekulturen de omgis av. Og fremfor middelklassekulturen som formidles på skolen, verdsettes det uformelle, seksuell erfaring, ”*having a laff*”, og erfaring med slåsskamper og alkohol (Willis 1977). Mekanismen som det vises til i de foregående eksemplene, er i tillegg til i *Learning to labour* av Paul Willis (Willis 1977) også omtalt i *Bygdeby* av Gunnar Jørgensen (Jørgensen 1993:133-147). Eksemplene belyser noen utilsiktede konsekvenser som oppstår som et resultat av kulturelle prosesser (Jørgensen 1993:138). For rånerne handlet det om møte med organisasjonskulturen i fotballen og kulturen i skoleverket.

5.2 Noen generelle utviklingstrekk.

De kulturelle motsetningsforholdene som rånerne opplevde i møte med fritidsaktiviteter og skole, kan sees i lys av noen mer generelle utviklingstrekk ved vårt samfunn. En utvikling hvor stadig flere unge velger å ta høyere utdanning, og vi ser en økende tilstrømning til høyskoler og universiteter. Siden sekstitallet har det vært en kontinuerlig vekst i ungdommers utdanningssatsing i Norge (Heggen 1997:143). I den sammenhengen kan man snakke om en utdanningseksplasjon (Heggen 1997:143; Frønes 2003:290). På samme tid oppstår det en økonomisk og kulturell moderniseringsprosess, hvor vi i følge Ketil Skogen ser en økt differensiering, og endring i kulturelle styrkeforhold (Skogen 2001). Utviklingen forskyver maktballansen langs en urban/rural akse, gjennom økonomisk sentralisering, urban vekst og svekkelse av tradisjonelle rurale verdier som naturbasert sjølberging. Tendensen finner vi også i distriktene, hvor skogbruk, landbruk og ressursbasert industri svekkes. På samme tid observerer vi en vekst i middelklasseyrker, som vi spesielt kan få øye på innenfor servicenæringen og offentlig sektor (Skogen 2001: 59). Ved at middelklassen ekspanderer ser vi hvordan en middelklassekultur blir mer og mer synlig i samfunnet (Skogen 2001), og hvor utviklingen går mot en urban modernisering (Krange og Skogen 2003:282). Andre eksempler på at middelklassekulturen blir mer synlig, er hvordan media retter linsen mot temaer som miljøvern og global oppvarming. Gjennom TV programmer med Lars Monsen blir vi dratt med på norsk friluftsliv. Og i Bjørvika har Oslo fått et nytt operahus til 4,1 milliarder kroner¹⁵. På samme tid får middelklassens ekspertkunnskap en stadig større innflytelse i folks hverdag (Krange og Skogen 2007). Røykeloven, barnehagedekning fremfor kontantstøtte, og et økende fokus på folks helse og livsstil er noen av eksemplene som kan nevnes.

I skyggesiden av en hegemonisk middelklassekultur, finner vi det mange vil kalle for ”folkelig” kultur. Noe som blant annet kommer til uttrykk gjennom svenskehandel, campingliv, danseband, countryfestivaler og overdreven grilling. Det er kulturelle uttrykk som ofte blir forbundet med å være «*Harry*», og det er nettopp i denne rekken av kulturelle uttrykksformer hvor råning føyer seg inn. Som kulturelle uttrykk står de i opposisjon til middelklassekulturen, og kan forstås som former for *kulturell motstand* (Krange og Skogen 2003: 258). En form for motstand som gjenspeiler noen klassekulturelle motsetningsforhold.

¹⁵ <http://www.statsbygg.no/en/Byggeprosjekter/Opera/Nyheter/7241/>

5.3 Klassekulturelle motsetningsforhold.

De kulturelle motsetningene kom enda tydeligere frem da rånerne fortalte om personer som hadde en nedlatende holdning råning. Rånerne opplevde det som provoserende at personer utenfor miljøet syntes råning var Harry uten å vite hva det egentlig gikk ut på. Lars sier: ”Uvitenhet! Enkelt og greit. De vet ikke hva det er snakk om!”. Da rånerne snakket om folk utenfor miljøet, ble det pekt på flere grupper. Fotballgutta var en av dem. Men mest av alt ble det pekt på personer fra byen, og Stine forteller:

Stine: De som ikke er fra her først og fremst. De som på en måte ikke skjønner..

Intervjuer: Tenker du på folk fra nabokommunene da eller?

Stine: Nei, lengre ut. Litt mer store byer. For det er jo råning i nabokommunene her og sånn også. Eller folk som er litt finere på det da. Det kan man vel egentlig si. Det er de som ser ned på de som kjører.

Det var i hovedsak personer fra de større byene som hadde en negativ holdning til råning. I følge rånerne gikk de ofte i dress og pene klær. Også i uformelle settinger. De var generelt lite praktiske, og jobbet på kontor. Folk fra byen var også opptatt av å holde seg i form, og var sportslige. Byen var et sted hvor folk hadde dårlig tid. I følge rånerne innebar bylivet mye stress. Thomas forteller:

”Det er så mye ting som jeg ser. Da ser du folk i trafikken liksom. Komme fortest mulig frem. Tuting. Vise finger. Det er ikke ofte en tuter i Østbygd. Men en har tid til å vente(...) Oslo er greit liksom. Du blir vant til det, men det blir litt strialt for oss som kommer herfra liksom”.

Beskrivelsene til rånerne tegnet et skille mellom ”oss” og ”dem”. Et skille som ble forstått ut i fra dikotomien *by og land*. På et vis var kanskje ikke rånernes beskrivelser helt upresise når det kom til enkelte personer fra byen, men det var nok langt fra en riktig beskrivelse av byfolk generelt. Oppfatningen som rånerne hadde, viser til en gjennomgående antagonisme om at folk fra byen generelt er fisefine. Og at folk på landet er noen Harry bygdetullinger. Det er en utbredt forestilling i vårt samfunn. Det synliggjøres i artikkelen ”Skudd i løse lufta” som omhandler unge jegere sin kamp mot ulv og rovviltforvaltningen. Jegerne tegnet også et skille mellom dem selv og personer fra byen i deres fortellinger (Krange og Skogen 2003:270-273). Oppfatningen som utgjør et skille mellom by og land, bør istedenfor sees i lys av de mer generelle utviklingstrekkene jeg var inne på. For oppfatningen rånerne hadde av folk fra byen, kunne på mange måter minne om beskrivelsen av kulturelle trekk som kjennetegner en urban middelklasse som man både finner i og utenfor byene. Så fremfor å forstå det som et

motsetningsforhold mellom by og land, bør vi istedenfor tolke det som klassekulturelle motsetningsforhold. Et motsetningsforhold mellom en urban middelklassekultur, og en mer tradisjonell arbeiderklassekultur.

I denne delen har jeg forsøkt å vise hvorledes råning kan bidra til å synliggjøre noen kulturelle konfliktene som oppstår som et resultat av middelklassens ekspansjon. Et motsetningsforhold som rånene forstod innenfor rammen av by og land, som kanskje istedenfor må forstås som klassekulturelle motsetninger. Middelklassekulturen, eller ”storbykulturen” rånene betraktet det som, var noe de opplevde at stadig omfavnet større deler av samfunnet. Et eksempel var den økende fraflyttingen fra Østbygd, hvor jevnaldrende ungdommer flyttet til byen for å ta høyere utdanning. En opplevelse av forventninger om høyere utdanning, samfunnsengasjement, individualisering og selvrealisering.

5.4 Konflikter med politi og myndigheter.

På samme tid som rånene opplevde å få liten aksept for det de gjorde, ble de også holdt under streng kontroll av politi og veimyndigheter. I boken ”*Politiblikket*” skriver Liv Finstad om politiets bruk av «stopp og sjekk» rutinen. Metoden går ut på å stoppe folk på gata for rutinesjekk. Ofte er dette personer som er kjenninger av politiet. Metoden ble først og fremst brukt til å oppdage, og dermed avverge kriminelle handlinger. Men også for å gi kjenningene av politiet beskjed om at de alltid var under oppsikt (Finstad 2000:113-114). I og med at rånene bedrev burning og drifting i sentrum, samt kjørte biler som ofte kunne være i uforsvarlig stand, ble de stadig offer for politiblikket. Rånene hadde i utgangspunktet respekt for politiets arbeid. Men samtidig opplevde rånene at de i mange tilfeller ble utsatt for politiets kontroller og rutinesjekker oftere enn andre. Politiet og vegmyndigheter ble dermed forstått som representanter for dem som ønsket råningen til livs. De som ønsket å ødelegge for rånernes livsprosjekt, og et symbol på statens inngrep i vanlige folks hverdag. Politiets stopp og sjekk rutine virket kanskje mot sin hensikt. Fremfor å ha en preventiv påvirkning, la det istedenfor grunnlag for motstand. Noe som kan støtte opp om et av kriminologiens postulater om at økt formell kontroll nødvendigvis ikke fører til økt nedgang i kriminaliteten dersom loven ikke har gjennomslag i befolkningen (Balvig 1995). Det er et resonnement som kan belyse rånernes respons på politiets kontroll. For rånene opplevde ikke politiets kontroll som legitim. Dermed satt de seg dermed til motmæle, og det ble en «katt og mus» lek mellom politi og rånere.

5.5 Rånemiljøet – En alternativ arena.

I de foregående kapitlene har vi sett hvorledes en voksende middelklassekultur stadig gjør seg mer gjeldene på flere samfunnsarenaer. En kultur som dominerte skolen, de lokale fritidsaktivitetene og media. Rånerne opplevde å få liten aksept for deres interesse for råning. De følte seg kulturelt stigmatisert, og i tillegg ble de holdt under streng oppsikt av politi og vegmyndigheter. For rånerne ble rånemiljøet en alternativ arena. En motkultur til middelklassekulturen de opplevde å være omgitt av. Dermed må råning forstås som en form for «meningsfylt opposisjonell handling» (Krange og Skogen 2003:276). En opposisjon som ikke nødvendigvis tok sikte på å endre samfunnet, men å etablere et autonomt frirom. Gjennom råningen ble gata rånernes eget samlingssted. En arena hvor rånerne kunne videreføre kulturen de hadde med seg hjemmefra. Og en arena hvor de kunne dyrke sin interesse for råning, bil og motor. Dermed ble rånemiljøet både et territorielt og symbolsk frirom som rånerne kunne ha for seg selv.

5.51 Gata – Rånernes eget samlingssted.

I motsetning til andre ungdommer som på fritiden møttes på kafé, hjemme hos hverandre, eller idrettshallen, oppholdt rånerne seg i sentrum. I likhet med *Rampen* som Gunnar Jørgensen skriver om, var gatehjørnene stedet for etablering og vedlikehold av vennskapsforbindelser (Jørgensen 2001). Fenomenet med at ungdomssubkulturer samler seg på gata og gatehjørner beskrives også i ”*Subcultures, cultures and class*” (Clarke, Hall, Jefferson, Roberts 1975:97). En av årsakene til at rånerne hadde gata som samlingssted fremfor arenaer som kafé eller idrettshall, kan muligens sees i sammenheng med resonnementet jeg tidligere har nevnt. At rånerne tok avstand fra middelklassekulturen, og istedenfor skapte sin egen arena. En annen årsak kan være at gata var sentral i rånernes selvforståelse som gruppe. Ved at bilen var et sentralt symbol i rånemiljøet, opplevde rånerne det som naturlig at råningen foregikk i sentrum. I nærheten av bensinstasjonen, og på et sted hvor de ble sett av andre. I følge rånerne hørte liksom råningen til i sentrum. Det var vanskelig å forestille seg et annet sted de kunne oppholde seg. Den sterke tilknytningen rånerne hadde til gata kommer også til syne i Notoddenkonflikten. Rånernes territoriale tilknytning kan forstås i lys av *Phil Cohen*. Han hevder at den symbolske strukturen i subkulturen gir en følelse av gruppetilhørighet ved at medlemmene deler samme livsstil. Likevel er det ikke tilstrekkelig for å skape en krystallisert gruppetilhørighet. Derfor dannes

gruppestrukturen også ut ifra et territorielt område som medlemmene av subkulturen identifiserer seg med (Cohen 1972:92). For rånene var sentrum deres territoriale område. Med faste stoppesteder, og hvor selve kjøringen foregikk langs en fast rånerrunde. Dermed ble gata rånernes faste samlingssted.

5.52 Kulturell motstand – Rånemiljøet som et symbolsk frirom.

Gjennom å okkupere gata gjorde rånene den til sitt eget territorium. Rånemiljøet ble også et symbolsk frirom de kunne ha for seg selv. For rånene handlet det om å selv kunne få definere det ”gode liv”. Råning brøt på mange måter med personer fra den kulturelle middelklassen sin oppfatning av hvordan man burde leve livet. Da jeg under intervjuene kom inn på aktuelle temaer som «global oppvarming», og «finanskrisen», fikk jeg som oftest til svar: ”Jeg vet ikke jeg. Det bryr meg ikke så fælt egentlig”. Når det kom til spørsmål om CO2 utslipp og forurensing i forbindelse med råningen, rettet rånene heller kritikken mot de som bodde i storbyene. I følge rånene var der den virkelige forurensingen foregikk. Thomas sier:

Tenker ikke noe på det egentlig skal jeg være helt ærlig. Tror ikke råning har så mye å si i den sammenhengen. Bare se i Oslo og den trafikken som er der. Motorveien står knadd hver dag. Det er kø og (...)

Som jeg tidligere var inne på, hadde rånene en negativ oppfatning av bylivet. De forbant storbyen med stress og mennesker som alltid hadde dårlig tid. Det var få som hadde planer om å flytte til byen for å ta høyere utdanning, eller realisere seg gjennom en lang yrkeskarriere. I intervjuet med Thomas fortalte han om et lite småbruk han etter hvert skulle overta. Da jeg spurte om hvilke planer han hadde for fremtiden forteller han:

”Å se og få meg noen eget som jeg kan pusle med liksom. Må ha noe praktisk å finne på. Bygge verksted i låven og pusle litt med bil og... Kommer sikkert til å henge mye der”.

I likhet med Thomas hadde de fleste rånene ønske om å etablere seg i Østbygd. En del av rånene pendlet flere mil i uken for å kunne bli boende hjemme. Fritiden var viktigere enn jobben (Krange og Skogen 2003: 276). For det var fritiden som ble brukt til bil, råning og mekking. Og fremfor individuell selvrealisering gjennom jobb og karriere, fant rånene mening i det kollektive fellesskapet som rånemiljøet hadde å tilby. Dermed brøt rånene med den generelle middelklasseoppfatningen av hva som ble forstått som det «gode liv». De brøt

med den hegemoniske oppfatningen av ungdomsrollen som innebar deltakelse i organisasjonsliv og skole (Jørgensen 2001). De hadde helt andre mål for livet. Mål som var klart viktigere enn utdanning og yrkeskarriere. Ved å råne, gjorde de motstand mot hva som ble oppfattet som legitimt. For rånene var fullt klar over at det fantes dem som hadde en nedlatende holdning til hva de gjorde. De var inneforstått med at andre syntes det var Harry, og betraktet råning som en meningsløs aktivitet. Likevel fortsatte de med råningen, og kjørte frem og tilbake kveld etter kveld. Dermed fører råning seg inn i rekken som en form for *kulturell motstand*, hvor aktiviteten kan forstås som meningsfylt opposisjonell handling (Krange og Skogen 2003: 276). Krange og Skogen definerer begrepet som:

”Kulturell motstand tar utgangspunkt i en maktrelasjon, og beskriver en situasjon der de som blir dominert tar kulturelle midler i bruk for å utfordre de som dominerer. Samtidig som slike konflikter manifesterer seg på det kulturelle nivået har motsetningene et materielt grunnlag i ujevn fordeling av materielle ressurser og makt. Konkret kulturell motstand har altså feste i et sosialt hierarki, og forutsetter dermed en sammenheng mellom sosiale posisjoner og kulturelle former” (Krange og Skogen 2003: 258).

Motstanden som ble demonstrert gjennom råningen, ville svært lite sannsynlig ha noen innvirkning på noe politiske plan, eller være i stand til endre andre sin negative oppfatning av råning. Det ville heller ikke kunne bryte opp middelklassens hegemoniske forståelse av ”det gode liv”. Men det var kanskje heller ikke rånernes overordnede mål med råningen. For dem handlet det om selv å kunne definere hva de oppfattet som det gode liv, og gjennom råningen skapte de en form for symbolsk frirom hvor de opplevde følelsen av autonomi og selvstyring (Cohen 1972:91; Willis 1977; Krange og Skogen 2003:282).

Rånemiljøet ble en arena hvor rånene kunne møte venner og ungdommer med samme bakgrunn. Personer som delte samme lidenskap for råning, bil og motor. Det ble en arena hvor den praktiske kunnskapen (Willis 1990: 191) kom til syne gjennom mekking, modifisering og styling av bilene. Gjennom modifikasjon av bilen, som i utgangspunktet var et masseprodusert konsumprodukt, gjennomgikk bilens symbolske uttrykk en rekontekstualisering og ble tillagt en ny mening (Clarke, Hall, Jefferson and Roberts 2005; 102-103). Fra å være en original bil, gjennomgikk bilene en utseendemessig forandring slik at den ble tilpasset rånemiljøets symboler som innebar at bilen ble utstyrt med forskjellig ekstrautstyr (senkesett, sota ruter, nye lettmetallsfelger og musikkanlegg o.l.). Graden av ekstrautstyr kunne variere fra bil til bil og fra miljø til miljø. Modifiseringen av bilene gav

dem et særegent og personlig utseende som gjorde dem til del av rånemiljøets stiluttrykk. Det som av andre ble betraktet som Harry, betraktet rånerne som god smak. Den modifiserte bilen, som ble tillagt en ny mening i rånemiljøet, var likevel ikke et rent produkt av rånernes kreativitet. Som nevnt tidligere, hadde rånerne bakgrunn fra arbeiderklassen. De hadde vokst opp i en kultur, og i et miljø hvor bilen hadde en sentral plass i hverdagen. I rånemiljøet, som i arbeiderklassen forøvrig, var bilen et symbol på maskulinitet (Mjaatvedt 1999:325). Bilen som et symbol på en arbeiderklasse maskulinitet, ble dermed del av fortolkningsrepertoaret til rånerne som bidro til å gi en meningsfull opplevelse av råningen (Hebdige 2005; 127).

I motsetning til arenaer som skolen, var rånemiljøet en uformell sone. Rånerne forsto seg selv som en uformell gruppe (Willis 1977 22-26). Det var ingen formelle ledere, formelle posisjoner eller hierarkier. Alle var på ”*likt plan*” som en av rånerne fortalte i et intervju. I tillegg til den formelle strukturen, ble rånemiljøet en arena hvor rånerne kunne ha sine egne kulturelle uttrykk. ”Slengprat”, bilprat, burning og sladding. Dermed ble rånemiljøet en arena som kulturelt sett befant seg utenfor kulturen som preget skolen og fritidstilbudene i kommunen. Og i likhet med ”The lads” i *learning to labour* (Willis 1977) og ”Jegerne” i *skudd i løse lufta* (Krange og Skogen 2003) ble rånemiljøet en form for *motkultur* til middelklassekulturen de var omgitt av.

55.3 Motstandens utilsiktede konsekvenser.

Gjennom råning utøvde rånerne kulturell motstand. Motstand mot media, politi, vegmyndigheter og personer som betraktet råning som Harry. De hadde brutt seg løs fra middelklassens hegemoniske oppfattelse av det gode liv. Rånemiljøet ble deres frirom. En arena de kunne ha helt for seg selv.

Men i skyggesiden av motstanden, fulgte det også noen utilsiktede konsekvenser. For frirommet rånerne skapte gjennom utøvelsen av motstand forble likevel bare symbolsk. De befant seg fremdeles i en underordnet posisjon dersom vi ser det i lys av en større klassekontekst. Rånerne ville aldri kunne vinne ”katt og mus” leken de hadde med politiet. For selv om de kjørte lange omveier for unngå trafikkontroller, ville politiet fremdeles ha et ekstra øye til dem. Ved å fortsette med råning, burning og sladding i sentrum ville de mest sannsynlig ikke endre den negative holdningen til råning. Eller bli møtt med forståelse fra politi og myndigheter. Som Krange og Skogen hevder, vil kulturell motstand ha liten reel påvirkning på den politiske arena hvor de viktige beslutninger fattes (Krange og Skogen

2003:280-282). Motstanden rånerne utøver ville heller ikke gi dem makten til å redefinere den hegemoniske oppfattelsen av råning som Harry. Kanskje snarere tvert imot. Den kulturelle motstanden bidro muligens mer til å forsterke motsetningsforholdet som eksisterte mellom rånerne og dem som syntes at råning var Harry. De utilsiktede konsekvensene med kulturell motstand er også tidligere vist i annen litteratur. Artikkelen ”*Skudd i løse lufta*”, handler om unge jegere sin motstand mot ulv i nærområdet deres (Krange og Skogen 2003). Den kanskje mest kjente boken, og opphavet til resonnetet er ”*Learning to labour*”. Allerede i selve undertittelen til boken stiller Paul Willis spørsmålet om hvordan det kan ha seg at arbeiderklassebarn ender i arbeiderklassejobber. Svaret er kulturell motstand, hvor de gjennom en trassig væremåte og motstand ender de opp i samme klasseposisjonene som deres foreldre (Willis 1977). Et resonnet som også er gjeldende for å forstå råning.

5.6 Råning – En aldersbetinget aktivitet.

På samme tid som råning gikk inn i rekken som en form for kulturell motstand, var det også knyttet til alder. De fleste rånerne begynte med råning i ungdomskolealder, men ettersom de nærmet seg trettiårene forsvant de gradvis ut av rånemiljøet. Rånekarreren hadde tre stadier: *Mopedråner, råner og gatebilråner*. Ettersom rånerne kom til stadiet som gatebilråner, var det på tide å trekke seg ut av miljøet. Noen sluttet helt med råning, mens andre gikk gradvis over til gatebiltreff. For å få en større forståelse av dynamikken i rånernes karriere i rånemiljøet, må vi se det i lys av et livsløpsperspektiv. For på samme tid som rånerne var del av en klassekontekst, viste alder seg også å være strukturerende for deres livsløp. I følge Michael J. Shanahan og Glenn H jr. Elder har alder en betydning for struktureringen av menneskers livsløp blant annet gjennom aldersnormer og sanksjoner, sosiale tidsskjema for når begivenheter skal finne sted i hvilken rekkefølge, generelle aldersfaser og gjennom aldershierarkier i organisasjoner (Elder og Shanahan 1997:25).

Når det kom til råning var det flere momenter knyttet til alder som bidro til å påvirke rånernes beslutningen om når det var på tide å trekke seg ut av rånemiljøet. Alderen hadde først og fremst en strukturerende betydning når det kom til forpliktelser, ansvarsområder og interesser som stadig ble en større del av rånernes hverdag ettersom de ble eldre. Det kunne for eksempel være kjæresten, familieliv eller jobb. Men kanskje mest av alt opplevde mange råningen som mindre meningsfull ettersom de ble eldre. Det skyldtes blant annet at de eldste rånerne, som tidligere hadde vært forbilder i miljøet, nå var gått ut av rånemiljøet. Dessuten ble råning forstått som en ”ungdomsgreie”. Rånemiljøet var ingen arena for ”voksne”. Det var

få rånere i trettiårene eller eldre. Når det kom til *Tore*, var det flere av de yngre rånerne som reagerte på at han fremdeles var å se i gata på kveldstid.

Som vi ser, virket alder strukturerende. Det var bestemmende for rånernes vei inn i rånemiljøet, og når det var på tide å forlate miljøet. Råning som aktivitet begrenset seg til ungdomstiden. Selv om rånemiljøet på flere måter var en videreføring av foreldrenes arbeiderklassekultur, symboliserte det samtidig et brudd med foreldrekulturen. Å drive med råning ble forstått som en fase i livet før man ble voksen, eller «seriøs» som en av rånerne beskrev det som. Dermed kan vi forstå råning som et ungdomsfenomen, og som en overgang fra ung til voksen (Cohen 1972:91). Det vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

5.7 Rånemiljøet, en ungdomssubkultur?

Frem til nå har vi sett at rånemiljøet har flere kjennetegn som går i retning av å forstå miljøet som en form for ungdomssubkultur. For det første er råning et ungdomsfenomen. For det andre fokuseres det rundt en bestemt aktivitet. I dette tilfellet råning. Det var et miljø med egne verdier og symboler og en særegen bruk av materielle gjenstander. (Clarke, Hall, Jefferson, Roberts 1975:94). På samme tid som råning bidro til å videreføre trekk ved foreldrenes arbeiderklassekultur, symboliserte den også et brudd med sin opphavskultur.

Det finnes likevel andre perspektiver som muligens kan bidra til å belyse rånemiljøet. Man kan stille spørsmålet om råning heller kan forstås som en livsstil fremfor en ungdomssubkultur? I boken *From terms of subcultures to youth lifestyle*, hevder Steven Miles at man ikke lenger bør snakke om subkulturer, men om ungdomslivsstiler (Miles 2000). Videre kritiserer han tidligere ungdomsforskning for å ha for stort fokus på problemer, opprør og avvikende adferd i forståelsen av ungdomsmiljøer (Miles 2000: 1-8). Fremfor å se det som kulturell trass og motstand må vi i følge Miles forstå det i lys av et livsstilsbegrep. I stedet for at ungdommers konsum er et symbol på motstand, brukes det til å stabilisere opplevelsen av et samfunn i stadig ending. Ved at ungdommer gjennom forbruk og konsum blir eiere av det aller nyeste og inntar fleksible livsstiler, gis en følelse av stillstand. I og med at livsstilene er flyktige og endres i takt med samfunnets bevegelse, oppleves dermed verden som stabil (Miles 2000 158-160). Miles skriver:

”Young people no longer depend on subcultural affirmation for the construction of their identities (if they indeed ever did) but construct lifestyles that are as flexible as the world around them (Miles 2000 160).

Steven Miles representerer dermed et viktig bidrag til ungdomskulturforskningen. Det kan gi en utvidet forståelsen av ungdomskulturer i dagens samfunn. Perspektivet utfordrer subkulturperspektivet, og viser at ikke alle ungdomsgrupper kan og bør forstås som subkulturer. Jeg vil derimot hevde at subkulturbegrepet fremdeles er et fruktbart begrep til å forstå rånemiljøet. For i motsetning til ungdommene som Miles tar utgangspunkt i, var det nettopp en form for flyktig livsstil rånene tok avstand fra. De var lite opptatt av å følge siste mote eller være eier av det aller nyeste. De brydde seg lite om dagsaktuelle temaer som global oppvarming og finanskrisen. Det var få rånere som hadde planer om å ta høyere utdanning, og det var sjelden man hørte ord som selvrealisering. Istedenfor å innta en fleksibel livsstil og endre seg i takt med samfunnet, oppsto det en subkulturalisering av rånemiljøet (Krange og Skogen 2003). Det ble en motkultur til en verden som i alle fall tilsynelatende er i ”endring”. For rånene ble rånemiljøet et frirom fra samfunnet utenfor. Et sted hvor de kunne bruke fritiden til råning, og leve det opplevde som det gode liv. For samtidig som verden på mange områder oppleves som i bevegelse, er det også flere faktorer som viser det motsatte (Krange og Øia 2005¹⁶).

Innenfor sosiologien har den postmoderne tradisjonen i senere tid utfordret klassebegrepet, hvor det hevdes at det i dagens samfunn er andre determinanter enn klasse som stadig får større innvirkning på menneskers liv (Giddens 1990, Beck 2002). Og i kjølvannet av postmoderniteten har ideen om at vi er ubundet av sosiale strukturer og at individuelle valg har større betydning i dag enn før fått en stadig større plass i samfunnet (Krange og Øia 2005). I ungdomskulturen har man gått fra fortellingen om å ”finne seg selv”, til å ”konstruere seg selv” (Frønes 2004:32). Men selv om ungdom har en selvoppfatning av å være ubunden av sosiale strukturer, viser forskning at reproduksjon av klasse fremdeles foregår i aller høyeste grad (Krange og Øia 2005). Problemet er at når det kollektive meningsfellesskapet forvitrer, står individet igjen alene. Det er muligens individualiseringens bakside. For alene, *”enten de lykkes eller misslykkes har individualisert ungdom ikke noe annet å skylde på enn seg selv”* (Krange og Øia 2005). I et samfunn hvor denne utviklingen stadig blir mer synlig, er det kanskje nettopp det rånemiljøet som subkultur ble en opposisjon

¹⁶ *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening* viser til debatten om det postmoderne samfunn, og i hvilken grad det er en adekvat diagnose av dagens samfunn.

mot. Rånerne verdsatte istedenfor mer tradisjonelle og kollektive verdier fremfor verdiene som de opplevde preget majoritetssamfunnet. Istedenfor å stå alene, ble rånemiljøet et kollektivt meningsfelleskap. Et sted hvor karriere, individualisering og selvrealisering kom i andre rekke. Et sted som rånerne kunne ha helt for seg selv.

Selv om livsstilsbegrepet muligens ikke er tilstrekkelig for å forstå råning, har Miles et viktig poeng når han hevder at det innenfor subkulturtradisjonen har vært på mye fokus på trass, konflikt og motstand. Ved å kun belyse råning i lys av en klassekontekst står man i fare for å overse viktige prosesser som oppstår innenfor rånemiljøet. Nettopp dette er hovedkritikken fra Sarah Thornton. I ”*The logic of subkulturell kapital*” retter hun kritikk mot Birminghamskoletradisjonens perspektiv på ungdomskulturer (Thornton 1995). Derfor vil jeg i neste del forsøke å ta for meg noen av de interne prosessene i rånemiljøet ved hjelp av Thorntons begrep om *subkulturell kapital* (Thornton 1995).

5.8 Interne prosesser i rånemiljøet.

I forrige kapittel ble det gjennomgått hvordan klassekulturelle prosesser kan forklare rånernes vei inn i rånemiljøet. Etter hvert som rånerne ble integrert i rånemiljøet, var det også andre prosesser som bidro til å gjøre råningen meningsfull. For at rånerne skulle oppfatte råning som meningsfullt vil det være nærliggende å tro at det også fantes incentivene innenfor rånemiljøet. Incentiver som kunne konkurrere med de i samfunnet utenfor, og dermed gjøre råning attraktivt. I forrige del viste jeg hvordan det sosiale aspektet gjorde råningen meningsfull i lys av en klassekulturell tilnærming. Med utgangspunkt i begrepet subkulturell kapital (Thornton 1995), vil jeg forsøke å vise hvorledes elementer med rånemiljøet kunne fungere som et alternativt verdisystem til mainstreamsamfunnet.

5.8 Subkulturell kapital.

I følge Olav Mjaatvedt er bilen en viktig kilde til *distinksjon* (Mjaatvedt 1999). Å være eier av en bestemt type bil, viser til en bestemt fortelling om hvem vi er. Olav Mjaatvedt skriver:

”Som legemlig modifikasjon for å bringe den naturlige kroppen nærmere den sosialt legetime kroppen kan bilen anvendes som en del av kroppens repertoar, som klassifiserbart objekt som samfunnsklassene klassifiserer seg selv ved gjennom bruken. Slik kan bilen fungere som symbolsk kapital, legemliggjort på hjul, langt utover de praktiske transportformål som økonomene og ingeniørene regner på” (Mjaatvedt 1999;310).

I følge Bourdieu er distinksjon å innta en posisjon i det sosiale rom. Det skjer gjennom forbruk. Det sosiale rom går langs dimensjonene av *økonomisk* og *kulturell kapital*¹⁷ (Bourdieu 2005: 269-273) og kan forstås som samfunnet i helhet (Aakvaag 2008:151). Det er både hierarkisk og relasjonelt. Hierarkisk, ved at det alltid er noen i underposisjoner og overposisjoner i det sosiale rom. Relasjonelt, ved at de sosiale posisjonene alltid defineres i relasjon til de andre posisjonene i det sosiale rommet. (Bourdieu 2005: 269-273). Gjennom et bestemt forbruksmønster, inntar vi dermed en bestemt posisjon i det sosiale rommet. Prosessene som beskrives av Bourdieu, kunne man også finne i rånemiljøet. Men istedenfor å posisjonere seg innenfor det Bourdieu beskriver som det *sosiale rom*, foregikk distinksjonen innenfor rånemiljøets rammer. Det som kanskje kunne bli oppfattet som «Harry» i samfunnet for øvrig, ble definert som god smak i rånemiljøet. Dermed blir det teoretiske rammeverket til Bourdieu muligens mindre anvendelig for å synliggjøre de interne prosessene i rånemiljøet.

¹⁷ Kulturell kapital er hvor mye man har tilegnet seg av den dominerende kultur, og i hvilken grad man mestrer de kulturelle kodene i samfunnet (Aakvaag 2008:152).

I beskrivelsen av rånemiljøet, tok jeg for meg begrepet *rånekunnskap*. Det var kunnskap, egenskaper og verdier som stort sett var særegent for rånemiljøet. For å kunne belyse noen av de interne prosessene som foregikk innad i miljøet, vil jeg ta utgangspunkt i det jeg har kalt for rånekunnskap, og knytte det opp mot begrepet *subkulturell kapital* av Sarah Thornton (Thornton 1995). Det er inspirert av Bourdieu sine kapitalbegreper, *økonomisk, kulturell og sosial kapital* (Bourdieu 2005). Innenfor subkulturer er subkulturell kapital den gjeldende kapitalformen. Å fremvise subkulturell kapital bekrefter medlemskap i subkulturen, og bidrar til å klassifisere medlemmene. Subkulturell kapital fungerer som et alternativt hierarki til majoritetssamfunnet, og forsinker prosessen med sosial aldring (Thornton 1995). I følge Thornton kan subkulturell kapital både være *objektvisert* og *kroppsliggjort*. Objektvisert i form av symboler og objekter. Kroppsliggjort ved at den fremvises gjennom kroppslig fremførelse (Thornton 1995). I artikkelen ”*the logic of subcultural capital*”, tar Thornton utgangspunkt i begrepsparet “hip” versus “mainstream”. Begrepsparet er vanskelig å overføre direkte til rånemiljøet. Derfor er det bare resonnementet jeg ønsker å ta utgangspunkt i. At det innenfor subkulturen finnes en egen form for subkulturell kapital som skiller seg fra den kulturelle kapitalen (Bourdieu 2005) i majoritetssamfunnet.

5.81 Former for subkulturell kapital i rånemiljøet.

I og med at bilen hadde en fremtredende rolle innenfor rånemiljøet, var den subkulturelle kapitalen i stor grad knyttet til rånernes biler. Først og fremst hadde selve bilen betydning for rånernes status. Bilen ble del av en fortelling om hvem man var (Mjaatvedt 1999). I rånemiljøet som i samfunnet for øvrig var bilmerke og modell viktig. Det var biler som Mercedes, Porsche, BMW som klart hadde høyest status. Det som var særegent for rånemiljøet, var styling og modifisering. Bilen sin opprinnelige betydning gjennomgikk en symbolsk rekontekstualisering, og ble tillagt en ny mening (Clarke, Hall, Jefferson and Roberts 1975; 102-103). Det som innenfor rånemiljøet ble forstått som god smak, ble av utenforstående i mange tilfeller betraktet som «Harry». Dermed ble modifisering og styling grunnlag for subkulturell kapital ved at det begrenset seg til å gjelde innenfor rånemiljøet, og tegnet opp grensene mellom rånemiljøet og omverden. Selv om man kjørte et bilmerke som i utgangspunktet hadde lav status, kunne graden av modifisering og styling endre bilens endelige status. At bilen som symbol var kilde til status innenfor rånemiljøet, viser hvordan den subkulturelle kapitalen ble objektvisert (Thornton 1995).

En annen form for subkulturell kapital var kunnskap om bil, motor, styling og modifisering. For rånerne hadde bilen kanskje større betydning enn for folk flest. Rånerne betraktet seg som motsetning til dem som kun betraktet bilen som fremkomstmiddel. Det var ikke tilstrekkelig å kunne ramse opp et mangfold av bilmerker. Man måtte ha kunnskap om hvordan bilen var satt sammen. Det innebar *praktisk kunnskap* som jeg tidligere har vært inne på. Den subkulturelle kapitalen ble fremvist i situasjoner hvor rånerne pratet om bil, stylingutstyr og motor. De hadde sin egen måte å ”prate bil” på. Med egne uttrykk og forkortelser. En Volvo 240 ble omtalt som en ”toførr”. Toyota Hiace ble omtalt som ”japansk plastikk” og denne fortellingen om merket Opel hørte jeg flere ganger: ”Motoren? Nei, den går og går. Det er rusta som tar’n”. En konkurranseform på gatebiltreffene som gikk ut på å få høyest desibel på musikkanlegget ble omtalt som DB. Andre ord og uttrykk som ble brukt var drifting og burning. Det ble brukt både faguttrykk, samt ord og uttrykk som var særegne for rånemiljøet. For en utenforstående kunne det være vanskelig å forstå alt som ble sagt. Den praktiske kunnskapen om bilens oppbygning ble også fremvist gjennom rånernes mekkeferdigheter. Mange av rånerne hadde tilbrakt flere timer i garasjen. Motorer ble byttet ut, vedlikehold og reparasjoner ble utført og bilene ble utstyrt med styling og modifiseringer. Ved at stylingutstyr kunne kjøpes ferdig, ble modifikasjon betraktet som teknisk vanskeligere. Å utføre modifiseringer på egen bil krevde mekaniske ferdigheter, og ble derfor betraktet som mer status enn stylingen på bilene. Når det kom til det mekaniske var det også vanlig at rånerne hadde mange kreative løsninger på ulike problemer som kunne oppstå. Dersom jeg fortalte at jeg hadde problemer med å starte motoren på vinteren, eller hadde problemer med at motoren til stadighet kokte, var det mange gode råd å få. Et eksempel var at man kunne vaske kjølevæskebeholderen med vaskemaskinsåpe som ikke skummet for å motvirke at motoren kokte. Rånernes mekaniske ferdigheter ble altså en viktig kilde til status og kan forstås som en form for subkulturell kapital.

Den subkulturelle kapitalen ble også vist gjennom kroppslig fremførelse. Rånerne måtte bevise sine evner som sjåfør. De måtte bevise at de var i stand til å mestre bilens krefter, og at de hadde kontroll bak rattet. I det tilfellet ble den subkulturelle kapitalen demonstrert ved å kjøre fort for å vise at man hadde kontroll over bilen. Råkjøringen innebar en høy risiko, og rånerne var inneforstått med faren de utsatte seg for. En av rånerne hadde derfor bevisst gått inn for å bytte til en bil med mindre hestekrefter. Lars forteller:

”Mange ganger har jeg vært redd for at det skal gå galt. Så jeg har bytta til en bil med mindre hester nå. For om jeg har en bil med mye hestekrefter klarer jeg liksom ikke å la være. Denne bilen går ikke så galt fort, men jeg har jobba mye med utseende og for å få god lyd ”.

I fortellingen til Lars er det nesten som om bilen har en slags egen kraft over han, og dersom han hadde en bil med mye hestekrefter ville det være vanskelig å holde seg unna høye hastigheter. Bilens egenskaper virket til å påvirke Lars som sjåfør. Derfor hadde han bevisst gått til innkjøp av en bil med mindre hestekrefter for å holde seg unna råkjøring. Ved å investere i anlegg, styling og modifisering som former for subkulturell kapital, fikk han likevel høy status innenfor rånemiljøet. En mindre risikofylt måte å fremvise kjøreegenskapene sine på, var gjennom burning og sladding og drifting. Det foregikk stort sett i sentrum, og ble derfor opphav til konflikter med beboere og politi. Burning og drifting som for mange opplevdes som en bråkete affære, var for rånerne en måte å bevise at de hadde kontroll over bilen. Derfor kunne man ofte se rånerne komme sladdende ut av svingen på gatehjørnet. På parkeringsplassen kunne man bli utfordret til å burne en stripe for å vise hva man var god for. Desto mer kontroll man hadde over bilen, desto mer subkulturell kapital fikk man. I rånemiljøet var altså mye av den subkulturell kapitalen knyttet til bilene. Noe som muligens kan forklare at bilen ble betraktet som mye mer enn bare et fremkomstmiddel. Det fantes også former for subkulturell kapital som ikke var direkte knyttet opp til bilen. I boken *”Gatekapital”* som handler om innvandrerungdommer som selger narkotika langs Akerselva, utvikler de en kompetanse til å avsløre og unngå politispanere. De vet at spanerne ofte kommer to og to. De er godt trent, kommer ofte på sykkel, og går alltid iført hettegenser. De vet også at dersom de spør spanerne om de er politi, er de lovpålagt å identifisere seg. På den måten avslører ungdommene spanerne, og det utvikler seg til et spill om å ikke bli tatt (Sandberg og Pedersen 2006: 267-168). Mye av det samme spillet kunne man se i rånemiljøet. For rånerne handlet det om å unngå å bli ilagt bøter for råkjøring eller feil og mangler på bilene. I følge rånerne oppsto det en ”katt og mus lek”. En lek hvor politiet forsøkte å ta rånerne, mens de forsøkte å komme seg unna. For rånerne gjaldt det å være så nær politiet som mulig uten å bli oppdaget, eller optre så provoserende som mulig uten å bli tatt. Dersom politiet hadde stoppet noen på en parkeringsplass, flokket de andre rånerne seg rundt for å vise sin motstand mot makta. Evnen til å komme seg unna politiet kan forstås som en form for subkulturell kapital. Rånerne måtte vite om hvor fotoboksene var plassert, og de stedene hvor politi og vegmyndigheter vanligvis utførte kontrollene sine. Dermed ble rånerne spesialister på alle småveiene som lå utenfor de store hovedveiene.

Den siste formen for subkulturell kapital jeg vil ta for meg, innebar muntlig fremførelse. Da rånene innimellom all kjøringen stod parkert på parkeringsplassene, gikk samtalen frem og tilbake mellom bilene. Det ble snakket om bil, råning og motor. Men det ble også fortalt mye vitser og fortellinger. Rånene hadde som oftest en kommentar på lur, og mange utpekte seg som gode fortellere. Som tidligere nevnt, var ”slengprat” en egen sjargong innenfor rånemiljøet. En uttrykksform hvor meningsbudskapet ble rekontekstualisert, og ble gitt en ny mening. Slengprat gikk ut på å være frekk, og komme med fornærmende kommentarer til hverandre. Det kunne for eksempel være negative kommentarer på utseende, intelligens eller kjønn. Det ble imidlertid ikke forstått som fornærmende, men var en humoristisk uttrykksform innad i rånemiljøet. På samme tid var slengpraten kontekstbundet. For å utføre slengprat måtte man være medlem av miljøet. Dersom en utenforstående hadde forsøkt seg på slengprat i møtet med rånene, ville det mest sannsynlig blitt oppfattet som en fornærmelse. Å bli utsatt for slengprat kan dermed forstås som et tegn på aksept. Rollen som den ”gode fortelleren”, og et talent i slengprat kunne gi høy status innenfor rånemiljøet. ”Slengprat” kan på flere måter minne om en musikalsk uttrykksform som man kan finne i Rap og Hiphop miljøet i USA. Innenfor Rap’en, som har sitt utspring fra gatespråket i den afroamerikanske gatekulturen, gjennomgår ord og begreper en forandring i meningsinnhold. Ordet ”bad”, kan for eksempel bety ”good”, avhengig av taleren og hvorledes det uttrykkes. I boken ”Rap music and street consciousness” skriver Cheryl L Keyes:

“The term ”nonstandard” defines the constant reinvention and variation in new terminologies associated with street speech. For example, since the 1960s, black street speakers have used the word “bad” to mean good, or exceptional. To determine whether “bad” means atrocious or “good”, the listener relies on the speaker’s vocal inflections, verbal stress, and facial expression as well as the context” (Keyes 2002:123).

Rapkulturen i USA og råneculturen i Norge er to forskjellige miljøer som befinner seg milevis fra hverandre. To miljøer som i utgangspunktet kan oppfattes om ganske ulike i både stiluttrykk, musikksmak og andre kjennetegn. Likevel kan man få øye på noen likhetstrekk i hvorledes begge miljøene utviklet en egen form for gatespråk. Et språk hvor betydningen av ord og begreper gjennomgikk en rekontekstualisering. Og et språk som var avgrenset til å kun gjelde for medlemmene. Likheten mellom gatespråket i rapmiljøet og ”slengpraten” hos rånene, viser til noen felles kulturelle uttrykksmåter som man finner i arbeiderklassen. Mye av det samme språket man finner i rap og rånemiljøet, beskriver Paul Willis hos industriarbeiderne i England. En væremåte som gikk ut på å snakke nedlatende, og utsette

hverandre for ”practical jokes” (Willis 1990). Det er imidlertid viktig å påpeke at dette er tre ganske vidt forskjellige miljøer, og det er ikke et forsøk på å sette likhetstegn mellom kulturene. Det ville vært en tilnærming som hadde utelatt viktige nyanser og kompleksitet. På samme tid mener jeg at likhetstrekkene vi finner mellom slengprat og gatespråket viser til en større referanseramme, og at alle tre subkulturelle miljøene i en eller annen form kan knyttes til en mer generell arbeiderklassekultur.

5.82 Den subkulturell kapitalens analytiske fordeler.

Som et analytisk verktøy gir begrepet subkulturell kapital oss et viktig sosiologisk innblikk i rånemiljøet. Ved å belyse rånekunnskapen gjennom begrepet subkulturell kapital, synliggjøres viktige prosesser. For på samme tid som vi må forstå råning i lys av en kontekstuell ramme, bør vi også være i stand til å belyse noen av de interne prosessene som bidro til å gjøre det meningsfullt. Perspektivet fokuserer på at subkulturen blir en form for fristed. Den subkulturelle kapitalen kan forstås som et alternativt verdisystem til det som finnes i majoritetssamfunnet. I samfunnet utenfor hadde rånerne i utgangspunktet lav status. Få hadde høyere utdanning, og det var få som hadde arbeid som gav dem høy status. Dessuten ble bilinteressen av mange forstått som meningsløs og «Harry». Rånemiljøet kunne tilby et alternativt verdisystem hvor rånerne kunne oppnå suksess. En arena hvor de fikk oppleve følelsen av mestring på egne premisser. I rånemiljøet fikk man for eksempel høy status dersom man hadde gjennomført styling på rånebilen. Eller om man var personen som ble kontaktet når de andre rånerne trengte hjelp mekking, styling eller modifisering. Gjennom subkulturell kapital synliggjøres dermed en større meningsdimensjon med råning.

Den subkulturelle kapitalen som bidro også til å tegne opp grensene mellom rånemiljøet og resten av samfunnet. Subkulturell kapital var kunnskap som i stor grad var utilgjengelig for personer utenfor miljøet. Man måtte være del av miljøet for å få tilgang til kunnskapen. At rånerne hadde opparbeidet seg tilstrekkelig subkulturell kapital, ble et mål på fullverdig medlemskap, og fungerte dermed som en måte å holde andre utenfor. Mye av de samme prosessene som foregår i det sosiale rom, hvor overklassen distingverer seg fra middelklassen gjennom konsum og smak (Bourdieu 1999). For å vise hvorledes prosessene foregår, kan jeg ta utgangspunkt i et eksempel fra feltarbeidet. I møte med rånerne var det flere elementer som klart viste at jeg ikke var et fullverdig medlem av rånemiljøet. Det utmerket seg spesielt når det kom til kunnskap om bil, motor og råning. Under feltarbeidet

blant rånerne var målet å *blende inn* i miljøet. Derfor kjørte jeg en sort Golf 3. En bil som i utgangspunktet kunne bli betraktet som en typisk rånebil. Det viste seg fort at det var en feilbedømmelse. Med manglende styling og med et digert tilhengerfeste ble bilen betraktet som en "kjerringbil", noe det fort ble gjort bemerkninger av fra rånernes side. Dette, og flere lignende episoder illustrerer hvordan den subkulturelle kapitalen var et internt verdisystem som kun medlemmer av rånemiljøet hadde kunnskaper om, og videre hvordan det bidro til å ekskludere personer utenfor miljøet.

I tillegg gir subkulturell kapital innblikk i prosesser som førte til opprettholdelsen og videreføringen av rånemiljøet. Det viser hvordan den subkulturelle kapitalen ble lært videre fra de eldre gatebilrånerne til de yngre mopedrånerne, og dermed ble de kulturelle uttrykksformene reproduisert. Men som jeg tidligere var inne på, var råning en aldersbetinget aktivitet. Selv om rånemiljøet på flere områder fungerte som et frirom, ble rånerne likevel påvirket av aldersnormer (Elder og Shanahan 1997) ettersom de ble eldre. Flere fikk samboer, barn og hadde behov for en trygg arbeidsplass. Avslutningsvis i denne oppgaven vil jeg hevde at den subkulturell kapitalen i hovedsak hadde to roller. Først og fremst var den en sentral del hvordan rånemiljøet var organisert (status, hierarki, tegn på medlemskap). For det andre bidro den til å lettere gjøre rånernes overgang til arbeidslivet. Det, ved at en del av den kunnskapen rånerne hadde opparbeidet seg gjennom tiden i rånemiljøet, også kunne brukes i arenaer utenfor. Det var imidlertid ikke alt som var like brukbart. Å være flink til å komme seg unna politiet eller være god i slengprat, ville sannsynligvis ikke ha noen legitim rolle i samfunnet utenfor. Men gjennom deltakelse i rånemiljøet hadde rånerne lært seg et håndverk. Det var få som hadde så god kunnskap om bil og motor som dem.

5.9 Debatt innenfor subkulturtradisjonen.

For å få en økt forståelse av råning er både *kulturell motstand* og *subkulturell kapital* brukt som deler av en analytisk ramme. I den sosiologiske litteraturen tilhører begrepene to perspektiver som har blitt betraktet som teoretiske motsetninger. Fra et empirisk ståsted har det vært fruktbart å bruke begreper fra begge perspektivene for å kunne gi et mest mulig helhetlig bilde av råning. Skoleopposisjon og andre kulturelle motsetningsforhold belyser rånernes vei inn i rånemiljøet. Subkulturell kapital synliggjør verdier og egenskaper som gjorde deltakelsen i miljøet meningsfullt.

For å først få en liten oversikt over den generelle debatten, vil jeg kort repetere litt fra teoridelen. En av hovedmotsetningene mellom Birminghamskolen og Sarah Thornton går ut på om hvorvidt subkultur bør forstås som en motstandskultur, eller som en arena med et alternativt verdisystem til det som eksisterer i majoritetssamfunnet. Begrepet kulturell motstand har sitt utgangspunkt i motsetningsforholdet mellom arbeiderklassen og middelklassen. Perspektivet til Thornton er derimot mer sentrert mot å belyse de indre prosessene i subkulturen, hvor subkulturell kapital er et alternativt hierarki som holder klasse som determinant på avstand (Thornton 2005: 191). Hittil har det blitt vist at råning kan forsås som en form for kulturell motstand. Og graden av motstand må forbli et empirisk spørsmål. Men subkulturperspektivene legger samtidig opp til en debatt om hvorvidt subkulturer må betraktes som et reelt alternativ til mainstreamsamfunnet (Thornton 1995), eller om de kun forblir et symbolsk og imaginært frirom (Cohen 1972).

5.91 Råning som tema – Et bidrag til subkulturdebatten.

På samme tid som oppgaven er ment å fortelle oss noe mer om råning, mener jeg den også kan være et bidrag til den overstående debatten. Slik jeg oppfatter det, må ikke nødvendigvis det teoretiske motsetningsforholdet mellom Birminghamskoleperspektivet og tilnærmingen til Thornton være empirisk uforenlig. Derimot vil jeg hevde at begge perspektivene på en utfyllende måte kan belyse rånemiljøet ved å peke på ulike sider. På samme tid som man kan definere subkulturer som uttrykk for kulturell motstand, kan også subkulturell kapital belyse noen sentrale prosesser. Med utgangspunkt i oppgavens empiri vil jeg vise at Thorntons definisjonelle avgrensning av begrepet subkulturell kapital kanskje bør utvides for å være i stand til å belyse prosessene rundt overgangen fra rånemiljøet og inn i arbeidslivet.

Først og fremst viser empirien noen sentrale forskjeller mellom rånemiljøet og clubkulturen som Sarah Thornton beskriver (Thornton 1995). I clubkulturen var *hipness* den gjeldende formen subkulturell kapital. En kapitalform var avhengig av å være under endring for å kunne tilby medlemmene et alternativt hierarki til klassesamfunnet, og å forsinke prosessen med *social aging*. Den subkulturelle kapitalen markerte et skille mellom subkulturen og samfunnet utenfor. Derfor var det viktig at en subkulturelle kapitalen ikke ble gjort mainstream, for da mistet den sin subkulturelle verdi (Thornton 1995).

Prosesen med å unngå mainstreamisering, var ikke like sentral for opprettholdelsen av rånemiljøet. Det, fordi den subkulturelle kapitalen i rånemiljøet viste seg å være lite attraktiv for personer i samfunnet utenfor. Mange utenforstående oppfattet råning som «Harry». Så fremfor at råning stod i fare for å bli gjort mainstream, var det en aktivitet som ble utgangspunkt for konflikter mellom rånerne og andre samfunnsgrupper. Opprettholdelsen av rånemiljøet var derfor ikke avhengig av at medlemmene måtte være ”in”, eller være à jour med det aller nyeste. Rånemiljøet var ikke bundet opp til å stadig måtte være under endring for å holde avstand til mainstreamsamfunnet. Kanskje snarere tvert imot. Med et tilbakeblikk på ” *From terms of subcultures to youth lifestyle*” av Steven Miles, hevder han at ungdommer i det moderne samfunnet inntar flyktige livsstiler for å få en følelse av stabilitet i en verden som stadig er under endring (Miles 2000). Råning som eksempel, viser oss muligens det motsatte. Rånemiljøet ble et frirom fra en verden som opplevdes å stadig være i endring.

Videre eksisterer det motstridende oppfatninger om hvorvidt den subkulturelle kapitalen virkelig var i stand til å tilby ungdommene et alternativt verdisystem, eller om subkulturen kun må forstås som et imaginært og symbolsk frirom? Sarah Thornton hevder at ungdommers deltakelse i clubkulturen var en måte å unngå en posisjon i klassesamfunnet. Det ble en alternativ arena. En arena der subkulturell kapital var et konkurrerende verdisystem til mainstreamsamfunnet ut ifra et ønske om klasseløshet. Og hvor ungdommene kunne slippe ansvaret og nødvendigheten av å identifisere seg med arbeidslivet. Istedenfor kunne de investere tid og penger i fritid. (Thornton 1995). Når det kom til rånemiljøet, viste det seg at rånernes tilegnelse av subkulturell kapital medførte flere konsekvenser. På noen områder viste den seg å fungere som et alternativt verdisystem til mainstreamsamfunnet. Å være god til å *burne* foreksempel, var en egenskap som ikke hadde særlig mye verdi i samfunnet, men som gav høy anerkjennelse og status innenfor rånemiljøet. En mer utilsiktet konsekvens med tilegnelsen av subkulturell kapital var imidlertid at den bidro til å føre rånerne inn i en posisjon i klassesamfunnet. For å vise hvordan det foregikk, må vi ta utgangspunkt i

hvorledes, og i hvilken grad subkulturell kapital kan omsettes til samfunnet utenfor. For selv om subkulturell kapital ikke like lett lar seg overføre til økonomisk kapital som kulturell kapital, er den i følge Thornton likevel overførbar til samfunnet utenfor subkulturen. Et eksempel Thornton viser til er hvordan ungdommers kunnskap om musikk og mote, som en form for subkulturell kapital, kan gi jobb som DJ, musikkjournalist eller klesdesigner (Thornton 2005: 187). På den måten er subkulturell kapital konverterbar til arenaer utenfor subkulturen. Imidlertid er ikke subkulturell kapital i like stor grad bundet til klasse som kulturell kapital, hevder Thornton (Thornton 2005: 187).

Videre vil det bli tatt utgangspunkt i en nyere tilnærming av subkulturell kapital begrepet som vi finner i boken ”*Gatekapital*”. Her tar forfatterne utgangspunkt i begrepet (som de kaller for gatekapital) for å forklare hvorledes reproduksjonen og videreføringen av ungdomsmiljøet langs Akerselva foregår. Gatekapital kan blant annet forstås som evnen til å oppdage politispanere, fremstå som «farlig utlending», og selge narkotika (Sandberg og Pedersen 2006). Gatekapitalen de opparbeidet seg ga høy status innad i miljøet. Og for ungdommene var dette avgjørende for å overleve på gata. På den andre siden innebar prosessen samtidig en utilsiktet konsekvens. For samtidig som gatekapitalen ga ungdommene status på gata, ble den også det som bandt dem til en marginalisert tilværelse langs Akerselva. En konsekvens av at gatekapitalen de hadde opparbeidet seg på gata ikke var omsettbart til omverden. Den lot seg ikke konvertere til andre kapitalformer, og var nærmest verdiløs i samfunnet utenfor. Dermed ble det eneste alternativet å bli værende i miljøet langs elva. Et sted hvor tilegnelsen av gatekapital bidro til å skape en meningsfull tilværelse.

Rånemiljøet, som alle andre subkulturer, inngår som del av en større kontekst. I følge Phil Cohen er den subkulturelle uttrykksformen knyttet til konsum. Dermed er subkulturer likevel en del av konsumsamfunnet, selv om de er subkulturer (Cohen 1972). Rånemiljøet var kanskje spesielt knyttet til konsum med tanke på bilen. For å bli betraktet som fullverdig medlem i miljøet måtte man ha egen bil. Flere av rånerne hadde kjøpt bil før de fylte atten. En bil som kunne koste flere titalls tusen. Det fulgte også store utgifter med styling, forsikring, veiavgift og bensinutgifter. Medlemskap i rånemiljøet var svært kostnadskreven, og dermed var rånerne avhengig av inntekt for å finansiere råningen. Flere av rånerne brukte også flere tusen i løpet av året for å holde bilen i stand. Selv om rånerne betraktet arbeid som et nødvendig onde, var de likevel avhengig av penger for å finansiere råningen som de bedrev på fritiden. For rånerne var det viktig å komme seg tidlig ut i arbeidslivet for å tjene penger fremfor å gå for en lang utdanningskarriere med studielån. Den subkulturelle kapitalen

rånerne hadde opparbeidet seg, gav svært lite inntekt innenfor rånemiljøet. Den eneste inntekten de av og til hadde, var fra sjåførjobbene de tok for hverandre. Men det var på langt nær nok. Subkulturell kapital var først og fremst kunnskap, og egenskaper som gav dem status innenfor rånemiljøet.

Det var først i samfunnet utenfor subkulturen at den subkulturelle kapitalen kunne konverteres til økonomisk kapital. I og med at den subkulturelle kapitalen de hadde opparbeidet i rånemiljøet var knyttet til bilen, som er et sentralt konsumprodukt i samfunnet (Mjaatvedt 1999), ble den subkulturelle kapitalen en kilde til inntekt fordi den kunne brukes utenfor rånemiljøet. I motsetning til resonnementet fra «Gatekapital» (Sandberg og Pedersen 2006), vil jeg hevde at store deler av den subkulturelle kapitalen rånerne hadde opparbeidet seg, var omsettbart til samfunnet utenfor. Den praktiske kunnskapen om bil og motor rånerne hadde tilegnet seg gjennom deltakelse i rånemiljøet kunne på en forholdsvis enkel måte la seg overføre til arbeidslivet. Gjennom flere timer i garasjen hadde de opparbeidet seg mye rånekunnskap om mekking, styling og lakking. Kunnskap som enkelt kunne overføres til jobber som innebar mekaniske ferdigheter. Det kom tydelig frem ved at flere av rånerne hadde jobb på verksteder, bensinstasjoner, og steder som solgte bilrekvisita. På arbeidsplassen møtte rånerne mye av den samme kulturen de var vant med fra rånemiljøet. Det var et sted hvor den praktiske kunnskapen stod sterkt, og hvor «slengpraten» og «practical jokes» var en vanlig del av hverdagen. Dermed kunne den subkulturelle kapitalen fungere som en vei inn i arbeidslivet.

Resonnementet viser hvorledes rånerne i stor grad var avhengig av penger for å finansiere rånningen, og at de som samfunnet for øvrig var bundet til økonomiske strukturer. De hadde behov for økonomisk kapital, en kapitalform som ikke kunne opptjenes innenfor rånemiljøet. Det måtte tilegnes i samfunnet utenfor, og dermed måtte rånerne finne seg en jobb. Det alternative hierarkiet den subkulturelle kapitalen kunne tilby forble kun symbolsk, og en imaginær forestilling av frihet fra klassesamfunnet. Et imaginært hierarki som ikke gav rånerne noen virkelig makt. Den subkulturelle kapitalen kunne ikke tilby et reelt alternativ til mainstreamsamfunnet. Snarere tvert imot. Det viste seg at den subkulturelle kapitalen bidro til å føre rånerne inn i mainstreamsamfunnet. For i likhet med Sandberg og Pedersen sitt resonnement, hadde også den subkulturelle kapitalen en tosidig konsekvens. På den ene siden gav den subkulturelle rånerne høy status innenfor rånemiljøet, og ble en kapitalform de kunne omsette til samfunnet utenfor. På den andre siden, viste det seg at den subkulturelle kapitalen kun var omsettbart til noen bestemte yrker. Den praktiske kunnskapen de hadde om bil var på

mange måter nyttig for å få jobb på et verksted, eller den lokale bensinstasjonen. Men den var imidlertid ikke tilstrekkelig for å få jobb som ingeniør, eller yrker som man definerer som middelklasseyrker. I lys av det overstående resonnementet, kan vi betrakte tilegnelsen av subkulturell kapital som en form for sosialiseringssprosesser. En prosess hvor de yngre mopedrånere lærte av de eldre gatebilrånere, og dermed opparbeidet de seg kompetanse som var sentral og viktig innenfor rånemiljøet. Samtidig innebar den subkulturelle kapitalen en utilsiktet konsekvens. Men til forskjell fra «Gutta på elva» som Sandberg og Pedersen tar for seg, er det ikke snakk om at de sosialiseres inn i marginale posisjoner, en gråsoner mellom sosial integrasjon og samfunnsmessig utstøtning¹⁸. Tvert imot. I kontrast til gatekapitalen på Akerselva, som kretser rundt illegal narkotika, var den subkulturelle kapitalen i rånemiljøet tett knyttet opp mot bilen. Og i følge Mjaatvedt er bilen en legitim, og en av de mest sentrale konsumvarene i dagens samfunn (Mjaatvedt 1999). Dermed fører rånernes deltakelse i rånemiljøet til en sosialiseringssprosess inn i majoritetssamfunnet. Det er altså ikke snakk om marginaliseringsprosesser, men rånning bidrar istedenfor til å belyse noen interessante reproduksjonsmekanismer. Det er ikke helt vilkårlig hvor veien ut av rånemiljøet fører. Gjennom deltakelse i rånemiljøet sosialiseres rånerne inn i arbeiderklassen, og i de samme typer yrker som sine foreldre.

I dette kapitlet har jeg forsøkt å vise at samtidig som den sosiologiske teorien kan bidra til å belyse empirien, kan empirien på sin side også fortelle oss noe om teoriene. Cato Wadel skriver at kvalitativ forskning er en stadig runddans mellom teori, metode og data (Wadel 1991:129). Rånemiljøet som subkultur kan på mange måter fortelle oss noe om subkulturbegrepet. Det empiriske materialet gjør at vi kan stille spørsmål til Sarah Thorntons definisjonelle avgrensning av subkulturell kapital. Det viser at man alltid må ta høyde for konteksten som subkulturene befinner seg i. For selv om rånemiljøet symbolsk sett skiller seg fra samfunnet for øvrig, er den subkulturelle kapitalen knyttet til konsum. Det binder rånemiljøet til en større kontekstuell ramme, forbrukersamfunnet. Paradokset blir følgende: For å distingvere seg fra samfunnet for øvrig, får bilen en helt særegen rolle innenfor rånemiljøet. Den overdrevne bruken skapte et skille mellom rånemiljøet og samfunnet utenfor. Den blir på mange måter det som kjennetegner selve rånemiljøet. På samme tid er den et av samfunnets mest sentrale konsumprodukter. Noe som på en utilsiktet måte viser seg å føre rånerne tilbake til mainstreamsamfunnet.

¹⁸ Willy Pedersen. http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_1196/hParent_8/hDKey_1

6.0 AVSLUTNING.

Innledningsvis ble det stilt spørsmål til hva som gjør råning meningsfullt. I besvarelsen har det blitt forsøkt å ivareta både rånernes perspektiver, samtidig som det har vært et mål å avdekke en større meningsdimensjon med råning. Med utgangspunkt i hva rånerne fortalte, ble det nevnt to viktige grunner for å bedrive råning. Først og fremst fordi det var sosialt. Den andre årsaken var at det ikke var noe annet å finne på. I den videre analysen har *subkultur* vært gjennomgående for å belyse en mer generell meningsdimensjon med råningen.

Rånemiljøet kan defineres som en form for ungdomssubkultur ved at rånerne stod i opposisjon til det de opplevde som majoritetssamfunnet, og en generell samfunnsutvikling som det tidligere har vært vist til. En generell utvikling som preges av økt individualisering, selvrealisering, fokus på karriere og høyere utdanning. Utviklingstrekkene fører videre til at middelklassekulturen får en stadig mer synlig posisjon i samfunnet. Noe som også preget utviklingen i Østbygd. Av rånerne ble det forstått som et stadig større skille mellom by og land. For eksempel «Fotballgutta», og opplevelsen av at stadig flere jevnaldrende ungdommer dro til byen for å ta høyere utdanning. Det ble laget et skille mellom ”oss” og ”dem”. Et skille mellom rånerne og personer som ble oppfattet som representanter for en urban elitistisk middelklassekultur. Rånerne hadde andre verdier og tanker om fremtiden. De var lite opptatt av å flytte til byen for høyere utdanning. De brøt med den hegemoniske oppfatningen av ungdomsrollen som innebar deltakelse i organisasjonsliv og skole (Jørgensen 2001).

For rånerne var det kollektive meningsfellesskapet som rånemiljøet kunne tilby viktig. Rånerne ble værende igjen i Østbygd. De okkuperte parkeringsplassene, hvor de hadde sitt faste samlingspunkt. Noe som ble grunnlag for et konfliktfylt forhold til myndigheter, politi og innbyggerne i sentrum. En arena med subkulturell kapital i form av rånekunnskap som et alternativ til det som fantes i samfunnet utenfor.

6.1 Råning - En meningsfull vei fra ung til voksen.

I følge Kåre Heggen har ”*Kombinasjonen av auka krav til utdanning og kompetanse og den sterke arbeidsløysa på slutten av 80 tallet forlenga tida mellom barndom og etablering på arbeidsmarknaden*”(Heggen 144:1997). Videre deles det inn i *oppvekstfasen, søkefasen, etableringsfasen* og *familiefasen* (Heggen 144:1997). I ”*Learning to labour in new times*”, hevder Willis at samfunnsutviklingen har i de siste årene ført til vanskeligere tider for arbeiderklassen. Med nedgang i de tradisjonelle arbeiderklasseyrker, og mindre tydelig arbeiderklasseidentitet, blir overgangsfasen fra ung til voksen spesielt vanskelig for ungdommer fra arbeiderklassen (Dolby, Dimitriadis og Willis 2004:181-196). I lys av et livsløpsperspektiv, kan råning som ungdomssubkultur (Cohen 1972:91) forstås som en del av overgangsfasen fra ung til voksen. Hvor rånerne går fra oppvekstfasen til familiefasen. I likhet med overgangsfasene (oppvekstfasen, søkefasen, etableringsfasen og familiefasen), har karrieren som råner blitt delt inn i tre stadier. *Mopedråner, råner* og *gatebilråner*. Og etter tiden som råner, gikk veien videre inn i voksenlivet. Avslutningsvis vil karrieren som råner i korte trekk bli repetert for vise koblingen mellom rånemiljøet som ungdomssubkultur, og som en meningsfull overgang fra ung til voksen.

Mopedråner var det første stadiet i rånekarrieren. De fleste mopedrånerne gikk på ungdomskolen eller videregående, og var forholdsvis nye i rånemiljøet. Det var i denne perioden hvor den trassige og opposisjonelle holdningen til skolen var mest fremtredende, og man kunne finne flere likhetstrekk med beskrivelsen av *the lads* (Willis 1978). Flere hevdet de var skolelei etter ungdomsskolen. Rånemiljøet ble dermed en alternativ arena til skolen. Mange av mopedrånerne bodde fremdeles hjemme hos foreldrene, og var for unge til å delta arbeidslivet. Noen hadde praksisplasser i forbindelse med yrkesutdanning, men det gav liten inntekt. Derfor hadde de også lite penger til å bruke på bil, og den første rånebilen ble ofte mekket sammen på lavbudsjett. Noe som var lett synlig når man sammenlignet dem mot bilene til gatebilrånerne. Dessuten var de for unge til å kjøre, og fikk derfor eldre rånere til å være sjåfør for seg. I starten hadde mopedrånerne opparbeidet seg lite *rånekunnskap*. Med lavbudsjettsbil og lite rånekunnskap i hadde rånerne lite subkulturell kapital.

Som *råner* var man kommet til det andre stadiet. Gjennom deltakelse i rånemiljøet hadde rånerne opparbeidet seg mer subkulturell kapital. Det gav dem høyere status innenfor rånemiljøet. Den subkulturelle kapitalen hadde samtidig gjort overgangen til arbeidslivet enklere. Og flere hadde fått jobb på bensinstasjoner, verksteder, eller steder som blant annet

solgte bilrekvisita. Dette endret rånernes økonomi betraktelig. Noe som først og fremst ble synlig på bilene. De var dyrere, mer gjennomførte og i bedre stand enn bilene de tidligere hadde hatt som mopedrånere. Mange av rånerne var i etableringsfasen. De hadde flyttet for seg selv. Noen hadde fått seg kjæreste. Den opposisjonelle holdningen som hadde vært fremtredende på skolen, avtok med årene etter hvert som rånerne entret arbeidslivet. Da jeg spurte hvordan det hadde gått med rånerne i overgangen fra ungdomsskolen og videre foreller Erlend: *”Nei, det var ikke lett. Vi hadde jo PP tjenesten og slikt. Psykologer og alt som var (...). Men det gikk bra. Mange har greid seg bra. Alle tror jeg”*. Rånerne hadde fremdeles hadde en trassig og negativ holdning til autoriteter. Det ble for eksempel fortalt om hvordan de motsatte seg sjefen på arbeidsplassen. Likevel var den kulturelle motstanden kanskje ikke like sentral for meningsaspektet med råningen som tidligere. Rånerne opparbeidet seg mer subkulturell kapital og fikk høyere status i rånemiljøet. Og desto mer sentral ble den subkulturelle kapitalen for at rånerne opplevde deltakelsen i miljøet som meningsfull.

Gatebiltråner var det avsluttende stadiet av rånekarrieren. De fleste av Gatebiltrånerne var godt integrert i arbeidslivet. Mange jobbet ofte mer enn syv timers arbeidsdag for å tjene litt ekstra penger. Det førte til god økonomi, noe som var godt synlig på bilene til Gatebiltrånerne. Opel og Volvo var byttet ut med Mercedes og BMW. Biler som var betraktelig dyrere enn dem de hadde kjørt tidligere. De fleste gatebiltrånerne var i godt etablerte samboerforhold. Noen var blitt foreldre, og den typiske rånebilen var byttet ut med en stasjonsvogn med barnesete. De var blitt «seriøse» som *Thomas* fortalte. Tiden som gatebiltråner var en vei ut av rånemiljøet, og det var den siste delen av overgangen fra ungdom til voksen. Det ble adskillig mindre tid til råning, og gatebiltrånerne identifiserte seg mindre med de yngre rånerne. Flere av gatebiltrånerne deltok på Gatebiltreffene på Rudskogen og Vålerbanen, hvor de fikk bruk for egenskapene de hadde tilegnet seg gjennom deltakelse i rånemiljøet. Likevel var det flere elementer ved den subkulturelle kapitalen som klart hadde fått mindre betydning enn før. Eksempelvis «katt og mus» leken med politiet. De eldre Gatebiltrånerne viste større forståelse for politiets rolle enn de yngre Mopedrånerne, og hadde vært i kontakt med politiet for å bedre forholdet. Når det kom til burning og sladding, var de også av en annen oppfatning enn tidligere. De hadde forståelse for at det kunne være til sjenanse for andre beboere i gata, og forstod at råkjøringen burde foregå på tilrettelagte steder som Rudskogen og Vålerbanen. Selv om mange av gatebiltrånerne hadde et nostalgisk forhold til ungdomstiden, og perioden som rånere, var de mer opptatt av å rette blikket fremover. Mot en fremtid med samboer og barn.

I en tid med stadig sterkere krav til høyere utdanning, og en økende tilstrømning til høyskoler og universiteter (Heggen 1997) kan særlig overgangen fra søkefasen til etableringsfasen være utfordrende for ungdommer. Ungdommers identitet har metaforisk sett gått fra å «finne seg selv» til å «konstruere seg selv» (Frønes 2004: 32). Der stadig mer av byrden for identitetskonstruksjon ligger hos individet (Krange og Øya 2005). Her har jeg forsøkt å vise hvorledes råning som subkultur kan forstås som en meningsfull overgang fra ung til voksen. Deltakelse i rånemiljøet kunne fungere både som en vei inn i arbeidslivet, og på samme tid tilby rånerne en identitet og tilhørighet. I overgangsfasen finnes det flere sentrale prosesser, hvor både strukturelle og kulturelle faktorer er sentrale. Rånerne gikk fra mopedrånere med liten inntekt, til gatebilrånere med relativt god økonomi. Fra trassige og opposisjonelle ungdommer til ansvarsfulle voksne. Fra subkultur til storsamfunn. Der både kulturell motstand og subkulturell kapital er begreper som belyser karrieren som rånere. Et Birminghamskoleperspektiv som belyser rånernes vei inn i rånemiljøet gjennom meningsfull opposisjonell handling. Perspektivet til Thornton gir et innblikk den subkulturelle verdien i rånemiljøet som bidro til å gjøre det meningsfullt. Og videre hvordan den bidro til å føre rånerne inn arbeidslivet.

Råning er et fenomen som har eksistert i flere tiår. Det er noe jeg tror det vil fortsette å gjøre i mange år fremover. Det vil sannsynligvis også fortsette å være en kilde til konflikt, og for mange utenforstående vil råning fremdeles oppleves som ganske så meningsløst. Denne oppgaven har vært et forsøk på å belyse råning, og noe av det som bidrar til å gjøre råning meningsfullt. Riktignok er råning kjøring uten en bestemt destinasjon, men likevel kanskje ikke helt uten «mål og mening»...

Litteraturliste.

Aakvaag, Gunnar. (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt forlag.

Album, Dag (1996) *Nære fremmede*, Oslo: Tano

Allern, Sigurd (2001) *Nyhetsverdier*. Forlaget.

Anderson, Anna Lena, Eva Rune-Lungren, Millan Petré (1978): *Raggare – ett försök att belysa ett aktuellt fenomen*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitetet

Balvig, Flemming (1995) ”*Social kontrol, I kontrollbilleder*” Forlaget SOCPOL

Barker, Chris. 2003. *Cultural studies: theory and practice*. London: Sage

Beck, Ulrich (2002): ”The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited”, i *Theory, Culture and Society*. Sage publication Ltd

Bjurström, Erling (1990): ”Raggare. En tolkning av en stils uppkomst och utveckling” I: *Spelrum. Om lek, liv och flyt i ungdomskulturen*. Peter Dahlé og Margareta Rönnberg (red). Uppsala: Filmförlaget

Bjurström, Erling (1990): ”Raggare. En tolkning av en stils uppkomst och utveckling” I: *Spelrum. Om lek, liv och flyt i ungdomskulturen*. Peter Dahlé og Margareta Rönnberg (red). Uppsala: Filmförlaget

Bjurström Erling (2005) ”*Ungdomskultur, stil och smak*” Boréa Bokforlag

Blindheim Anne Marte og Andersen Øystein (2007) ”Følg råner debatten” Dagbladet. Lesedato 17.08.2007. <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/17/509138.html>

Bourdieu, Pierre (1999). ”*Kunnskap gjennom kroppen*”. I meditasjoner. Pax forlag.

Bourdieu, Pierre (2002): *Social space and symbolic space*. I *Contemporary Sociological Theory*. Calhoun, Craig, Joseph Gerteis, James Moody, Steven Pfaff & Indermohan Virk, editors (2002) Oxford: Blackwell publishers

Bourdieu, Pierre (2006): "Habitus og livsstilenes rom" i Agora. Aschehoug.

Kjetil Brorson Dahl (2007) "Plagsom burning i Løten". Østlendingen. Lesedato 22.05 2007
<http://www.ostlendingen.no/article/20070705/NYHETER/70705015>

Clarke John, Hall Stuart, Jefferson Tony and Roberts, Brian (1975) *Subcultures, cultures and class*. I Gelder, Ken & Thornton, Sarah. (*Second edition 2005*) "*The subcultures reader*" Routledge

Cohen, Phil (1972): *Subcultural conflict and working-class community*. I Gelder Ken & Thornton Sarah (*Second edition 2005*) "*The subcultures reader*" Routledge

Creswell, John W (2006) *Qualitative Inquiry and Research Design*. Second Edition London: Sage

Dolby, Dimitriadis with Willis (2004) *Learning to labour in new times*. RoutledgeFalmer

Elder, Glenn H jr. og Shanahan, Michael J. (1997): "Oppvekst, sosial endring og handlingsevne". I Frønes m. fl. (red): *Livsløp*. Oslo, Universitetsforlaget

Epstein Jonathon S. (1998) "Youth culture identity in a postmodern world" Blackwell Publisher

Epstein, Jonathan (1998) "*Youth Culture: Identity in a Postmodern World*" Wiley-Blackwell

Fangen, Katrine (2004): *Deltagende observasjon*. Fagbokforlaget, Oslo.

Festinger, L. (1957). "*A theory of cognitive dissonance*". Stanford University Press.

Finstad, Liv (2000) "Politiblikket" Pax forlag

Fiske J. (1989) "Understanding popular culture" Reading the popular. Boston: Unwin Hyman

Frønes, Ivar (2004): "Identitet, tegn og kultur. Om identitet i sosiologisk teoridannelse" i *Sosiologi i dag*. Novus forlag

Frønes, Ivar (1987): Jevnaldermiljø, sosialisering og lokalsamfunn. Institutt for sosialforskning. INAS rapport 87:9

Frønes, Ivar og Brusdal, Ragnhild (2003): "Generasjoner, livsløp og forandring. Generasjon kohort og livsløp". I *Det norske samfunn*. Oslo, Gyldendal

Giddens Anthony (1976). *New rules of sociological method. A positive critique of strategies for qualitative research*. Chicago. Aldine.

Giddens, Anthony (1990): *The Consequences of Modernity*. Kap. 1. Cambridge: Polity Press

Graue, Elisabeth & Daniel J. Walsh (1998) *Studying Children in Context*, London: Sage

Hebdige, Dick (2005) *Subculture. The meaning of style* (1979) I Gelder Ken & Thornton Sarah. (*Second edition* 2005) "The subcultures reader" Routledge

Heggen, Kåre (1997) "Kvalifisering og livsløp" I (red) et al.; Heggen, K; Myklebust, JO & Frønes, Ivar. Livsløp. Oppvekst, generasjon og sosial endring. 1997 Gyldendal.

Jørgensen, Gunnar (2001): "Den lokale konstruksjonen av ungdom" I: *Ungdom i spenninga mellom det lokale og det globale*". Kåre Heggen, Jon Olav Myklebust og Tormod Øia (red). Oslo: Det Norske Samlaget

Jørgensen, Gunnar (1993) "Slaur og geni – om vedlikehold av sosiale og kulturelle ulikspår i Bygdeby". I Heggen, Myklebust og Øya (1993). Ungdom i lokalmiljø: Perspektiv frå pedagogikk, sosiologi, antropologi og demografi. Det norske samlaget.

Keyes Cheryl L (2002) "Rap music and street consciousness" University of Illinois press Urbana and Chicago.

Krange, Olve og Skogen Ketil (2003) "Kap. 10: *Skudd i løse lufta?* Unge jegere og rovdyrpolitikk" i (red) Engelstad, Fredrik Ødegård Guro. Ungdom makt og mening 2003. Gyldendal akademisk.

Krange, Olve, and Tormod Øia. (2005). *Den nye moderniteten: ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Krange og Skogen (2007). "Kodebok for den intellektuelle middelklassen". I Nytt norsk tidsskrift utgave 3.

Lundbye, Hege Iren (2005) "Stars of the Cars"- kulturell produksjon og identitetskonstruksjon i rånemiljøet. Hovedfagsavhandling i kriminologi.

Magnus Hoem Hagen (2008) "Vanskelig å forstå at råning er spennende". Filmen," Wonderbaum" i Dagbladet. Publisert torsdag 21.02.2008.

Miles; Steven (2000): *Youth lifestyles in a changing world*. Buckingham: Open University Press

Mjaatvedt, Olav (1999) "Trill rundt. Transport i hverdagen". Avhandling til graden dr.philos. Utgitt I sosiologisk årbok/Yearbook of sociology's skriftserie. Oslo

Pedersen, Willy (2006) "Bittersøtt". *Ungdom, sosialisering, rusmidler*. Universitetsforlaget.

Reiersen Tom W. (2007) [URL:http://www.ta.no/nyheter/article2888754.ece](http://www.ta.no/nyheter/article2888754.ece). Lesedato 21.07.2007

Rosengren, Annette (1997): "Raggare och jänkebilar" I: *Drömmen om bilen*. Barbro Bursell og Annette Rosengren (red.). Stockholm: Nordiska Museet

Sandberg, Sveinung og Pedersen, Willy (2007): *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget

Skjervheim, Hans (1996) *"Deltakar og tilskodar og andre essays"* Oslo Aschehoug

Skogen, Ketil. (2001). "Friluftsliv som seismograf for sosial endring: Jegere og snowboardere i det senmoderne". I Heggen, Kåre, Jon Olav Mylkebust og Tormod Øia (red.) *Ungdom. I spenninga mellom det lokale og det globale*. Oslo: Det norske samlaget.

Thagaard, Tove (2003) *Systematikk og innlevelse* Fagbokforlaget

Thornton Sarah (2005) *The social logic of subcultural capital*. I Gelder Ken & Thornton Sarah (Second edition 2005) *"The subcultures reader"* Routledge

Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: Seek a/s.

Willis, Paul. (1977). *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Aldershot: Gower

Willis, Paul. (1990) "Masculinity and factory labour". I Jeffrey C. Alexander and Steven Seidman (red.) *Culture and society: contemporary debates*. Cambridge: Cambridge University Press

Widerberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, Oslo: Universitetsforlaget.

Øia Tormod (1987) *Bilgass og tåregass (en flørt med antropologien)*.

Internettsider.

- <http://www.ssb.no> statistisk sentralbyrå
- <http://www.gatebil.no> - Gatebil.
- <http://www.evjegadebil.no/> - Evje gatebil
- <http://www.agdergatebil.no/> - Agder gatebil
- <http://home.no.net/krsgtbil/main.htm> Kristiansand Gatebil
- <http://www.customcowboys.no/> - Custom Cowboys
- <http://www.pink-racing.com/> -Pink racing
- <http://www.rudskogen.no/> -Rudskogen
- <http://www.vålerbanen.no/> - Vålerbanen
- http://www.nsd.uib.no/nsd/nsdnytt/09-1/7_betaling_av_informanter.html - Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Lesedato 24.07.2007
- <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/07/24/507012.html> - Dagbladet
- <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/02/12/526774.html> - Filmen "Wonderbaum" i Dagbladet. Lesedato 21.02.2008.
- <http://www.nationen.no/nyhet/article2783133.ece> - Nationen. Lesedato 22.05.2007
- <http://www.statsbygg.no/en/Byggeprosjekter/Opera/Nyheter/7241/> Statsbygg.
- http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_1196/hParent_8/hDKey_1
- Forebygging.no

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Antall ord i denne oppgaven er 34846.

Vedlegg

Intervjuguide.

Bilens betydning.

1. Bilens betydning.
 - Antall biler
 - Sertifikat
 - Styling, musikk, anlegg, wonderbaum.

Bakgrunn.

2. Egen bakgrunn
 - Utdanning og jobb
 - Foreldrene sin bakgrunn

Oppvekst og miljø.

3. Oppvekst i Østbygd, aktiviteter, hobbyer
 - Slekthistorie. Tilknytning til lokalmiljøet.
 - Tilflytning og fraflytning. Hvem. Hvorfor.
 - Arbeidsplasser og utdanningsmuligheter i nærområdet, nærmeste by.
 - Østbygd. Jobb og bosted
 - Naboforhold til andre kommuner.

Råning som aktivitet.

4. Definisjon på råning.
 - Det positive med råning (incentiver)
 - Råning. Grenser og avgrensing til rånemiljøet (Autentisitet).
 - Rånerunde
 - Samlingssted

Veien inn/ut av miljøet

5. Interesse for bil
 - Veien inn i miljøet.
 - Veien ut av miljøet.

Gatebil og råning.

6. Gatebil Vs råning.
 - Forskjeller
 - Likheter

Indre struktur.

7. Status
 - Leder
 - Forskjellige gjenger/grupper.

Råning før vs. nå.

8. Råning før i tiden
 - Østbygd som rånested, og utenforstående sitt syn på Østbygd.
 - Råning i dag i forhold til før.

Stigmatisering.

9. ”Harry”
 - Definisjon
 - Hva andre synes om råning
 - Sitt eget perspektiv på råning.
 - Burning, og grisekjøring

Samfunn

10. Bensinpriser
 - Global oppvarming
 - Forurensing